

భారతి

ఏప్రిల్ 1968

వ్యవస్థాపకులు

దేశోద్ధారక నాగేశ్వరరావు పంతులు

వెల ఒకరూపాయి

Revised
24/1/68

భారతి

మా స ప త్రి క

సంపాదకుడు:

శివలెంక శంభు ప్రసాద్

ఏప్రిల్ 1968

పంపుటము: 45 :

సంచిక : 4 :

10-4-68 చైత్ర శుద్ధ ద్వాదశి బుధవారం
శ్రీ దేశోద్ధారక కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారి 30-వ.పుణ్యవర్తంతి

ప్రతిమం జీవిత ప్రస్థమర ప్రధితాకృతః లాభధర్మసా
ర విశదీకృత రార్యగుణరంజనమంజుదానీరులున్
తవులరు నిన్నుకోలు మహితాత్మకు లెచ్చులు; నీవొకండవున్
అవగుణ సత్త్వమా తెలుగునాట వెలింగితి సత్వమూర్తివై

విషయానుక్రమణిక

ఏప్రిల్ 1968

అనువంశికత	శ్రీ ఇంద్రగంటి భానుమూర్తి	1
“ అపేక్ష... ఉపేక్ష ”	శ్రీ వంగల వేణుగోపాలాచార్య	4
ఇపు డింకిపోయిన నమ్మద్రం	శ్రీ దివి సుబ్బారావు	11
అర్థికరంగంలో విదేశీ సహాయం :		
లాభనష్టాలు	శ్రీ ‘ చంద్రశేఖర్ ’	14
సూర్యుణ్ణి ప్రేమించాను	శ్రీ వరవరరావు	21
దిట్టాగానామ్	శ్రీ కట్టి సాంబమూర్తి శాస్త్రి	23
సహృదయులు - రసానందం	శ్రీ “ అద్వైత ”	27
ఈ జడత్వంలోంచి	శ్రీ శైరవయ్య	31
శిథిల శిల్పం	శ్రీ ననగరం పార్థసారథి	34
కాకతీయుల దేవాలయ నిర్మాణములు :		
నృత్య కళాశిల్పము	శ్రీయల్లాప్రగడవెంకటనారాయణశర్మ	41
మృత్యుసాంతర్వనము	శ్రీ బి. బి. యం. అయ్యవారు	53
నూటెరవై వళ్ల వీరేశలింగం	డాక్టర్ అక్కిరాజు రమావతిరావు	57
కలగూరగంప		64
లేఖలు		69
గ్రంథవిమర్శలు		79

(x) విషయానుక్రమణిక

ప్రచురించిన తేదీ : ఏప్రిల్ 1968
ప్రచురించిన స్థానం : విజయవాడ
ప్రచురించిన వ్యక్తి : విజయవాడ

ఆ కు ప చ్చ ద నం

శ్రీ ఇంద్రగంటి భానుమూర్తి

1

అందంగా మెరిసే ఆశాంచలాలను,
అందని అకాశాలను,
అందుకోవాలనీ, క్రిందికి దించుకోవాలనీ,
దిశాంచలాల కెగసే,
చెట్లపై, గట్లపై, కానల్లో, కోనల్లో, తీవల్లో, తెరువుల్లో,
ఇంటి ముంగిటా, పుడమి తల్లి సందిటా
అచ్చటా, ఇచ్చటా, అంతటా
వెచ్చగా పొంగే, వచ్చగా పొంగే,

ఆకుపచ్చదనం—వచ్చి

ఆకు విచ్చు దనం—

2

వచ్చని చూపుతో,
నరువపు డోపుతో,
ఒరసికొని, ఒరసికొని,
ఒకే ఒక్కశక్తిగా దూసుకొని,
ముందుకు చూస్తూ, మునుముందుకే వచ్చని బాహుశాఖలు చూస్తూ,
అవ్వనిస్తూ,
ఒరవళ్లతో, పరవళ్లతో వచ్చే ఆకుపచ్చదనం—
గిరులు గడులు ఎరగనిది పిచ్చి ఆకుపచ్చదనం—

3

జీవన జీమూత తటిదగ్లొక,
ప్రణయాంగణ నవరంగ వల్లొక,
వల్యంకిక, నిలిచిన చోట—
నవ్వులు తుళ్లే చోట—

అందరి భారతీ

పన్నీటి పరిమళా లల్లె చోట -
గుమ్మంలో, గుండెల్లో, సందిరిలో, అందరిలో,

పచ్చగా ప్రాకే

వెచ్చదనం - ఊగే

అకుపచ్చదనం -

4

బెన్నెల పోకినా - చిరు
వెచ్చని వెలుగే తాకినా,
ఏ ముత్తు వీవలి వీచినా,
ఏ కొత్తగాలి ఊచినా,
మెరిసేదీ, మెరిపించేదీ,
వెలిగేదీ, వెలిగించేదీ,
కదిలేదీ, కదిలించేదీ,
ఊగేదీ, ఊగించేదీ,
ఎల్లెడలా జ్వరించేదీ,

అకు పచ్చదనం - పచ్చి

బాకు విచ్చు దనం -

5

ఎలుగులూ, ఏవేవో పులుగులూ,
కుందేళ్ళూ, తోడేళ్ళూ,
రాళ్లమీంచి గెంతుతూ, గలగల పాడుతూ పోయే అమాయకపు సెలయేళ్ళూ,
అడవి చిందువులు, రాబందులు, కొండలు, గుహలూ, ముళ్ళూ, బండరాళ్ళూ,
పులులూ, పాదలూ ఒదిగిన మహాగహనం
ఓ మూల కారుచిచ్చులో పడ్డప్పుడు,
చిచ్చు చెలరేగినప్పుడు,
ఎలుగులూ, రాబందులూ తప్పించుకోతూన్నప్పుడు,
లేళ్ళూ, కుందేళ్ళూ వీని సుధ్యపడి నలిగిపోతూన్నప్పుడు,
అడవి తగలబడి పోతూన్నప్పుడు,
పచ్చగా ముందు నిలిచిఉన్నది,
చిచ్చుకి అహతి అయిపోతూన్నది,

అకుపచ్చదనం -

ధాతి గర్భ స్వచ్ఛ దనం -

2

అరణ్యక భూముల్లోనూ, అధునాతన సీమల్లోనూ,
శ్యామ తపస్సమాధి మగ్నమై, సంలగ్నమై
సత్ఫలితాన్ని చూసేదీ, చూపేదీ,
అందీ అందక మురిసిందే శనిహాసనతోకాలకు చేజొప్పేదీ,
పూలమలుపులోకి తొలిగా పచ్చనిపాదం మోపేదీ

అకుపచ్ఛదనం—

రెక్కలు విచ్చు, పునీతశ్లోకలోకాలు గడవివచ్చి,
సుశ్యామ సుందర పింఛం విప్పి నర్తించే,
ఈ విశ్వదేహిని వర్తించే,

నెమ్మి పులుగు—

అరసిది అకువచ్చని వెలుగు —

“అపేక్ష...ఉపేక్ష”

శ్రీ వంగల వేణుగోపాలాచార్య

‘జ్ఞానకీ...’

కాంతయ్య వేసిన ఆ గాపురకేకతో జానకమ్మ పాడితిపోయింది. ఇంక తను ఏం మాట్లాడినా వర్సన సొనం ఒళ్ళు పూసం అనడమే అన్న సంగతి తన యిరవై ఏళ్ళ కాపురంలో అనుభవం. అందువల యింకేమీ మాట్లాడకూడదనుకొని, కాంతయ్య తెచ్చిన ఆ పుచ్చువంకాయల కుప్పముందు కూర్చోని ముక్కలు తరిగి, ఏరడం మొదలుపెట్టింది. ఇది అవాదిగా ఆ యింట్లో నస్తున్న ఆచారం. భవకలో తెచ్చిన వీళెం సంఖ్య, కాంతయ్య కొక వ్యవహార దక్షతలా గోచరిస్తే, వాటన్నిటిని తరిగి, ఏరి, చివరికి మిగిలిన నవాకేరు కూర వదిమండికీ నడ్డలేక జానకమ్మ సత్తమతమయ్యేది. ‘పోనీ...ఆ తెచ్చే నాలు గయినా పెండరాశీ వెళ్లి మంచికూరలు ఏరి వట్టాకూడదూ’ అనేది జానకమ్మ. ‘అది తగని ఖర్చుకి రక్షణం’ అని కాంతయ్య వాదం. ఆ వాదం జరిగిన రోజున ఆ యింట్లో భోజనా లుండవు. అదీ కాంతయ్య వెట్టు; జానకమ్మ యిక్కట్టు.

తన యీ యిరవై ఏళ్ళ కాపురంలోను, పెద్ద నమస్య లేదే తన కంటకపోయినా, భగవంతు దీర్చిన కొంపా, గోడూ తనకీ వామమాత్రంగా కమపిస్తున్నా, జానకమ్మ మనస్సులో యింకా ఏదో అపరిపూర్ణత వ్యాపించి ఉండేది.

తన మాటకీ ఎదురేమీ రాకపోవడంతో, కాంతయ్య యింకో నాలుగు జానకమ్మని తిట్టి, తువ్వలు దులిపి భుజాన వేసికొని విసురుగా యింట్లోంచి వీధిలోకి నడిచాడు. ఇంక తిరిగిరావడం పొద్దు గూకాకనే. ఇంట్లో పిల్లా—బెల్లా పెద్ద లంద రికి వడ్డించి, వంటిల్లు నడ్డుకొని, కాంతయ్యకోసం కళ్ళలో నత్తులువేసికొని కూర్చోవాలి యిక.

వగం కన్నీళ్ళతో వరధ్యానంగాడన్న జానకమ్మ కత్తిపీటకీ కోమకున్న వేలిగాయం గమనించవలెదు.

‘అత్తా...’ అన్న పిలుపు వినబడి, స్పృహలోకి వచ్చింది. తెలిసింది బాధ. చలుక్కున వేలిని నొక్కి వట్టుకుంది.

‘ఉండతా’ అంటూ అప్పడే వచ్చిన రమ వెంటనే ఒక పాతగుడ్డ సంపాదించి జానకమ్మ వేలికి చుట్టింది. ‘అబ్బా...ఎంత రక్తం కారిందో’ అంటూ వేలిని రాస్తోంది రమ. రమ తన అడవడుచు కామాక్షమ్మ కూతురు. ఎనిమిదేళ్ళ రమ ఎంతో పరిశుభ్రంగా, తెల్లటి పరికిణీ, గోమలో వెన్నెల శకలంలా మెరిసిపోతున్నది. ఎంతో శ్రద్ధగా వేసిన రెండు జడలు, దీప్తి ఆకారంలో బొట్టు, రాళ్ళ గాజులా, కామాక్షమ్మ తనకున్న ఆనందిమంతా రమ లోనే చూపించిందా అనిపించింది జానకమ్మకి. ఒక్క షణం తెప్పరిల్లి ‘ఏం తల్లీ...యిలా వచ్చావు’ అంది.

‘అమ్మ...యిది యిచ్చి రమ్మంది...’ అంటూ తెల్లటి పీలు గిన్నె వక్లెం మూతతో అందిచ్చింది. మూత తీయగానే గుళిళింపు ఒక్కసారిగా వెడలింది. ఎంతో జాగ్రత్తగా ఏరిన రేత వంకాయలని తరిగి, అన్ని వస్తువులూవేసి, అన్నగారి కిష్టమని కాంత య్యకి వంపింది, చెల్లెలు కామాక్షమ్మ. ‘మళ్ళీనస్తా నరా’ అని రమ వెల్లిపోయింది.

తనకీ వంకాయకూర యింతకంటే బాగా చెయ్యడం తెలుసు. కాని తను పుచ్చువంకాయలు తరుగుతోంది. మనస్సులో ప్రేమ ముంచుకొస్తున్నా, కామాక్షమ్మ వంపిన కూర తనను వెక్కిరిస్తున్నట్టుగా ఊహించుకుంటోంది జానకమ్మ. ఇంత చిన్ననిషయం కూడ మనోవ్యధకి కారణమయింది.

అనలు జానకమ్మకి చిన్నతనంలో ఎన్నో విచిత్రమయిన ఊహలుండేవి. పుట్టిల్లు జమీందారీకాక పోయినా, ఎంతో సంపన్నంగా వినోదంలో, విందులలో, నిత్యం ఏవో పెండిత గోష్టులలో, వచ్చేసోయే అతిథి ఆభ్యాసాలలో ఎప్పుడూ యిల్లు కిటికీల దాడుతూండేది. చామన చాయలో, తెల్లటి నంచ, కాలువలో, భారీ అయిన తండ్రి విగ్రహం, ఆయన ఉదాత్తశీలం ఎదుటి వాళ్ళనరిస్తేనా సామంత రాజాల్లా తలవంచేట్టు చేసేది. ఆ ఊరి వాళ్ళందరికీ ఆయన తలలోని నాలుకలా వ్యవహరించేవారు. అపర సరస్వతిలా ఆయన వ్యావహికంముందు కూర్చుని పురాణం చెబుతుంటే, ఆ శ్రావ్యకంఠానికి, విపుల వ్యాఖ్యానికి ముగ్ధులై, గ్రామస్థులు కదిలేవారేకాదు. అందరికీ ఆయన ‘అయ్యగారే.’ ఆయన సంతానమంతా అడవిల్లలే. అందరిలోనూ జానకమ్మ అంటే ఆయనకి పంచప్రాణాలు. ఇద్దరక్కయ్యలు, ఇద్దరు చెల్లెళ్ళ మధ్య...చిన్నప్పడు చాల అల్లరి చేసేది. పెద్దవనులన్నీ అక్కయ్యలు చేస్తే, చిన్నవనులన్నీ చెల్లెళ్ళకి వంచేసి జానకమ్మ రాచకార్యంచేసేది. అప్పటి ఆమె ఊహలు చిత్రాధి విచిత్రంగా ఉండేవి.

...‘తానొక మహారాజు కుమార్తెలా, పదిమంది మీద పెత్తనంచేస్తూ, రాజాంతఃపురాల్లో నివసించాలి. కలెక్టర్లకూడ కష్టాలు తలపని కలిమిచెలిమిలో జీవితం ఒక ఆపూర్వ అనుభూతిలా అత్యంతానందమై చెల్లులు విరజిమ్మాలి. అప్పటి కంటకూడ, రాజకుమారులు, అంతఃపురాల్లో చరిత్రాత్మక చిత్రాలలా వచ్చేవి.’

‘అయిదుగు రాడిల్లం పెళ్లిళ్ళు ఎలా చెయ్యాలా’ అన్నది సమన్యగా తోచలే దాతండ్రికి. ఎవరో, ఎందుకో, వచ్చేవారు. ఇల్లా వాకిలీ, వంద్ర దాయమూహుని ‘మీ అమ్మాయిని చేసుకుంటాం’ అనేవారు. ఈయన ‘అలాగే’ అనేవారు. అంతే. అది ఒక ఆరుతరాల అనుబంధమయ్యేది. వివాహాలు జరిగేవి, ఏ సరుకులు ఎక్కడినుంచి వచ్చేవో...ఏ సమలు ఎవరు నిర్వహించేవారో... అదొక అపురూప సన్నివేశంలా కల్యాణం జరిగేది. అందరూ పెద్దలే... అందరూ వనివాళ్ళే. అది ఒక గ్రామకార్యంలా భాసించేది.

జానకి వివాహంకూడ అలాగే జరిగింది.

జీవితంలోని వాస్తవికానికి, తన మదిలోని ఊహలకి పొత్తుకుదరక జానకమ్మ మొదట్లో చాల బాధ పడింది. ఇప్పటికీ తన మనస్సు తనకే విచిత్రంగా ఉంది. తన చిన్నవాటి ఊహలు అలాగే ఉన్నాయి. వాస్తవికాలు ఎప్పటిలాగే వ్యతిరేకంగానే ఉన్నాయి. ఈ ఘర్షణలో, తనకి అప్పడప్పుడు మంచి చెడూ వివక్షతకూడ పోతోంది.

‘కాకపోతే, కామాక్షమ్మ పంపిన కూర గుడా లింపులో తనకి కష్టమనిపించడాని కేముంది...’

ఈ ఆలోచనలలో సతమతమవుతూనే అందరికీ భోజనాలు వడ్డించింది జానకమ్మ. అన్నిసమలు ముగించుకొంది. అలస్యంగా వచ్చిన భర్త, తన ముఖంఅయినా చూడ కుండా, తను వడ్డించినకూర తింటూ ‘కూర బ్రహ్మాండంగా ఉంది. బంగరంలాంటికాయలు వనగా...లేస్తే...అతితెలివిపోయి...వంక పెడతావు’ అని వెలుకారిస్తుంటే...‘ఆ కూర మీ చెల్లెలు పంపిందని’ చెప్పిలా...నద్దా...అన్నది తేల్చుకోలేక నిలబడిపోయింది జానకమ్మ.

* * *

‘వదినా...’ అంటూ చూడవచ్చింది, అడవడుచు కామాక్షమ్మ. రోజూ ఏ అయిదార్లు సార్లో అయినా రాకుండా ఉండలేదు కామాక్షమ్మ. ఇరుగు సొరుగు అవడంతో యిళ్ళ కలసిఉన్నట్టే అనిపించేది. రాత్రి ఫంపొరాలకి వెళ్ళరుట్టుతున్న జానకమ్మ తల్లెత్తి చూసింది...

ఇంటివనులన్నీ ముగించుకొని, భర్తని ఆసీసుకి పంపి, నీల్లలని బడికిపంపి, తానుభోజనంచేసి, పోయిగా తాంబూలం సములుతూనల్లిన కామాక్షమ్మ మొహంలో అదొక విశాసమూ, చైతన్యమూ తోచేకినలాడు తున్నాడు.

‘మన్య లే వదినా. నేను రుబ్బి పెడతాను’ అంటూ రోలుముందు కూర్చుంది.

‘అలాగే...నేను మరోపని చూసుకుంటా’నంటూ జానకమ్మ లేచి దొడ్లోకి వెళ్లింది పేడ లేవడానికి...

ఇల్లా అంకటం మొదలుపెట్టినప్పటినుంచి జానకమ్మ ఆలోచనలన్నీ, కామాక్షమ్మ యింటిమీదే

ఉన్నాయి. కామాక్షమ్మ యిట్లు చెప్పింది. మూడే గదులు... ఇలాంటి గచ్చు, ముగ్గుం దీక్షితుతో... ఉన్నంతలో ఎన్నో నదుసాయాలు అమర్చుకొంది. 'తనకే అలాంటి యిట్లుంటే ఎంత అందంగా అమర్చు కొని ఉండేది'...

చేతిలో పిడప వదలేసి ఒక్క నిట్టూర్పు వదిలింది జానకమ్మ.

అప్పటికే రుట్టలుం పని పూర్తిచేసినవైన కామాక్షమ్మ అంతటం పని అందిపుచ్చుకొంది.

కామాక్షమ్మకి తన యింటిలో ఏ పని చేసుకొనే అవసరం ఉండదు. పనంతా పనివాళ్ళే, పిల్లలతో చేస్తారు. అన్నగారింటికి వచ్చి, నదినకి సాయం చేస్తూ ఉంటుంది. జానకమ్మకి యిది విచిత్రంగా ఉంటుంది. 'పనిజంగా అడవడుచుతో అగర్బ శత్రుత్వ ముండాలి'... కామాక్షమ్మ కాపురం చూస్తే తనకి యార్ష్య కలుగుతున్నదా... ఆ కామాక్షమ్మ నిజంగా దుర్మార్గురాలైఉంటే... తను ఆమెను నానామాటలు అనే సావకాశం ఉంటే... మనస్సు కాస్త ఊరట చెందేదేమో!

అణగారిన అశిలు... మనస్సులో ఏవో వికృత రూపాలు పొందుతున్నాయి.

* * *

జానకమ్మ ఒక్కగానొక్క కూతురు ఉను. ఉను వివాహమయింది..... అదృష్ట వంతుడియన కాంతయ్య కుటుంబీకుడయినా, తండ్రిపాలు బిడ్డే. పెద్దలందరూ చేరి 'కవ్యాదాతా... కాంతయ్యా... నీట మీద కూర్చోనయ్యా' అన్నారు. అంతే. కూతురు వివాహమయింది. ఈ విషయంలో కూడ జానకమ్మ ఊపాలు ఫలించలేదు. తనకు అల్లుడు ఒక గొప్ప వాడయి ఉండాలని, తన కూతురయినా యీ అనాగ రిక వాతావరణం వదిలి, కనీసం కామాక్షమ్మలా సుఖంగా ఉండాలని ఉంది.

వాస్తవిక జగత్తులోని అల్లుడు ఒక సంగీత కళాకోవిదుడై ఎప్పుడూ ఆ స్వరజగత్తులో మైమరచి ఉంటుంటే, తన ఉమకి భావి జీవితంలో యీ అన్నపానీయాలు కూడా కరువవుతాయేమో అని భావ

పడేది జానకమ్మ. తాముంటున్నదొక మహానగరం అవటంతో, తన సంగీత సాధనకి కొత్తరూపం కల్గి వచ్చునన్న ఆశతో అల్లుడెప్పుడూ యింటోనే ఉండే వాడు... దాదాపు యిల్లరికమయ్యాడు.

'తన ఊహజగత్తులో..... ఒక పెద్దమేడ, యింటినిండా దానదాసీజనం, చూపరుల కళ్ళు మీరు మిట్లు గొలిపే సంవదల వైభవాంతో తను హాయిగా భర్త, పిల్లలతో అనందంగా బిచికి, సీనిమాలకి వెడుతూ, రోజు కొక పేరంటం చేస్తూ...' జానకమ్మ చాల గొప్పది... దొడ్డప్పదయం కలది' అని అందరూ సేవలు చేస్తుంటే, తను సాటివారిలో శివీగా, అందరి వందనాలు అందుకుంటుంటే, తనవాళ్ళు తనను చూసి అనూయవడాలి... తను అది గ్రహించుకొని, ఏమీ ఎరుగనట్టు తాను వారిని ఉడికించేయాలి... 'కాని వాస్తవంలో వృద్ధులయినా అత్త మామల సేవలూ... వచ్చేసాయే బంధు జనులకి మర్యాదలూ తనకే విషయంలోనూ... ఒక్క కంపానికి తప్ప... అటు నలభాకగాని యిట్లు సంవదించులకిగాని తావి వ్వని భర్త... అన్నిటిపీమించి వేళాపాళా లేకుండా... యింటి సమస్యలతో సంబంధం లేకుండా... నట్టింటో కూర్చోని... అల్లుడుచేసే సంగీత సాధనా... ఇన్నీ జానకమ్మ మనస్సులో ఎన్నో ఆలోచనలు రేపేవి. తాను లేకుండా క్షణం జరగని యీ యింటో, తన లెళ్ళి ఎవ్వరికీ లేదు. అప్పుడప్పుడు దొడ్ల నూలిలోకి ఒక్కసారి దూకుదామనిపించేది...

...మనస్సులో జరిగే యీ నిరంతర భావ మథనం ఫలితంగా, కాస్త నిశ్చింతగా నివరయినా కనపడితే, 'అది వాళ్ళు తనని వెక్కిరించడానికి చేసే చేషం'... అనుకునేది. ధాంతో ఏవో అయినవీ... కానివీ... సంబంధంలేని సంగతులతో కాలాన్ని నింపుతూ ఉండేది. సాహిత్యంలో భాషకన్న అంతాకాలు, వానార్థాలు ఉన్నాయో, అవన్నీ జానకమ్మ వాలుకపై స్వేచ్ఛాప్రసారం చేసేవి.

'నల్లెరుపై బండిలా...' ఆ ధోరణి కామాక్షమ్మమీదికి తరచూ ప్రవహించేది... సాసం... కామా

జన్మకి, జానకమ్మలోని యీ పృథకు మధనం తెలియక, తను మామూలుగా వస్తూ పోతూ ఉండేది.

* * *

కాలాన్ని చక్రంతో పోలిస్తారు విజ్ఞులు. వయస్సు మీరుతున్న కొద్దీ, అనుభవాలు చెరిగిని ముద్రలు వేస్తున్న కొద్దీ, ఆ కాలానికి యీ చక్ర సామ్యం క్రొంగొత్త అర్థాలతో, భావాలతో ద్యోతక మవుతుంది. జానకమ్మ కావరానికి సంబంధించినంత వరకు అది ఒక వరమే సత్యం అయింది, అన్నికోణాలలో. చక్ర భ్రమణంలో ఆకులు పైకి కిందికి తిరిగినా, వాటిలో స్థిరభేదం తప్ప, వస్తుభేదం, తత్వ భేదం ఉండదు.

జానకమ్మ యిప్పుడు తన ఒక్కోగ నొక్కో కూతురు ఉను దగ్గరే ఉంటున్నది...గరించిన భర్త పోటోలోంచి చూస్తున్నాడన్న తృప్తితప్ప, ఆయన జ్ఞాపకాలు ఎక్కువగా లేవు.

తన సంగీత సాధనలో పరాకాష్ట నందుకున్న జానకమ్మ అల్లుడు, అనుకోకుండా ఒక సంగీత కలాకారి ప్రిన్సిపాలవడం, యీ కాలభ్రమణాని కొక చిహ్నం...కూతురి కాపురం చూసుకుంటూ, మనుమంతో కాలం గడవడమే ధ్యేయం అనుకున్నది జానకమ్మ.

...తాను తొలిరోజుల్లో ఎలాంటి గృహ వాతావరణాన్ని సగటకలలు కన్నదో, ఆ జీవితం, తన కూతురు ఉనుకి సాధ్యమయిందన్న విషయం, ఓనాడు, పొలాతుగ స్ఫురించింది...

ఆనాడు శనివారం...నిద్రలేచినప్పటినుంచీ జానకమ్మ మనసు ఆదోలా ఉంది. ఆరోచనం బరువుతో క్రుంగిపోతున్నట్టుంది. పోలూ రేడియో సుప్రభాతం వలుకుతుంటే, తను...తన గదిలో దేవుని మండపం ముందు కూర్చొని భక్తితో స్తోత్రాలు చదువుతోంది...ఇంటిలోని ఉదయం హడావిడి, గదిలోని అగదు, కర్పూరం సువాసనలూ, దూరంలో మనుమం అల్లరి...కేకలూ...మేడవివాదమండి వినపడే, అల్లుని వీణ సాధనా, జానకమ్మని తాను ఒక విచిత్రతలోకంలో ఉన్నట్టు భ్రమించేస్తున్నాయి.

జానకమ్మ నెమ్మదిగా పూజ ముగించుకొని గదిదాటి వచ్చింది. అప్పటికే పూజ ముగింపుకోసం, గుమ్మంలో జానుకొని ఉన్న మనుమలు అమ్మమ్మ యిచ్చిన ప్రసాదం అందుకొని, తిరిగి పరుగెత్తుకొని పోయారు, అటరకోసం. జానకమ్మ పోలూలోకి వచ్చింది...

...అధునాతనంగా అలంకరించబడిన పోలు, చూసి తృప్తిగా నిట్టూర్పు వదిలింది. మెల్లిగా నడమూ వంటింటివైపు వెళ్లింది. ఉను భర్త కోసం ఏదో ఫలహారం చేస్తున్నది. కాలేజీ పోయ్యి మీద ఒకవైపు వంటయిపోతున్నది. గోడల్లోనే ఆమెర్చిన అంమారులూ...వికారముయిన అరుగుల మీద అందంగా పేర్చిన శరీదయిన పామానూ...

‘అమ్మా...కాఫీ తీసుకో’ అంటూ మెరుస్తున్న వెండిగ్లాసు అందిచ్చింది ఉను.

ఆ గ్లాసుందుకొని, నెమ్మదిగా నడమూ పెరిటిలోనికి వెళ్లింది జానకమ్మ. ఇంటిచుట్టూ దోలేడు స్థలం. పెరిట్లో యంకా పెద్దస్థలం. గేటునుండి పోర్టికోదకా ఎంతో అందంగా, రకరకాల పూలమొక్కలు పెంచారు. పెరిట్లో కూరగాయల పొదులు జానకమ్మ స్వయంగా వేసింది. పహిలంగానే, కాబ్బరి, జామ, బోప్పాయి, నీతాపంలంటి తెల్లు ఎన్నోఉన్నాయి. మిగిలిన స్థలంలో, వాటిమధ్య, ఎంతో వేర్చుగా కూరగాయల పొదులెన్నో పెట్టింది. ఆ వేర్చు, చుట్టువక్కం వాళ్ళచేకాక, తనవికూడ ఆకర్షణవడేట్టు చేసింది. ఏవేళాని చేతయినా దొడ్డి అంతా తిరగేస్తే, వదియిళ్ళకి సరిపడా కూరలు దొరకుతాయి. నాలుగైదు రోజుల కొకసారి, సన్ని హతులందరికీ, కూరలు పంపకం మేమూఉంటుంది... జానకమ్మ అల్లదొడ్డినంతా చూసుకుంటూ, తిరిగి, వీధిగేటువయ్యపు వచ్చింది. అక్కడ ఉన్నా నవుకరు ద్వారా కాఫీగ్లాసు యింటాకి వంటి, తను పూల మొక్కలన్నిటిని పరామర్శిస్తోంది.

గేటుదగ్గర రిక్తా ఆగిన చప్పుడయి తిరిగి చూసింది జానకమ్మ. రమ, యిద్దరు పిల్లలతో, రిక్తా దిగుతోంది...రిక్తావాడిని పంపేసి, యంటికేసి నడుస్తున్నది. పిల్లలిద్దరూ పూల మొక్కలు ఉల్లా

హంగా మామూ తల్లివెంట నడుస్తున్నారు... మొక్కల మధ్య ఉన్న జానకమ్మ వెమ్మదిగా వెనుదిరిగి, యింట్లోకి వెళ్ళిపోకి, రమ ఉమలు నవ్వుతూ మాట్లాడుకుంటున్నారు. జానకమ్మని చూడగానే, వచ్చి, పాదాలంటే నమస్కరించింది రమ. ఏమేమో చెప్పకాని పోతున్నది. 'వారాధ్యునికి ఆపూరే బదిలీ అయింది. వచ్చి రెండువెంటలునా, యానాటికి కాస్త వీలుచిక్కిందట రావడానికి... ఆయనవెళ్ళడూ కాంపులేగాని... ఊళ్లో ఉండరట'... ఆదరంగా అప్పి వింటూనే, రమని పరిశీలనగా చూసింది జానకమ్మ. పూర్వార్థగ్యంతో, ఎంతో అందం తోడికివరాడు తుంటే భేదం ఎదుగని ఆనందంతో వెళ్ళిపోతున్నదా అన్నట్లుంది రమ.

'అదేమి బ్రతా ఆలా చూస్తావు... నేను... నీ రమని' అంటూ తన యిద్దరుపిల్లలనీ ముందుకు లోసింది రమ. వాళ్ళు ఎంతో బుద్ధిమంతులగా నవ్వుతూ తనమట్టు తిరిగి ఆడుకుంటున్నారు.

'నే నెల్లూమాకానూ... ఉమా ... హీటర్ హెడర్ స్టేషన్ లెన్ గివ్వేలో పోసిన నాల్గు పేర్లపాలు యింకా జాగలేదూ... త్వరగా కాస్త మిగడలికి వంకం వెండి గాల్లనులో తీసుకోవరా తల్లీ... అన్నట్లు మొన్న వండక్కి కొన్ని నాల్గు టెరిలిస్ చీరలూ... జాకెట్లూ... డాక్టర్ డ్రాప్స్ లో వంపుకింద వానిపోతున్నాయి. వనిదానితో వాటిని వెంటనే ఉతకమని చెప్పి'... అంటూ పూజామందిరంలోకి వెళ్ళింది.

అంతవరకూ, రమకి కాఫీ యివ్వబోయిన ఉమ అలాగే నిలబడి వింటోంది. తెల్లబోయి తల్లికేసి చూస్తోంది ఏమీ అర్థంకాక. 'అదే... కాస్త మిగడలే... అంటే పోయేదానికి... అంత దండక మేమిటా అని' అంది ఉమ, 'ఎందుకే... అలా తెల్ల బోయి చూస్తావు... ఆత్మ నిన్ను మిగడ లేమ్మంటే' అన్న రమతో...

ఇంతలో 'నా కండువా ఏదీ' అంటూ ఉమావతి రావడంతో వాళ్ళు సంభాషణ ఆపి వసులోని విసుగ్గుల య్యారు.

* * *
ఒకనాడు అనుకోకుండా, రమా ఉమా

పినిమా పోలులో కలిశారు. వాళ్ళ భర్తలు పినిమా మార్కెట్లో మునిగిఉన్నారు.

సంబంధం లేకపోయినా యిద్దరూదావాళ్ళు కలిసి మాట్లాడుకున్నట్లు మగవాళ్ళు కలియరు. అలాంటిది, రమ ఉమ చిన్నప్పటినుంచి ఒక్కచోట పెరిగారేమో... బాంధవ్యంంటే స్నేహం ఎక్కువయిన వాళ్ళు, 'ఏమే రమా... మీ యింటికి వద్దామనుకున్నావే... మమ్మేమో మళ్ళీ రాబేదు'... అని ఉమ అంటే, నేనూ వద్దామనుకున్నా... కాని... యిదిగో... మీ అన్నగారు క్యాంపులు మానేసి యింట్లో కూర్చున్నారు... ఏం చెయ్యను' అంది రమ నవ్వుతూ...

ఈ నవ్వులో రమావతి, ఉమావతి, మాటలు కలిసి, రోకలిరామాయణంతో వద్దారు. పినిమాలోని వంగీలాన్ని ఉమావతి విమర్శిస్తుంటే... అందులోని పాపాత్యాన్ని రమావతి మెచ్చుకుంటున్నాడు. పినిమా వదలగానే అందరూ పోలుబయటికి వచ్చారు.

'ఉమా... ఇప్పుడింక యింటికి ఏం వెడతారే... యీ పూటకీ మాయంటికి రుడి. పొద్దున్నే వెడడురు గాని' అంది రమ.

రమావతి, ఉమావతిని బలవంతం చేసి ఒప్పించాడు చివరకి...

* * *
పినిమాకి వెళ్ళిన నాటి రాత్రి యింటికి రాకుండా, అల్లుడూ కూతురూ, రమ వార్లెంటో గడపారపు విషయం తెలిసినప్పటినుంచి, అదేదో జరుగరానివని జరిగినట్టు భావించ సాగింది జానకమ్మ. ఆ భావాన్ని ఎంత గుప్తధోరణుల్లో ఉంచుదామన్నా, ఉమకి యీ విషయం స్పష్టంగా తెలిసిపోతూనే ఉంది.

'ఎందుకే అమ్మా... అంత బాధపడతావు? రమ ఏమన్నా వరాయిదా? ఎవ్వడూ వాళ్ళయింటికి వెళ్ళ లేదుకదా అని, నరదాగా వెళ్ళాము. ఈ విషయం రమకి తెలుస్తే ఎంత బాధపడుతుందో' అన్నది ఉమ తల్లిలో.

ఉమ అన్నదాంటో నిజం ఉందని జానకమ్మకి తెలుసు. ప్రత్యేకించి రమ వాళ్ళమీద యింత ఉపేక్ష

ఎందుకు? జానకమ్మ హృదయంలో ఎన్నో విరుద్ధ భావాలు కల్లోలంగా ఉన్నాయి.

మరునాడు ఉదయమే, వియ్యంకుడు సోయాడ్ను టెలిగ్రాం చూసుకొని, అల్లుడూ కూతురూ, స్వస్థులం వెళ్లారు. పిల్లలని చూసుకుంటూ జానకమ్మ ఉండి పోయింది ఒంటరిగా. ఈ విషయం తెలిసిన రమ, వెంటనే వచ్చి, జానకమ్మకి సాయంగా ఉంటుంది. జానకమ్మ పూజాదికాలు ముగించుకొని వచ్చేటప్పటికీ, పాలు పిద్దంగా ఉంటేది. ఆమె పెరడలోని మొక్కలన్నిటినీ పరామర్శించి వచ్చేటప్పటికీ, రమ పిల్లలూ, ఉమ పిల్లలూ... తమ తగాదాలు తీర్చుకుంటూ వచ్చే వారు. తన కూతురు పిల్లలతో సమానంగా రమ పిల్లలు ఆడుతుంటే... తిరుగుతుంటే... ఆ పసి హృదయాలు వారి మరోకోకంలో విహరిస్తుంటే... తన కెందుకో రక్కుకుంటున్నట్టుండేది జానకమ్మకి....

...ఆ నాటిల్లాతి పెద్ద గారి వావా వచ్చాయి. పిడుగులు ఉరుములతో నానాబీభత్సంగా, కుండపోతలా వర్షం.... తుపాను గొలులమధ్య.... ఎంతో ఆలస్యంగా తెల్లవారింది.

జానకమ్మ పెండరికడే లేచి, తోటలోకి వెళ్లింది. తోటంతా నానాబీభత్సంగా ఉంది. తాను ఎంత శ్రద్ధగానో ప్రాదించేసి, పెండిన మొక్కల్ని సమూలంగా లాగివేసి ఉన్నాయి. అక్కడ... అక్కడ కొన్ని మొక్కలు మాత్రం విస్తృతంగా వ్రాలిఉన్నాయి. ఇదంతా వైద్యహృదయంతో, విలవిడిపోయి చూస్తున్న జానకమ్మకి, మనస్సులో ఒక భావన మెరిసింది...

...హఠాత్తుగా భర్త పోవడంతో తన జీవితం యిలానే అయిందికదా... అని. ఇప్పుడాయనే ఉంటే, తన గారలకూతురి కాపురంచూసి, అల్లుని హోదా చూసి ఎంత సంతోషించి ఉండేవారో... వెంటనే మనస్సులో ఒక కారుమేఘం క్షణం మెరిసి మాయ

మయ్యింది... ఆయన క్రోధాధికం యిప్పటికీ మరి స్పర్ధి అయిఉండేదేమో... కాని ఆ భావం భర్త స్మృతి భావ భారం క్రింద నివలలేదు. జానకమ్మ మనస్సునా ఆ వాడు వికలంగానే ఉంది. అన్నంకూడా సరిగా తినలేదు.

...ఆవాడు సాయంకాలం... తన తోటలో కనవడ వీధ్యశ్యం చూసి విస్తుపోయింది జానకమ్మ... రమ, ఆమె పిల్లలూ, ఉమ పిల్లలూ... అందరూ కలసి వాడొదిగి తోటంతా దాగు చేస్తున్నారు. పాత తీగలు లాగేయడం... వందిళ్లు సరిచేయడం... కొన ఊపిరితో ఉన్న తీగలని జాగ్రత్తగా పోషించడం... దాట లిప్పి ఉత్సాహంగా ఊడ్చేస్తున్నారు. అందరి మొహాల్లోనూ ఆనందం ఉత్సాహం గోచరిస్తోంది... రమ పిల్లలతో సమానంగా ఆనందంతో, ఆ తోటకి ఒక రూపు తీరుద్దామని కృషి చేస్తున్నది... 'యిదిగో... అమ్మలూ... అర్చన చేసేటప్పటికి యీ తోటంతా కళ కళలాడుతూ ఉండాలి...' అని హెచ్చరికలు చేస్తోంది...

ఆ దృశ్యం చూస్తున్న జానకమ్మ హృదయంలో ఎంతో సంతోషం కల్గింది. తనూ వెళ్లి ఎంతో ఉత్సాహంగా పాటుపడింది. అందరూ కలిసి తోటకి తిరిగి పూర్వపు రూపం కల్పించారు.

...ఆ ర్లాతి ... విడపోతున్న జానకమ్మకి ఎందుకో హఠాత్తుగా మెలకువ వచ్చింది. అప్పుడే గోడ గడియారం ఒంటిగంట కొట్టింది. గడియారం ప్రక్కగా, అటూ, యిటూ తన భర్త ఫోటో, వియ్యంకుడి ఫోటోలున్నాయి. 'హరిద్దరూ యీనాడు లోకంలో లేరు. కొంతకాలంపోతే తనూ ఉండడు... ఎవరు మాత్రం కాళ్ళతం గొయిపోతో ఉండిపోతారు? ఉన్న వాల్లనాళ్లలో యిన్ని ద్వేషాలు, కార్యణ్యాలు పెంచు కొంటే కలిపివచ్చేదేముంది? చిన్నపిల్లల్లో ఉన్న రాగాలూ... అమరగాలూ: పెంచితే... అనే వాళ్లకి ప్రకాంత జీవితాంవిస్తాయి. వారి దెన్నెత్యాంటే ఆధార

భగవాంపుతాయి. మనస్సులోనే విషదించువులు
 చించిచుకోవడం... చించివజ్రేయడం మానవత్వం ఆవి
 పించుకోదు... జీవితంలో సగం ధర్మియంలో... పేరి
 వంగా గడవడంతో... అది తీసిన బీటలలో సుగుణాలు
 యిరుక్కుపోయాయి.

...పిరంగంగా చరిగే యీ భ్రమణ, పరి
భ్రమణాల్లో విశ్వంలో ఏ అణువూ...ని తత్వమూ...
పిరంగా...కాశ్యతంగా ఉండదు. అది ఎప్పుడూ,
విశ్వశీయస్సుకే పరిణామబద్ధమై ఉంటుంది...
కాని పిరంగా ఉండేది...యిరును కేంద్రంలాంటి
ప్రేమైక హృదయం మాత్రమే.....తన మనస్సులోని

నిరుద్ధ భావం మర్షణలో తట్టులా చేరిన మరి
వాన్ని, తానే తీసువస్తా అలోచనతోనూ, పెంపు
కొన్న ప్రేమతోనూ క్షణసం చేసుకొంది...
అయినా, అయినవాళ్ళ హృదయాలు ముక్కులు
చేయకముందే మేల్కొంది జానకమ్మ ... లోకానికి
అన్నదే తెల్లవారింది....

ఒక విధమయిన వింత లేటమ్మలో, అవర
యోగినితో వెలిగిపోతున్న జానకమ్మని పూజామంది
రంలో చూసి రమ, తనకి తెలియకుండానే లేతుల్లి
నమస్కరించింది.....

ఇపుడింకిపోయిన సముద్రం

శ్రీ దీవి సుబ్బారావు

నా గది నముద్రపుటాడ్డునే ఉండేది
 నముద్రపుపేరారు నా గదిలో ఉండేది
 విప్పించేది కాదు
 అధశ్చేతమృలోగాని నిద్రించేది గాదు
 ప్రయత్నించినా గుర్తుకురాని జ్ఞానం -
 కాలిదాసు 'రమ్యాణీ విక్ర్య' కోకంలా;
 అకస్మాత్తుగా స్ఫురించినట్లు
 ఎప్పుడో - ఆ ఎప్పుడూ, ఎప్పుడో చెప్పలేం -
 అప్పుడే నముద్రం పుట్టి పొర్లుతున్నట్లు ఉండేది
 హేరారు హేరారుమని గది శబ్దించేది
 హేరారు హేరారుమని మది నినదించేది.

బాగా రాత్రివేళ
 నిదుర నను వీడి దిగి చేసినపుడు
 ఎంతో కాలంగా గడియబుడ్డ నముద్రుడి మూగతనం
 ఎదో హతాత్ ఫుటనవల్ల విడివడినట్లు
 హేరారుమంటూ పొద మొదలెడతాడు.
 పోనీ సావకాశంగా విందామన్నా
 ఎంతసేపూ ఏక శబ్దమేగాని
 రోద కర్ణమే ముంది;
 రోదన కవధి యేముంది?

ఒకనాటి ఏమైనా
 ఈయనగానీ పరాయి ప్రాంతాన్నుండి వచ్చాడో ఏమో ఎందుకైనా
 ఎక్కుడినుండయినా రాయబారేమో
 అనవారు సారేసుకొని కోటముందర మొరబెట్టుకునేందుకు.

లేక, ఎంతో రహస్యన్నిగాని,
మహిమాన్విత మంత్రవాక్కును గాని
ఈన తరువాత ఎవరికన్నా
భాష తెలిసినవాళ్ళకి చెబుదామని
ఎంతో కాలంగా తపించి పోతున్నవాడేమో !

విశ్వలంగా ఉన్న కొండ
ఎప్పుడూ రూపం మార్చుకునే ఇసుకవొడ్డు
బండలచుట్టూ చిన్న చిన్న నాచు
పది పన్నెండు కొబ్బరిచెట్లు
ఇసుకమీద గీతలుగీసే పీతలు
ఇంకా పైన చుక్కలు,
చంద్రుడు, సూర్యుడు, మబ్బులు
వస్తూ పోతూ వుండే గాలి
కెరటంమీద తుంపరలో ఎగిరే కాకి
వీరితో నేమో ఈ మహారాజు మంత్రాంగం !
అందరికీ సముద్రులుంగారి భాష వచ్చు
నీకూ నాకూ రాదు హోరు భాష
రాదు కాబట్టి రాద అంటే
సరిపోయిందా !

పాసుభూతితో వింటే
అనుభూతి లోతులు కనినం తొంగిచూడొచ్చు.
సముద్రం మహా గడుసు
చూట్టానికి ముదురు నీలంగా కప్పట్టే
చేతిలోకి తీసికొంటే వేళ్ళమధ్యగా
రంగు జారిపోతుంది.
నమ్మి దగ్గిరకొచ్చిన ఆడకూతుర్ని మగాళ్ళముందు
మోకాళ్ళదాకా తడిసి మోటనరస మాడుతుంది.
క్ర్రపుల్లో, గొడుగుక్ర్రలో విసిరేస్తే
తరిసిదు ఇచ్చిన కుక్కపిల్లలా తెచ్చి ఇస్తుంది.

మోసపోయి హావాయి చెప్పు లందిస్తే
ఒక టిప్పి రెండోది ఎక్కడో పారేస్తుంది...

వర్షంనీరు పారి, ఫ్లాంగులెక్కా నమ్మదం
తడిసిన నీలంరంగు కోకకు

ఎర్ర బోర్డరులా వుంది.

తాంబూల చర్వణంతో ఎర్రబడ్డ నాలికను తిప్పి
చూసుకుంటున్నట్లు వుంది.

మృగాన్నివేసి, ఎర్రబడ్డ నోరుగల
సింహం దూకులాగుంది.

నీటి చివర్లు కొలిమిలో ఎర్రగా కల్పిస్తట్లుగా వుంది.

ఒడ్డున ఎర్రకలువలు శూచివట్లుగా వుంది.

వర్షం వెలిసినవేళ

అకాశవీధిలో పోతుండగా

వార్షికాభిములు చిందినయ్ గాబోలు

నమ్మదం ఒడ్డున రథాన్ని దింపి

చక్రాలు కడుగుతూండగా

(మీరు నమ్మరుగాని)

సూర్యుణ్ణి చూశా న్నేను.

వా గది నమ్మదపు టొడ్డునే ఉండేది.

ఆర్థికరంగంలో విదేశీ సహాయం :

లాభనష్టాలు

శ్రీ 'చంద్రశేఖర్'

అభివృద్ధి చెందుతున్న ఏ దేశానికైనా విదేశీ సహాయం అవశ్యకమౌతుంది. ఇందుకు ప్రధాన కారణం, ఆర్థికరంగంలో ప్రణాళికాబద్ధమైన పురోగతిని పొందించడానికి అవసరమైనంత పెట్టుబడి వ్యయంలో లభించకపోవడమే. లభ్యమవుతున్న పెట్టుబడికీ, అవసరమైన పెట్టుబడికీ మధ్యనున్న లోటును ద్రవ్యోల్బణం ద్వారా కాని, విదేశీ సహాయంవల్ల కాని పర్తమావదేశంయొక్క ప్రభుత్వము భర్తీ చేసికొనవచ్చు. కాని, విజ్ఞతగల ఏ ప్రభుత్వమూ ద్రవ్యోల్బణం ద్వారా ప్రగతిని పొందించేందుకు ప్రయత్నించదు; అది అసాధ్యంకూడా. ఎందువల్లంటే, పరైన బంగారపు నిల్వలు లేని నాణెములు, పత్రములూ సంతోషిస్తూ ఉట్టిద్రవ్యాన్ని ఇతర దేశాలు అంగీకరించకపోవడంచేత అవసరమైన సాంకేతిక సామగ్రి, దీనిమతులూ పొందలేము. కనుక ఈ పరిస్థితిలో ఏదోవిధమైన విదేశీ సహాయం పొంది ఆర్థిక ప్రగతికి సోపానా లేర్పరచుకొనడం తప్పనిసరి అవుతున్నది. అట్టి విదేశీ సహాయంయొక్క తత్వమూ, రాబోయే సమస్యలూ స్పష్టంగా తెలుపడమే ఈ వ్యాసంయొక్క ప్రధానోద్దేశం.

విదేశీ సహాయం అంటే ఉచితంగా ఇవ్వబడిన ద్రవ్యం కాదు. అభివృద్ధి చెందిన దేశాలు, అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాంకు దీర్ఘకాల ప్రాతిపదికపై తక్కువ వడ్డీతో పెద్ద మొల్తలు, ద్రవ్యరూపంలో కాని, సామగ్రిరూపంలోకాని ఋణా లివ్వడం ఈ సహాయంలో ప్రధాన భాగం. ఈ ఋణాలు తెండు దేశాం ప్రభుత్వాల మధ్య జరిగిన ఒడంబడికపై ఆధారపడి ఉంటాయి. సాంకేతిక శిక్షణ సహాయం కూడా ఈ పథకంలో భాగమే. లీసీకోస్తా ఋణాలు

పరైన పద్ధతిలో ఉపయోగించేందుకు తగిన సాంకేతిక పరిజ్ఞానం లేకపోయిన పక్షంలో, వాని ప్రయోజనమే తీవ్రమయ్యే ప్రమాదం ఉంది కనుక, అట్టి వ్యక్తుల నితర దేశాంనుండి రప్పించుకొనడం, లేదా, స్వదేశంలోని వారిని ఇతర దేశాంకు పంపి, శిక్షణ ఇప్పించడం చాలా ప్రధానమైన విషయం. సహజంగా ఋణదాతయైన దేశం కూడా ఈ విషయంలో శ్రద్ధ వహించును.

విదేశీ ద్రవ్యం మరొకవిధంగా కూడా సహాయకారి కావచ్చు. విదేశాల్లోని పెట్టుబడిదారులు, పర్తమావ దేశాంలో స్వయంగాకాని, ఆయాదేశాల పెట్టుబడిదారులతో కలిసి పాక్షికంగాకాని పరిశ్రమలను స్థాపిస్తారు. ఇందువల్ల విదేశీ పారిశ్రామికములు పర్తమావ దేశాల్లోని వినిశీని ఉపయోగించుకొని చక్కని లాభాలు సంపాదించడమేకాకుండా, ఆ దేశాల ఆర్థిక, సాంకేతిక అభివృద్ధికి వరోక్షంగా తోడ్పడటం జరుగుతున్నది.

2

పైన వివరించబడిన విదేశీ ద్రవ్య సహాయాన్ని సాంఘికీకరి దృక్పథంతో ఈ విధంగా సమర్థించవచ్చు. ప్రపంచంలో మొత్తంగా ఉన్న ద్రవ్యసంపదమ అన్నిదేశాల ప్రజలూ సమానంగా అనుభవించడం వ్యాయం కనుక, ఏదో కొన్ని అవకాశాలూ జరిగివచ్చి, సాధ్యమంతములైన దేశాలు వెనుకబడిఉన్న దేశాలకు సహాయం చేయడం వాని వైతిక బాధ్యత. మరిన్ని, పర్తమావ దేశాంలోఉన్న ఇనిజాలూ, ఏదాదామై ఉన్న ఇతర నిక్షేపాలూ ఉత్పాదించబడి ప్రపంచ సంపద పెరిగి, కాల్కములో అన్నిదేశాలూ సమా

నంగా సంపన్నమయ్యే అవకాశం ఉంది. మరొక కారణ మేమంటే, అంతర్జాతీయ స్థాయిలో వాణిజ్యం ముస్తిరంగా, మరింత లక్షిమంతంగా నెలకొల్పి బడేందుకు అన్నిదేశాలూ సమానంగా పాల్గొనడం అవసరం.

వికలదృక్పథంతో చూసినప్పుడు, ధనిక దేశాలు పై బాధ్యతను గుర్తించి బీదదేశాలకు సహాయం చేస్తాయని, వాస్తవంగా ఈ సహాయం అందించేందుకు మరికొన్ని వర్గ శక్తులు తోడ్పడు తున్నాయి. పెట్టుబడిదారీ దేశాలకూ, సామ్యవాద దేశాలకూ మధ్య స్పష్ట వృద్ధి చెందడంవల్ల రెండు వ్యవస్థలకూ ప్రతినిధులైన దేశాలు మధ్యస్థంగా ఉన్న బీదదేశాలకు పెద్ద మొత్తాలు సహాయంచేసి, తమ తమ పక్షంలో వానిని చేర్చుకొనే ప్రయత్నం చేస్తున్నాయి. ఆయా రాజ్యాలు 'రాజ కీయ సుస్థిరత' 'ఆర్థిక పురోగతి' అన్న వేషాలతో ఈ సహాయం కొనసాగించడం జరుగుతున్నది. సహాయంలోకూడా వృద్ధిచెందుతున్న పుర్రును గూర్చి ఒక క్రైస్తవ మతగురువు ఈ విధంగా వ్యాఖ్యానించాడు.

'భగవంతుడు మన మందరమూ వరపుర సహాయంతో జీవించాని ఆశిస్తున్నాడు. ప్రేమతో ఈ పని సాధ్యం కానప్పుడు, ద్వేషంతోనైనా కొనసాగాలని ఆశిస్తాడు.'¹

3

వెనుకబడిన దేశాలు అభివృద్ధి చెందేందుకు ఈ యుగంలో పారిశ్రామికీకరణకన్నా గత్యంతరం లేదు. కేవలం వ్యవసాయమే ప్రధానంగా ఉన్నదేశాలలో కూడా, ఆధునిక యంత్రవిధానాల సహకారంతో పంట మౌలికమయిన మార్పులు జరుగవలసి ఉన్నవి. ఇందు కనసరమైన సామగ్రినీ, విజ్ఞానాన్నీ ఇతర దేశాలనుండి దిగుమతి చేసుకోవాలి. వర్తమానదేశాల విదేశీ ద్రవ్యమారకపు విలువలు సాధారణంగా అతి తక్కువగా ఉంటాయి కనుక, ఈ దేశాలు అవసరమైన ద్రవ్యాన్ని ఋణాంధ్వర సహధినిని కొంటాయి. ఈ విధంగా పొందిన ద్రవ్యంతో పరిశ్రమలు స్థాపించడంవల్ల స్వదేశంలో ఇంత

వరకు నిర్దానమై ఉన్న ఖనిజాలు ఉత్పాదించబడు తాయి. క్రమంగా ఉత్పత్తి పెరిగి, దేశంలో సంపత్తి వృద్ధిచెందుతుంది. జాతీయదాయమూ, రద్ద్యాం వ్యక్తి ఆదాయమూ పెరిగి తిరిగి స్వదేశీ పెట్టుబడుల కనసరమైనంత ధనం ఉత్పత్తి అవుతుంది. బ్యాంకులలో ఉంచబడిన వ్యక్తుల నిక్షేపాలూ, (Savings), పరిశ్రమల లాభాలలో స్వంతదారులకు కొంతభాగం పంపగా తిరిగి పరిశ్రమలలో నిక్షేపించబడిన ద్రవ్యమూ (Retained Earnings) కలిసి, క్రొత్త పరిశ్రమలు ఏర్పడేందుకూ, ఉన్న పరిశ్రమలు మరింతగా అభివృద్ధి చెందేందుకూ అనువైన ప్రోత్సాహం లభిస్తుంది. ఈ విధంగా పెరుగుతున్న ఉత్పత్తులు ఎగుమతిచేసి, వర్తమానదేశం విదేశీ ద్రవ్యమారకం సమకూర్చుకొంటుంది. పూర్వపు ఋణాన్ని విలువలతో నివృత్తం చేసికొని, ఆర్థిక స్వతంత్ర్యాన్ని, పురోగతిని సాధించుకోవచ్చు.

ప్రభుత్వంధ్వర కారులూ పెట్టుబడిదారుల వ్యక్తిగత ప్రయోజనాల సమనంతించి కూడా విదేశీ ద్రవ్యం అభివృద్ధి పొందుతున్న దేశంలోనికి ప్రవహిస్తుందనుకొన్నాము. ఈ విధంగా విదేశీ పెట్టుబడులు, వర్తమానదేశంయొక్క స్థితిగతుల సమనం గింది, మూడు దశలలో ప్రవహించవచ్చు.²

(1) రాజకీయ స్వతంత్ర్యంలేని పూర్తిగా వెనుకబడినదేశాలలో విదేశీ పెట్టుబడిదారులు సాధారణంగా ఖనిజోత్పాదక పరిశ్రమలలోనూ, ప్రజా సంబంధమైన విద్యుచ్ఛక్తి, వాహన పోకర్కాలకు సంబంధించిన పరిశ్రమలలోనూ ఎక్కువగా శ్రద్ధ చూపుతారు. అందువల్ల ఆయాపరిశ్రమలు తొందరగా విస్తరించగలుగుతాయి.

(2) రాజకీయ స్వతంత్ర్యం పొంది, ఆర్థికంగా ఇతర దేశాలపై ఆధారపడి, అభివృద్ధి దశలో మున్న దేశాలలో పెట్టుబడులపై ప్రభుత్వ నియమకం (Control) అధికంగా ఉంటుంది. ప్రభుత్వం

1. జాన్. డి. మాంటేగోమరీ—'విదేశీ సహాయంలో రాజకీయాలు' అన్న పుస్తకంలో.

2. డా. డి. బ్రిట్టిసింగ్—'ఆర్థికాభివృద్ధికై విదేశీ సహాయం' కామర్స్, 7, బిఫవరి '68 నుండి.

నిర్దేశించిన ప్రణాళికలకు అనుగుణమైన రీతులో మాత్రమే పెట్టుబడులు అనుమతించబడుతాయి. అనగా, బాణీయ ప్రయోజనాల కవనరమైన క్రమంలో పరిశ్రమలు వృద్ధి చెందుతాయి. ఈ దశలో వియానుకాని కెక్కుడు అనుకూలంగా ఉంటాయి కనుక, ప్రభుత్వం విదేశీ ఋణాల రూపంలో పుచ్చుకోవచ్చు మొత్తం, వ్యక్తిగత విదేశీ పెట్టుబడులకన్నా అధికంగా ఉపయోగిస్తుంది.

(3) ఆర్థికంగా కూడా పూర్తిగా స్వతంత్రమైన దేశంలో మూడవదశ ప్రారంభమౌతుంది. పూర్తిగా అనుమతించబడిన పోకడ్యాలతో, కఠిన వియానుకంలేని స్వతంత్ర విపణి (Free Market) లో పారిశ్రామిక వృద్ధి పెరిగి, నిర్దిష్టమైన వాణిజ్యాల వృద్ధి గోచరిస్తుంది. పెట్టుబడిదారు రీ ప్టిలో ఎక్కుడు లాభదాయకాలైన నిర్మాణ పరిశ్రమల (Manufacturing Industries) వైపు — మొగ్గు చూపి, అంతర్జాతీయ స్థాయిలో లాభాలకై పోటీ పడుతూవుంటారు.

ఏ దశలోనైనా దేశంలో కల విదేశీద్రవ్య పరిమాణాన్ని మూడు రకాలుగా నిర్ధారించుకోవచ్చు. ¹ అయితే, ఇందుకు ద్రవ్యోల్పాదం ఏమీ జరగలేదని ఉహించుకోవాలి. (ద్రవ్యోల్పాదం వర్ధమానదేశంలో ఎల్లా అనివార్యం అవుతుందో ముందు చూస్తాము.)

1. మొత్తం ఉపయోగించుకోబడిన (వినియోగమైన) ఉత్పత్తుల విలువ-స్వదేశంలోనే పూర్తిగాబడిన ఉత్పత్తుల విలువ-విదేశీ ద్రవ్య పరిమాణం.

2. మొత్తం పెట్టుబడుల విలువ-మొత్తం విక్షేపం (savings) విలువ-విదేశీద్రవ్య పరిమాణం.

3. దిగుమతియైన వస్తు సామగ్రి-ఎగుమతియైన వస్తు సామగ్రి-విదేశీద్రవ్య పరిమాణం.

సూలంగా విదేశీద్రవ్యంయొక్క స్వభావం ఇది. ఇక దాని లాభనష్టాలను పరిశీలిద్దాము.

4

ఇంతవరకే చెప్పుకొన్నట్లు కేవలం పెట్టుబడి లోటును తీర్చడమే కాకుండా విదేశీ ద్రవ్యం అనేక ఇతర ప్రయోజనాలనుకూడా సాధిస్తుంది. విదేశీ

సహాయంలో భాగమైన సాంకేతిక విజ్ఞానం మార్పిడి వర్ధమాన దేశంలో త్వరితంగా వ్యాపించి, భవిష్యత్తుకు పునాదులు వేస్తుంది. విదేశీ పెట్టుబడిదారులు స్వదేశీ పరిశ్రమలకు మార్గదర్శకులుగా ఉండడమే కాకుండా మౌలికమైన అనుము ఉక్కు మొదలైన పరిశ్రమలు స్థాపించి ఇతర పరిశ్రమల అభివృద్ధికి తోడ్పడుతారు. దేశీయ విపణి విస్తరించి, దినదినమూ పెరుగుతున్నఉత్పత్తి ఎగుమతి చేసేందుకు వీలౌతుంది. విదేశీ పెట్టుబడిదారులు తమ లాభాలలోని భాగం తీసివేసుకొన్నా, సమృద్ధ్యూ వర్ధమానదేశ ప్రభుత్వం అందులో వంపినంత భాగం రాబట్టుకొంటుంది. ఉత్పాదనశక్తులు ఎక్కువకావడం వల్ల క్రమంగా ఉత్పత్తులు వినియోగదారులకు తక్కువ ధరలలో లభ్యమౌతాయి. కార్మికులకు వేతనాలు ఎక్కువ మొత్తంలో ముట్టడమేకాక, జాత్యోగిక అవకాశాలు వృద్ధిచెందుతాయి. పంపంలో మొత్తంపై జీవనస్థాయి పెరిగి, విపరీతమైన వివిధ ఉత్పత్తుల కవనరమైన ఆకాంక్ష (Demand) వృద్ధిచెందుతుంది. ఈ విధంగా, విదేశీ ఆర్థిక, సాంకేతిక సహాయం బహుముఖమైన అభివృద్ధికి తోడ్పడి, ప్రణాళికాబద్ధమైన ఆర్థిక పురోగతి మరింత వేగవంతంగా సాగేట్లుచేస్తుంది.

మరొకవైపున, విదేశీసహాయం చెప్పుకోదగిన నష్టంకూడా కలిగిస్తున్నదనక తప్పదు. ఇది ఎక్కువ భాగం సహాయం ఉపయోగించుకొంటున్న దేశంయొక్క సామర్థ్యంపై ఆధారపడిఉంది. విదేశీఋణాలను అనుల్పాదకములైన రీతులో వ్యయపరిస్తే, సంపత్తివృద్ధి ఫలితం కనిపించక ఋణాధారం పెరుగుతుంది. అవసరమైనదానికన్నా ఎక్కువ ఋణంచేయడంవల్ల కానీ, పొందిన ఋణాన్ని దీర్ఘకాలంతర్వాత లాభించే పెద్ద పరిశ్రమలలో వ్యవస్థాపించడంవల్ల కానీ, దేశం ఋణ గ్రస్తమై సాయ్య ప్రమాదం ఉంది. ఏటా ఋణంపై పడ్డి చెల్లించేందుకు విదేశీద్రవ్యమారకం కొరకు కటకటలాడుతూ ద్రవ్యోల్పాదం అవలంబించవలసి ఉంటుంది. రెండవ పరిస్థితిలో, ద్రవ్యోల్పాదం తప్పనిసరి ఆయుధప్పటికీ, లాల్కారికం కనుక-పక్క

3. జె. ఎం. మైయర్, 'విదేశీ పెట్టుబడి' అన్నవ్యాసం.

మంగా నిర్వహించబడినట్లే, దీర్ఘకాల ప్రాతిపదికపై నష్టంకన్నా లాభమే ఎక్కువ. దేశం అభివృద్ధి సాధించవలసిన నిర్దిష్టకాలంతర్వ్యక్తకూడా, ఎగుమతుల విలువకన్నా దిగుమతుల విలువ ఎక్కువగా ఉన్నట్లే విదేశీమారకం అభించక దేశం ఆర్థికంగా వలసమై పోతుంది. అనగా ప్రణాళికావ్యవస్థలో ఏమాత్రం లోపం ఉన్నా, విదేశీ పెట్టుబడులచే అది ద్విగుణీకృతమై మొత్తం ఆర్థికవ్యవస్థనే విఘటితపరుస్తుంది. (ద్రవ్య లాభం, అధికధరలు పెద్దకాలం ఉండిపోతే ఇట్టి అవ్వనవ్వ అంకురించిందని చెప్పవచ్చు.

విదేశీద్రవ్యసహాయం వరోక్షంగా మారికొచ్చి ప్రమాదాలకు గురి అవుతుంది. సహాయంచేస్తున్న దేశాలు ఇంతకు పూర్వం చెప్పినట్లుగా రాజకీయ ప్రయోజనాల వాణిచి, వర్తమానదేశాల ఆర్థిక స్వేచ్ఛాత్వాన్నిగురించి వరోక్షంగా వియంతృత్వం వెలవనవచ్చు. సహాయంచేస్తున్న దేశం, తన సహాయాన్ని కొన్ని పరిమితమైన నిర్దేశాలకు మాత్రమే కుదించి, ఆ మేరకు సహాయం సాంధ్యమై దేశం యొక్క ప్రణాళికలు తన కిష్టమైన రీతిలో ఉండేట్లు వరోక్షంగా విశ్లేషించవచ్చు. వర్తమాన దేశాలు ఒక ప్రత్యేక ధనికదేశంనుండి మాత్రమే తమ కనసరమైన సహాయంలో అత్యధికభాగం సాంధ్యమైతూ, ఈ విధంగా ఆర్థిక వియంతృత్వానికి అవకాశం ఉంది. మరిన్ని, ధనికదేశం కేవలం వ్యాపార దృక్పథంలో వ్యవహరించినట్లే, మొత్తం సహాయాన్ని తన స్వార్థప్రయోజనాల కమగుణమైన రీతిలో చేయవచ్చు. ఉదాహరణకు, తన అవసరానికి మించి పారిశ్రామిక ఉత్పత్తులను కలిగిఉన్న దేశం, ఆ ఉత్పత్తులు అమ్ముడవుచోయే విధంగా వర్తమాన దేశాలకు ఋణసహాయంచేసి వివరించి నృస్థించుకునేందుకు ప్రయత్నించవచ్చు. అనగా, ఋణం స్వీకరించినదేశం, తన కనసరమైన యంత్రసామగ్రిని ఋణదాతయైన దేశంనుండి కొనవలెనని ఒడంబడిక ఉంటుందన్న మాట—లేదా, మొత్తం ఋణమే సామగ్రిరూపంలో ఉండవచ్చు. కేవలం అంతర్జాతీయ విశ్వీకృత నాణిచి తక్కువ వడ్డీలో ఋణమిచ్చే దేశం, ఆ సహాయాన్ని తాను ఎగుమతి చేస్తున్న సామగ్రికి వివరితమైన ధరలు నిర్ణయించడం ద్వారా తీర్చుకోవచ్చు. ఈ

విధంగా ధనికదేశంయొక్క దృక్పథం మంకుచితమైన కొద్దీ వర్తమానదేశంయొక్క ఆర్థిక ప్రగతి దెబ్బ తినడమే కాకుండా, రాజకీయ స్వయం ప్రతిపత్తి కూడా ప్రభావిత మాతుంది.

నిజానికి, నిష్పార్జనమైన సహాయం చేయదలచు కొన్న దేశంకూడా, తా సమనరిమూర్తి విదేశాంగ విధానంచేత, తనదే ఆర్థిక అవసరాంచేత ప్రభావితంకాకుండా ఉండలేదు. బలహీనదేశాల రాజకీయ ముస్థిరతకై బాధ్యత కలిగిన దేశాలు చేసే సైనిక సహాయానికి ఆర్థికరంగంలోని సహాయం అనుబంధంగా ఉండే విషయాన్ని తర్కిస్తూ, మాంట్ గోమరీ ఒక చోట ఇలా అంటారు. 'విదేశీయ వ్యవహారాల్లో జోక్యం కల్పించుకోకూడదన్నది సాంప్రదాయికంగా వస్తున్న నైతికమైన బాధ్యత. అయితే అన్నివేళలా ఇది సాధ్యంకాదు. విదేశీ సహాయ సంబంధంలో న్యాయమైన, అవశ్యకమైన జోక్యాన్ని గురించి మనం ఒక వియమానరిని రూపొందించుకోవాలి.రాజకీయ విధానాలకూ, ఆర్థిక విధానాలకూ ముడిపెట్టక, కేవలం ఆర్థిక ప్రాతిపదికపై సహాయాన్ని నిర్ణయించడం ద్వారా ఈ జోక్యాన్ని కనీస పరిమాణానికి తగ్గించవచ్చు. అప్పుడైతే, ప్రధానమైన విదేశాంగ విధానానికి మరొకటిగా ఆర్థికవిధానం అధ్యంతరకరమై ఉండకూడదు.'⁴

ఋణదాతయైన దేశం నిజాయితీ కలిగి ఉన్నపుడు మాత్రమే, వర్తమానదేశాలు నిజమైన ప్రయోజనం సాధగలుగుతాయి. సాధారణంగా ప్రతి దేశమూ, తనకు సాధ్యమైనంత తక్కువ నష్టము, అటు స్వీకర్తదేశానికి సాధ్యమైనంత ఎక్కువ లాభమూ కలిగి విధంగా ఋణసహాయం చేస్తుంది.

5

విదేశీద్రవ్యం, ముఖ్యంగా ఋణసహాయంవల్ల అభించినదానియొక్క పూర్తిప్రయోజనం దాని సుపయోగించుకునే వదలితో ఉంటుందని అన్నాము. ప్రగతి ప్రదాతక ప్రారంభ కాలంలో దేశంయొక్క

4. జాన్. డి. మాంట్ గోమరీ— 'విదేశీ సహాయంలో రాజకీయాలు' అన్న పుస్తకంలో ఒక విన్నవణకు సారాంశం.

విదేశీ ద్రవ్యపు ఉపయోగితకత్తి (Absorptive Capacity) పరిమితంగా ఉంటుంది. ఇందుకు కారణం, అప్పుడే దేశంలో అవసరమైన అంతర్వ్యవస్థితి (Infrastructure) పూర్తయి ఉండదు. అనగా రవాణా సౌకర్యాలు ఉండకపోవడం, వ్యాపార దక్షత (Entrepreneurship) పరిమితంగా లేకపోవడం, విదేశీ స్థానికంగా పరిమితమై ఉండడం, ప్రజలలో ఆకాంక్ష (Demand) మందగింతో ఉండడం—మొదలైన అసౌకర్యాలన్నవూ. ఈ దశలో విదేశీ పెట్టుబడులకు ప్రోత్సాహం ఉండదు కనుక, ప్రభుత్వం ఋణాభ్యర్థనా సేకరించిన ద్రవ్యాన్ని ఈ వ్యవస్థితిని పటిష్ఠం చేసుకునేందుకు ప్రయత్నించాలి. ఒకసారి ఈ సౌకర్యాలు కనుక కల్పించబడితే, ఆర్థిక వ్యవస్థ యొక్క ఉపయోగితకత్తి పెరిగి పెట్టుబడుల పన్ని రైపులనుండి ఆకర్షించుకుంటుంది. ఈ లక్ష్యసాధనకై ప్రభుత్వం వ్యయంగా మౌలిక పరిశ్రమల స్థాపనకు, ప్రజలలో నిక్షేపకత్తి (Savings Potential) పెంపొందించేందుకు అవసరమైన చర్యలు తీసుకోవాలి. తర్వాత దశలో ప్రభుత్వ బాధ్యత దేశంలో వృద్ధిచెందుతున్న ద్రవ్యవిధుల (Capital Sources)ను పరిమితమైన మార్గంలో పెట్టే వియోమకం మాత్రమే.

ప్రణాళికా రివ్యూలు పిర్చించారంటే, ఎక్కువగా ఉత్పాదకకత్తి అవసరమైన రంగాలలోకి ముందుగా ద్రవ్యాన్ని మళ్లించడం జరగాలి. ఉదాహరణకు వ్యవసాయం ప్రధానమైన దేశంలో వ్యవసాయోత్పత్తిని పెంచకపోతే, తక్కిన పరిశ్రమలన్నీ పెంచినా ప్రజలలో వినిమయకత్తి (Consumption ability) లేకపోవడంవల్ల లాభం తూస్యమవుతుంది. పారిశ్రామికోత్పత్తులను వృద్ధిలో విదేశాలలో విక్రయించి, తిరిగి అవసర పదార్థాలు అధిక ధరలకు దిగుమతి చేసికొనడంలో, అంతర్జాతీయ వాణిజ్య రంగంలో దేశంయొక్క ప్రతినిధి క్రమంగా క్షీణించడం, కొనుగోలు శక్తి తగ్గిపోవడం వంభవిస్తుంది. వ్యవసాయోత్పత్తికి అనుగుణమైన ప్రకృతి సంపద కల దేశంలో, పారిశ్రామిక శక్తులకు ఎక్కువగా ప్రాధాన్యం కల్పించ బానడం అప్రాకృతికమైనదేకాక నష్టానికి దారితీస్తుంది.

ఉత్పత్తివృద్ధి అయిన పక్షంలో మాత్రమే దేశంలోని సంపత్తియొక్క పరిమిత సంపదకం

(Equitable Distribution of Wealth) జరిగి, జాతీయాదాయంతోపాటువ్యక్తి ఆదాయం (Per Capita Income) కూడా పెరిగే అవకాశం ఉంటుంది. 'అధికోత్పత్తి, ఆర్థిక వ్యాయం ఒక దానిపై ఒకటి ఆధారపడి ఉంటాయి. ఆర్థిక వ్యాయం అమలు జరపకుండా అధికోత్పత్తి సాధింపవచ్చు. కాని, అది కోత్పత్తి లేకుండా ఆర్థిక వ్యాయం సాధించలేము. కళ్ల ఎదుటలేని ఉత్పత్తిని ఉపాధాకంలో ఎంత వ్యాయంగా విభజించుకున్నప్పటికీ, సామాన్యపౌరునికి ఒరిగే లాభం లేదు' రి. కనుక విదేశీ ద్రవ్యసహాయముంతా అత్యధికోత్పాదకమైన మార్గాలలో (Maximum Productive Channels) ఉపయోగపడితేనే పార్థకమవుతుంది.

కొంత ద్రవ్యాన్ని దీర్ఘకాలిక పరిశ్రమలలో (వ్యవసాయ ప్రణాళికలతోపాటు) నిక్షేపించిన తరువాత ఏకల్ లాభాంశ పొందేందుకు మధ్యగల కాలంలో ఆర్థిక రంగంలో వినిమయకత్తి లేక ఆకాంక్ష పెరిగినంత వేగంగా, నిక్షేపకకత్తి (Savings potential) పెరుగుదు. అందువల్ల ద్రవ్యాగారంలో ఏర్పడిన లోటును భర్తీచేసుకునేందుకు ప్రభుత్వం తగిన బంగారపు నిల్వలుకాని, విదేశీమారకంకాని లేకయే ద్రవ్యాన్ని ముద్రింపించి ద్రవ్యోల్బధాన్ని సృష్టిస్తుంది—అనగా, సంవత్సర ఆర్థిక నివేదికలో ఆదాయ వ్యయాలకు మధ్యనుగల వ్యత్యాసాన్ని ప్రభుత్వం ఈ కల్పితధనంతో నివారిస్తుంది. (Inflation through deficit financing). తద్వారా ధరలు అధికం కావడం సామాన్యపౌరుని కొనుగోలు శక్తి తగ్గిపోవడం జరుగుతాయి. కాని, కొంతకాలం తర్వాత కలిసేవచ్చేలాభాలు ఈ ఫలితాలన్నీ తాత్కాలికమని నిరూపిస్తాయి. ఒక వేర, అసలు ప్రణాళికలోని లోపంవల్ల, లాభాలులేక పోయిపెట్లైతే, (లేక—అవసరమైనన్ని లాభాలు పొందలేనట్లైతే), అంతర్జాతీయ వాణిజ్యరంగంలో తప్పనిసరిగా అందుకు బాధ్యతకల దేశం తన ధనం మారకపుణిలన తగ్గించుకోవలసి వస్తుంది. (Devaluation effect.)

మొత్తంపై విదేశీ ద్రవ్యం — ముఖ్యంగా ప్రభుత్వంద్వారా లభించిన ఋణసహాయం లాభదాయ

రి. చెప్పేర్ తొల్పు — విదేశీ సహాయంపై అభిభాషణ.

కూడా, నష్టదాయకమైన అప్పు విషయం దూర దృష్టితో, సంయుక్తమంతో ఆలోచించవలసిన విషయం. ఏమైనా, విదేశీ ద్రవ్యం స్వదేశీ పెట్టుబడుల అవసరాన్ని పూర్తిచేసేట్లు ఉండాలేకపో, అసలు స్వదేశంలోని ద్రవ్యమొక్క ఉపయోగితను వాణిజ్యం చేసి అధికారం చెలాయించే పద్ధతిలో ఉండకూడదు. అందుకని ఆయావర్తమానదేశాల ప్రభుత్వాలు ఋణం లభించే అవకాశం ఉన్న చోట్లా స్వీకరించక, అవసరమైనంత ఋణం మాత్రమే అంచనా వేసుకోవడం అవసరం. మరియు, ఈ ఋణం ఏ ఒక్క ధనికదేశంలోనూ ముడిపడక, సాధ్యమైనన్ని ఎక్కువ దేశాలనుండి సాధ్యమైనంత తక్కువ మొత్తంలో స్వీకరించడం ఆశించదగినది. క్రమంగా దేశం స్వయం పోషకత్వం సిద్ధింపజేసుకోగలిగితే తప్ప, ఏ సహాయమూ ప్రయోజనకారికాదు.

ఈ వ్యాసంలో ప్రస్తావించిన అంశం మరొక టుంది. కేవలం ధనికదేశాలద్యారనేకాక, అంతర్జాతీయ సంస్థల (ప్రపంచ ద్రవ్యనిధి, వర్తమానదేశాల సహాయక సంస్థ మొ॥) ద్వారా కూడా ద్రవ్యసహాయం లభిస్తుంది. అయితే, ఈ సహాయంలో ఎక్కువభాగం ప్రత్యేక ప్రణాళికలకై విరేళింపబడి, ఆ ప్రణాళికా నిర్వహణ సహాయంచేసిన సంస్థకు సంతుష్టికరంగా ఉండే వత్తుంటే కొనసాగుతుంది. అనేకవిధాలుగా ఈ విధమైన సహాయం, ప్రత్యేక దేశాల సహాయం కన్నా అశుభం.

అ మ ణ థ ం

ఇంతవరకూ సంగ్రహంగా విదేశీ ద్రవ్యమొక్క స్వభావాన్ని, స్వదేశీ ఆర్థికరంగంలో అది వర్తించే తీరునూ పరిశీలించాము. ఇప్పుడు విశ్లేషణ అధారంగా మన భారతదేశస్థితి ఎట్లావున్నదో పర్యాలించడం వాంఛనీయం. ఇందుకు ఆర్థికశాస్త్రవేత్తల సాంకేతిక సూత్రాల మనయోగించవలసిన అవసరంలేకుండా సామాన్యదృష్టికి తోచే విధంగానే చూద్దాము.

భారతదేశం ఆర్థికాభివృద్ధికి పంచవర్ష ప్రణాళికాపథం చేపట్టింది. 1950 వం॥ నుండి అట్టి ప్రణాళికలు మూడు గడించి, 1967 ఏప్రిల్ నుండి వాలుగన ప్రణాళిక ప్రారంభం కావలసి ఉండగా,

ప్రస్తుతం అది వాయిదాపడి, ఒకరకమైన ఆర్థిక జడస్థితి ఏర్పడింది. ప్రథమ ప్రణాళికలో, వ్యవసాయమునకు, రవాణా సౌకర్యాలకు, విద్యుచ్ఛక్తి మొదలైన ప్రాథమికావసరాలకూ, ద్వితీయ తృతీయ ప్రణాళికలలో పారిశ్రామికీకరణమునకు అధిక ప్రాధాన్యత విచ్చారు. ఈ విధంగా నిర్వహించబడిన మూడు ప్రణాళికలలోనూ విదేశీసహాయం మూలంగా ఇట్లా వుంది:

ప్రథమ ప్రణాళిక	196 కోట్ల రూపాయలు.
ద్వితీయ ప్రణాళిక	రూ. 972 కోట్లు.
తృతీయ ప్రణాళిక	రూ. 2,650 కోట్లు.
చతుర్థ ప్రణాళిక (అంచనా)	రూ. 4000 కోట్లు.

ప్రభుత్వరంగంలో మొత్తం పెట్టుబడిలో విదేశీద్రవ్యం—

ప్రథమ ప్రణాళిక	10%
ద్వితీయ ప్రణాళిక	22%
తృతీయ ప్రణాళిక	28%
చతుర్థ ప్రణాళిక (అంచనా)	30%

మొత్తం మన ప్రణాళికలలోని పెట్టుబడులలో సుమారు 20% పెట్టుబడిని విదేశాలలో పన్నులు కడుతున్నవారిపై నోపుతున్నాము. 1962 ఆగస్టునాటికే మనకున్న మొత్తం విదేశీసహాయం విలువ సుమారు 4200 కోట్లు—అంతకు పూర్వం దేశాల్లోని మొత్తం వ్యదేశీనికే పాం (Savings) లో ఇంచుమించు వగభాగం. మూడవ ప్రణాళికలో (PL 480 కలుపుకుని) విదేశీసహాయం అంతకు పూర్వం రెండు ప్రణాళికలలోని ఋణద్రవ్యంకన్నా సుమారు రెండు రెట్లు. అయితే మొత్తం విదేశీసహాయంలో ఉచితంగా ఇచ్చిన ద్రవ్యం (Grants) ఈ క్రింది శాతంలో ఉంది. (సుమారు)

ప్రథమ ప్రణాళిక	36%
ద్వితీయ ప్రణాళిక	18%
తృతీయ ప్రణాళిక	5%

6. The foreign capital should supplement the domestic capital and should not be a substitute for it with a competitive rather than co-ordinating nature.

క్రమంగా ఉచితద్రవ్యం పాలు తగ్గుతుండడం గమనించవచ్చు.

ఇందుకుగాను మనం తిరిగి చెల్లించవలసిన ద్రవ్యంపై ప్రతమప్రణాళికలో రు. 14 కోట్లు వడ్డీ, ద్వితీయప్రణాళికలో రు. 55 కోట్లు వడ్డీ చెల్లించినాము. తృతీయప్రణాళికలో చెల్లించవలసిన ద్రవ్యం అవలు రు. 313.9 కోట్లు కాక, వడ్డీయే రు. 278.1 కోట్లు. ఇంకా 31, 1967 వాటికి మనం చెల్లించవలసిన మొత్తం విదేశీద్రవ్యం సుమారు రు. 4005 కోట్లు!

ఇదికాక చెప్పుకోదగిన మొత్తంలో (పైవేలు పెట్టుబడులద్వారాకూడా విదేశీద్రవ్యం లభించింది. 1948 సం॥లో విదేశీ పెట్టుబడులు సుమారు రు. 255.8 కోట్లు కాగా, 1969 సం॥లో ద్విగుణీ కృతిపై సుమారు 511.12 కోట్లు ఉంది. ప్రథమ దశాబ్దంలోని మొత్తం రు. 10,000 కోట్లు పెట్టుబడిలో రు. 5000 కోట్లు విదేశీ పెట్టుబడుల (పైవేలురంగం) నుండి లభించినదే.

మన విదేశీ సహాయంలో సుమారు మూడింట రెండుపంతులు అమెరికానుంచి, వరల్డ్ బ్యాంకునుండి లభించింది. 1964-'65 మధ్య ఈ విధంగా సహాయం లభించింది.

దేశం	సహాయం (మిలియన్ల డాలర్లలో)
అమెరికా (యు. ఎస్. ఎ)	1053
వరల్డ్ బ్యాంకు	590
బ్రిటన్	286
పశ్చిమ జర్మనీ	266
రష్యా	280

ఇంత పెద్ద మొత్తంలో స్వీకరించిన విదేశీ సహాయం మన అభివృద్ధికి ఎంతవరకు కారకమయ్యిందో అంచనా వేయడం కష్టం. అయినా మూలంగా మనం సాధించిన అభివృద్ధి ఈ విధంగా ఉంది.

1951-61 ఐ.మధ్య, 20% జనాభావృద్ధి ఉండగాకూడా జాతీయోదాయం 42%, వ్యక్తి ఆదాయం 17% పెరిగాయి. మొత్తం పెట్టుబడి ద్రవ్యం 1951 లో కన్నా '61 లో మూడురెట్లు పెరిగింది. పారిశ్రామిక ఉత్పత్తి 100% పెరిగింది. ప్రస్తుతం జనాభా 44 కోట్లు. వ్యక్తి ఆదాయం సంవత్సరానికి 69 డాలర్లు. 1981 వాటికి సుమారు 66 కోట్లు జనాభా ఉంటుందని వ్యక్తి ఆదాయం 165 డాలర్లకు పెంచాలని లక్ష్యం.

దురదృష్టవశాత్తు, ప్రణాళికల మొత్తం ద్రవ్యం పెరిగినకొద్దీ, అభివృద్ధి వేగం తగ్గుతూ వస్తున్నది. మొత్తంపై మన అభివృద్ధి ఈ విధంగా ఉంది:

	అభివృద్ధి లక్ష్యం	సాధించినది
ప్రథమ ప్రణాళిక	11%	18%
ద్వితీయ	25%	20%
తృతీయ	34%	25%

ఈ మధ్యకాలంలో విద్యావసర వస్తువుల ధరలు విరంతరంగా పెరుగుతున్నవి. దేశంలో విదేశీ మారకపు విల్వలు క్షీణించినవి. గత సంవత్సరమే రూపాయి విలువ తగ్గిపోవడం.

ఇంతవరకూ విశిష్టంగా కనుసించిన అంశాలు—రానురాను విదేశీ సహాయం తగ్గునలసిందిపోయి (ప్రభుత్వ రంగంలో) ఎక్కువవుతుండడం, సహాయం ఎక్కువైనా అభివృద్ధి రేటు పడిపోవడం, పారిశ్రామిక ఉత్పత్తులు పెరిగినా ఎగుమతులు వలసి వంతగా పెరుగుతోవడం, అవరోపదార్థాలకొరకై విదేశాలపై ఎక్కువగా ఆధారపడవలసి రావడం, మొ.

పైన పాఠ్యమైనంతవరకు నా వ్యాఖ్యానాలు జోడించకుండా, స్థూలమైన సమాచారం మాత్రమే అందించినాను. పాఠకులు పై ఆధారాలతో దేశాభివృద్ధినిగూర్చి తమంత తామే నిర్ణయాలుకు రావచ్చు.

సూర్యుణ్ణి ప్రేమించాను

కృష్ణుని పూజ అనంతముగా చేయవలెనని
పూజించుట అనంతముగా చేయవలెనని

మృత్యువును దీనిని దీనిని దీనిని దీనిని
మృత్యువును దీనిని దీనిని దీనిని దీనిని

శ్రీ వరవరరావు

సూర్యుణ్ణి ప్రేమించడమేమిటి, వెర్రిగాకపోతే...

దగ్గమయిపోవాలని లేకపోతే...

ఉదయమే ఆకువచ్చు చెట్లలోని ఆనందం చూసి
తూర్పు దిక్కు ఆకాశం మొహం చూసి
సృష్టిలో ఎవరో పిల్చినట్లు మేల్కొనే చైతన్యం చూసి
రాత్రికీ, ఈ ఉదయానికీ ఉన్న వ్యత్యాసాన్ని
కంటిలోని కాంతి కిరణంతో కొలిచి
సూర్యుణ్ణి కోరుకున్నాను.

చూడదు.

చూసినా ఆకునో, పిట్టనో, పువ్వునో
అడవిలో, గుట్టనో, పృథ్విలో చూసినట్టి ...

ఆ చూపే నాకు జీవాన్ని ఆవేదనూ
ఆ చూపే నాకు భావాన్ని, అనుభూతిని
ఇస్తున్నాయని తెలుసుకొనేంత
ఇంగితం లేని ఇనుడు.

నాకు సూర్యుడు కావాలని కాదు

నా చల్లబడిపోయిన రక్తంలో
అతను ఉదయించలేడు.

నా చెల్లబడిపోయిన శక్తిలో
అతను పయనించలేడు.

నా నరాలూ, ఎముకలూ

ఎప్పుడూ ఆ వేడిని ఆచుకోగలమని కానీ
కాచుకోగలమని కానీ మూల్యలేదు
కానీ నా చూపుల కావేడి తాకాలి.

అప్పుడుగానీ నా గుండెలు కొలిమి తిత్తురై
వదునైన భావాల కత్తులు తయారుకావు.

కొన్నాళ్ళుగా ఊహల్ని వెలిగిస్తున్నది సూర్యుడు
కొన్నాళ్ళుగా నా కలల్లోకి వస్తున్నది సూర్యుడు
హృదయమా, నీకు చురుక్కుమని తాకిన
ఈ వేది, ఇన్నాళ్ళూ నీలోదాగిన అగ్నిదే.

నమ్మ చూసినపుడు సూర్యుడు చల్లగానే చూస్తాడు !
కాని ఆ చూపు గుండెలోకి దిగినా కొద్దీ
అరణ్య కీలలా రగులుకొంటుంది.
సూర్యుడు మెల్లగానే నడచిపోతాడు
కాని ఒక్కసారే అతడు అకాశంలోంచి
నా అంతస్సులోకి గంతువేసినట్లు
నా వొళ్లు జల్లుతుంటుంది.

అతడు చూడగా నాలో పూనిన ఉపాలిష్టి అల్లి
ప్రేమమాల కట్టాను.
అతడు వెళ్లిపోయే వేళకు
మనసు వేడి పొయ్యి లాగుంటుంది.

ది జ్ఞాననామ్

శ్రీ కట్టి సాంబమూర్తి శాస్త్రి

శ్రీమంతుడు కాలిదాసుడు తన మేఘసందేశ కావ్యమున మొదటివర్గమున మేఘు నుద్దేశించి క్రింది విధముగ—

అద్రేళ్ళుంగం హరితి వననః
కింస్విది త్యున్ముఖీధి
ర్భృహ్మత్పా శ్చకితపకితం
ముగ్ధసిద్ధాంగవాదిః
స్థివా దస్మా త్వరనవిమలా
దుత్పల్దజ్జుళిః శం
దిక్ష్వాగవాం పథి పరివారన్
స్తూంహపావరేపాన్. ప. 1 శ్లో. 14.

రచించినాడు. మల్లినాథమూరి దానిని వ్యాఖ్యించుచు:

“అత్రేద మవ్యర్థాంతరం ధ్వనయతి రసికో నిమిశోవామ మహాకవిః కాలిదాసవ్య సహాధ్యాయా పరాసాదితావాన్ కాలిదాసప్రబంధ దూషితావామ్ పరిహర్తా యస్మిన్స్థానే కస్మాత్సత్తా దున్ముఖో నిర్దోషత్వా దున్నతముఖః సన్ పథి పారిస్వతమాన్ దిక్ష్వాగవాన్, పూజాయాం విహువహవన్, దిక్ష్వాగచార్యవ్య కాలిదాసప్రతిపక్షవ్య హస్తావరేపా స్తస్మి వివ్యాస పూర్వకాని దూషణాని పరివారన్। ఆపరేపన్తు “గర్వేస్యార్థేస్థానే దూషణేఽపిచ” ఇతి విశ్వః। అద్రేద్రదికల్యవ్య దిక్ష్వాగచార్యవ్య కృంగం ప్రధానమ్ “కృంగం ప్రధాన్య సాన్వశ్చ” ఇత్యమరః। హరితి కిం స్విదితి హేతువా సిద్ధేః పారిస్వతసిద్ధే ర్భృహ్మకవిధి, రంగవాదిశ్చ భృహ్మత్పాహఃస స్థ ముత్పల్దజ్జుళిర్భవేతి స్వప్రబంధమాత్మానంవా ప్రతికవేరుక్తిరితి. సంపర్గతో దోషగుణాదవంతి త్యేతవ్యసేయేన జలాశ్రయోఽపి. స్థిత్వామకూలం నిమలకృలంతమాత్మానమ్ రక్షతి.

“సింధువేగత్” ఇత్యేతవ్య క విర్మాదాత్తవ్య కవేర్నిమలసంజ్ఞేత్వాహః।”

అని ఒక వింతయైన వ్యంగ్యార్థమును ప్రకటించినాడు. పై గ్రంథమున కర్తవేమనగా కాలిదాసు సహాధ్యాయుడగు నిమిశుడను నొక కవి కాలిదాసునం దత్యంత పక్షపాతముగలవాడై యితర కవులు కాలిదాస కవితయెడజేసిన దుర్విమర్శములను ఖండించుచు కాలిదాసునకు గుణోత్కర్షము గూర్చువాడనియు, దిక్ష్వాగుడను కవి కాలిదాసునెడ సనహిష్యుడై యాతని కావ్యములం దనమర్థములను వాక్షేపములాపాదించుచు నిమిశుని విందలకు పాల్గొనుచుండువాడనియు యా వ్యంగ్య స్వరూపము. ఈ నిమిశు డెవడు? దిక్ష్వాగు డొక్కడ? పెక్కురు దిక్ష్వాగులా? వారెక్కడి వారు? వారికి కాలిదాసునకును సంబంధమే టెక్కడ కలిపెడిది? యను విషయము తాలోచింపవలసి యున్నది. కాలిదాసుడు ఏకమాదిత్యుని సభాస్థారుడుగనుండు వాడనుట వర్సవిదితము.

ధ్వంతరి క్షవం కామరసింహ బాణ
భేతాశభట్టు ములకర్పర కాలిదాసః।
భ్యాతో సరాహమిహిరో వ్యవతే పృథాయాం।
రత్నానివై వరరుచి ర్నవ విక్రమవ్యః।

అను ప్రాసిత చాటుపద్యము నుపసద్ధము. కాని పై చాటుపునం దీనిచుకుడుగాని దిక్ష్వాగుడుగాని కావరాదు. అందున్న క్షవంక, ములకర్పర, భేతాశభట్టు వామములంతగా చెలియరానివి. సామ్యత్య పరిత్రకారులు దిక్ష్వాగుని దండిని హరిషేణుని ఇంకను మణికోందలు కవులనుగూడ ఏకమార్కుని సభాస్థారులుగా బేర్కొన్నారు. నవరత్నము లేకదక రుద్రులు ద్వాదశాదిత్యులుగాను నవతరించుచున్న యా

చిక్కు నమవ్వను విడదీయుటెంతయు నవసరమై యున్నది. నవరత్నాలంకృతనభాంగమున గొలుపు దీర్చెడు వైకమాదిత్యుడెవ్వడు? అత డేకాంమువాడో కూడ తెలిసికొనవలసి యున్నది.

వైకమాదిత్యుడను పదము పిన్నవాడు తలి దండ్రులు చేసిన నామకరణముగాదు. పెరిగి పెద్ద వాడై విద్యాబుద్ధులు గడించి యునవ్వ సాధారణమగు బుద్ధిబాహుబలముచే శాత్రుల నుక్కడించి మహా సామ్రాజ్యము ప్రతిష్ఠించుటచే బ్రజలు పెట్టిన పేరు. బిరుదనామము. మగధదేశము పాలించుచు భారతదేశముం దధికభాగమార్జమించిన గుప్తచక్రవర్తు లో నొక్కని కీదిరుదము గలదు. గుప్తసామ్రాజ్యము లో ప్రథమ చంద్రగుప్తుడు, నమ్మద్రగుప్తుడు, ద్వితీయ చంద్రగుప్తుడును కడుబలవంతులు. వీరిలో నొక్కని కాదిరుదము గలదు. ఆ బిరుదముగల వాడెవ్వ డను విషయమున జరిత్రకారులు కొందఱు ప్రథమ చంద్రగుప్తున కవియు, మఱి కొందఱు నమ్మద్రగుప్తున కవియు మఱి కొందఱు ద్వితీయ చంద్రగుప్తుని కవియు వేఱువేఱుగీతలం జేర్చుచునున్నారు.

క్రిస్తునకు పూర్వము వౌర్యసామ్రాజ్యము స్థాపించిన చంద్రగుప్తచక్రవర్తి యొక్కడుకలడు. కాని యాతని కీదిరుద నందింపజూలేదు. కవులలో నందింప మంతకంటెనులేదు. చాటుక్కుని పాయమున వంద వంశమును నిర్మూలించి వౌర్యసామ్రాజ్యము వెలకొల్పిన వాడతడు. ఈ వైకమాదిత్యుడు గుప్తసామ్రాజ్యము స్థాపించిన గుప్తవంశములోనివాడు. గుప్తవంశము, సామ్రాజ్యము క్రిస్తు తరువాత వెలసినవి. నమ్మద్ర గుప్తుని తఱచోబాదు శాసనమున గుప్తవంశక్రమము గలదు. "మహారాజశ్రీ ఘటోత్కచ పౌత్రవ్య. మహా రాజాధిరాజశ్రీ చంద్రగుప్తపుత్రవ్య, లిచ్ఛవి దౌహిత్రవ్య, మహాదేవ్యాం కుమారదేవ్యా ముత్తన్నవ్య, మహారాజాధిరాజశ్రీ నమ్మద్రగుప్తవ్య" అను ముగ్గురు రాజులు తెలుపబడిరి. వీరిలో ఘటోత్కచుడు మహారాజ మాత్రమే; ప్రథమచంద్రగుప్తుడు నమ్మద్ర గుప్తుడును మహారాజాధిరాజులుగా జేర్చొనబడిరి. అందును నీ శాసనము నమ్మద్రగుప్తుని విద్యావరా క్రమముల బ్రకటించుటకే పుట్టి నదగుట నమ్మద్ర

గుప్తునే విశేషముగా వర్ణించుచున్నది. రెండవ చంద్ర గుప్తుని కాలమున వెలకొల్పబడినదైనను వాతని ప్రసక్తియిం దేమాత్రముమలేదు. కనీసము రెండవ చంద్రగుప్తుని పేరైన నిండులేదు. మొదటి చంద్ర గుప్తుడు పరాక్రమశాలియునునను గవచ్చును. కాని యాతడు దిగ్విజయాదికార్యము లొనర్చిన ట్లగవడదు. కవియనికాని పండితుడనికాని వర్ణించబడలేదు. ఆ కారణములనుబట్టి చంద్రగుప్తులిరువురును వైక మాదిత్యుడిరుదాంచితరులు కరనియు నవరత్నప్రత్యాతి నందిన కవుల క్రాశయములుగరనియును జెప్పుట కాటంకములేదు. నమ్మద్రగుప్తుడన్నవో దిగ్విజయ మొనర్చినాడు. మహాబలపరాక్రమశాలి. సంగత పాపా త్యములందును కవితావిరచనమునందును ప్రతిభా వంతుడు, నకలకాప్తార్త తత్వవిస్థాతుడు, నకల నద్గుణమణివారాశి యని శాసనము చాటుచున్నది. "పరాక్రమాంకవ్య" యని కంఠోక్తి గా హేషించుచున్నది. వేయేల లోకరక్షణమునకై యిం నవతరించిన లోకదాముడని పేర్కొను చున్నది. కాబట్టి తాతను మునుమని విడచి నమ్మద్ర గుప్తునే వైకమాదిత్య బిరుద మలంకరించినదని విస్మయదేహముగా జెప్పవచ్చును. (పాశ్చాత్య చరిత్ర కాదు లితనిని ఇండియన్ నెపోలియన్ అని శ్లాఘించిరి.) ఈతని యాస్థానమే కవిరత్నాలంకృత మనియు విస్మయముగా నమ్మవచ్చును. ప్రసక్తాస్తుప్రసక్త మగు నీ విషయము విడచి ప్రకృతమనునంతము.

చారిత్రకులు దిక్పాగుని దండిని పాఠిషేలువిగూడ వైకమాదిత్య నభాప్తారులుగా జేర్చొన్నారు. దిక్పా గులు, 'కుందమాల' వాటకము రచించిన యాత డొకడు, పల్లవ చక్రవర్తి మహేంద్రవర్మ కాలమున నుండిన జైనాచార్యు డొకడు నగవడుచున్నారు. తొమ్మిదవ తొల్లిమున దశకుమారచరిత్రము కావ్యానుశాసనము రచించిన దండి దాక్షిణాత్యుడు. వైకమాదిత్యనభా పథ్యుడగు దండి గ్రంథము లేవియో తెలియవు. కాదంటిరి, పార్శ్వచరిత్రము రచించిన వరి వందీ కవికుల పౌదయ కాణాడగు బాణమహాకవి ముద్రసిద్దుడు. వైకమాదిత్యుని బాణుని కవిత యేదియు ప్రసిద్ధము గలేదు.

ఘటకర్పర, క్షపణక, భేతాభట్టుల కావ్యము

లేవియో! ముటకర్చర కావ్యమొకటి కందని ప్రసీతి. ధన్వంతరి క్షీరసాగరుభవమున బొదమాసి నురుల కమృతకంఠ మర్పించిన యాతడు విష్ణునంశభేదము. చేచుడు.

“నమామి ధన్వంతరి మాదివైద్యం |
మరాసురై ర్యందితపారవద్యం |
లోకే జరారుగ్భయ మృత్యునాశం |
దాతార మీశం వివిధోషదానామ్ ||”

అని ప్రస్తుతించబడినాడు. ఈతడు వైద్య నిఘంటుకర్త ధన్వంతరియగును. నరాపామిహరుడు జ్యోతిశ్శాస్త్రకర్త. నరరుచి వ్యాకరణశాస్త్రకర్త. చాటు శ్లోకమున నిమిశ, దిక్పాగ, పారిషేణనామము లగవడవు. కాని చారిత్రకులు వారిని బేర్కొను చున్నారు. బహుశః నిమిశ, దిక్పాగశబ్దములు దిరుదవారములై యుండునని తోచుచున్నది. పారి షేణుడు సుప్రసిద్దుడు. అంబోబాడు కాననకావ్యకర్త.

కాళిదాసుని మేఘదూతశ్లోకమునకు మల్లి నాకుని వ్యాఖ్య ననుసరించి “సంసర్గజా దోష గుణా భవంతీ”త్యాది శ్లోకరచనముచే నిమిశ విరుదము కలిగిన దనుట విదితమేకదా! దిక్పాగపదముగూడ దిరుదమేయగును. మన శ్రీ కృష్ణదేవరాయల యాపానమున అష్టదిగ్గజములని ప్రసిద్ధిగన్న కవులు గలరుగదా! అట్లే ఏకపూదిత్యుని సభ యందును దిగ్గజ విరుదాదిత కవు లెనమం ద్రుండి యుందురు. కాళిదాసుని గలుపుకొని నవరత్న ప్రసిద్ధి నందిరి. తాను వినగా నా యేనమండు కవుల మద్దేశించియే కాళిదాసుడు వ్యంగ్యముగా రచించి నాడు. కావుననే బహువచనము ప్రయోగించినాడు. పూజాయాంబహవచన మని వ్యాఖ్యానము సరికాదు. నిందాపూజాద్యయ మేకకాలమున సంభవించుగదా? కాళిదాసుడు ఏకపూదిత్యుని కాంము వాడైనను వాతని యాపానకవి కాదేమోయని సముద్రగుప్తుని కాననము విమర్శించినచో నంశయము కలుగు చున్నది. కాననము అరవంకి మూడవ శ్లోకము నందును, వెనిమిదవ శ్లోకమునను సముద్రగుప్తుని కవితా ప్రాభవము పేర్కొనబడినది. ‘తత్కావ్య శ్రీ విరోధా స్ఫుర గుణిత గుణాబ్జపాతానేవకృత్యా’

‘కవి మతివిభవోత్సరణం చాపి కావ్యం’ అను వాక్యములు కాళిదాసు మద్దేశించినవే యగును. అట్లయినచో కవికులగురువగు కాళిదాసునకు వాత వికి కవితావిషయమున విరోధమున్నదనుట తెల్ల మగును. ఇట్లయినచో దిక్పాగనాం అని గౌరవాధాన ముగా నూచింపబడిన వాడొక్క సముద్రగుప్తుడే యగును. తాపాబిలముచే కొంతటి రాజుల జయించిన బలకారి సవోదైభవముచే సర్వసంపదక్రము వాచంద్రార్కము నేరడి కవితా కా కడ నేపాటివాడు? మఱియొక విషయముకూడ చూడవలసియున్నది. సముద్రగుప్తుని ప్రకాశి యంతయు నల్లాబాడు కాన సముద్రవన మాత్రము తెలియుచున్నది గాని సముద్ర గుప్తుడు రచించిన కృతులుగాని అరమముక చాటు వద్యముగాని కానరాదు. అని యేవైన దొరికిన నతని కవితాకీర్తి రాజ్యభోగము దెలిసియుండును. అ ట్లే యాధారముమేదు. ఆ కానన కావ్యరచయిత పారి షేణుడు తరములనుండి రాజవాక్యము నెఱపడి వంగదమున జనించినవాడు. తానును రాజదాసుడే.

“ఏతచ్చ కావ్య మేషమేవ భట్టారక పాదానాం దానస్య సమీపపరివర్తనానుగహసాస్మీరితమతేః భార్యటపాకీకస్య మహాదండనాయక ద్రువహారి పుత్రస్య పొందివిగ్రహిక కుమారామాత్య మహాదండ నాయక పారిషేణస్య పర్యభూత సుఖాయాస్తు” అను వచనమునుబట్టి పారిషేణుని యుదంత మూహించ నగును. ఈతడే సముద్రగుప్తునకును వైమునస్యము కల్పించి కాళిదాసునకు రాజాస్థానమునకు దూరము పుట్టించి

“లోకే ఖల ధుజంగవ్య
విచిత్రోఽయం వధక్రమః
అన్యస్య దశతి శ్రోత
మన్యః ప్రాక్షై ర్వియుజ్యతే.”

అను లోకోక్తికి బాటమైయుండును. అదియే సరి యైనయెడల కాళిదాసునిచే విందింపబడిన దిక్పాగు డీతడేయగును, కాననము శిథిలమగుటచే నిరర కవితా రీతి సరిగా దెలియకున్నది. కాని కాళిదాసుని దిక్పా రించునంతటిది మాత్రముగాదు. శ్లోకభాగము ప్రాథ మైవదేయైనను గద్యము మాత్రము ప్రశంసించదగి

నది గాదు. చెప్పినదే చెప్పుట, చెప్పిన విషయము ఒక క్రమము ననుసరింపకుండుట కనబడుచున్నది. కళింగమును దక్షిణావతమున జేర్చినాడు. 'పైష్ఠిపురక మహేంద్రగిరి బహురకస్వామి దత్తేంద్రుడ వంశక దమన కాన్యేయక విష్ణుగోపావముక్తక నీలరాజ వైశ్ణేయక హస్తీవర్మ పాంక్తకోగ్రసేవ దైత్యాష్టక కుబేర కౌంతలపురక ధనంబయ ప్రభృతి' అని చెడుముఠా క కారములను జెక్కినాడు. వీనిలో పెక్కుపురముల పేర్లే కనివిని యెఱుగివి. ఒక్క వైంగేయక హస్తీవర్మపేరు దక్కదక్కిన రాజుల నామము లక్రతుతవరములు. ఈ రాజులు బహుళః చిన్న చిన్న జమీందారులగుదురేమోకాని రాజ్యధిపతులై యుండరు. వీహిషాహనుషా వీర్యాది వామములును వింతలే! హరిషేణుని బుద్ధిలో నమ్ముద్రగుప్తుడు సప్తద్వీప నమంధరాధిపతి. ఇంతియకాక భూమిని మద్దిరించుటకు భూమి నవతరించిన 'లోకదాముడు'. 'అష్టిభిర్లోక పితావాం మాత్రాభిర్నిర్మితోనృపః' అను పురాణచవనము పితాజిక రాజులందే కవలడుచున్నది. కాని చెడునేడు శతాబ్దముల నాడున్న యాతనియెడ నంత నమ్మచితముగాదు. నమంబనమేయన్న నది యత్యుక్త్యంకారమున కుదాహరణమే. కళింగము నేలిన తేది వంశపురాణాభారతేయడు తా వేయే వయస్సున నేయే కార్యము లొనర్చినదియు వేయేరాజుల జయించినదియు స్పష్టముగా జేర్చొన్నాడు. అతని కావన విగా కావన కారునకు సైతనియుండదు. ఆ కావనము తత్త్వ

కథనమవియు నీకావనము కేవల మతికయోక్తియనియు పాఠకులకు మగమమే యగును.

ఏరావతా తేలిన దేమన బహుసంఖ్యాకులగుటలే బహువచనవిర్దిష్టులగు విక్రమాదిత్యాష్టాన పండితులుకాని ఏకవ్యక్తియైనను బహువచనముచే గౌరవింపబడిన నమ్ముద్రగుప్తుడుగాని కాలిదాసునిచే వ్యంగ్యమర్పాదిచే నిరసింపబడిన దిక్షాగులుకారనియు తాద్యట పాకికుడు (మహానమనున పంటలను వియమించువాడు) అగు నీ హరిషేణుడేయని విశ్వంకముగా జెప్పవచ్చును. హరిషేణు డీకావనమున నమ్ముద్రగుప్తుని విశేషించిన అంశములనే కాలిదాసుడు రఘువంశ తృతీయ చతుర్థ సర్గములందు విశదముగా మనోహరముగా వర్ణించియున్నాడు. ఆ విషయము లిక్కడ జేర్చెనుట గ్రంథవిస్తరహేతువగునని విరమించితిని. ఆ విషయము పాఠకులే స్వయముగ విమర్శింపగలరు. చెప్పినదేచెప్పి నిస్సారముగా వర్ణింపబడిన నమ్ముద్రగుప్తుని వదాన్యతను కాలిదాసుడు రఘువంశము వాలమసర్గము చివర

శ్లో. న విక్రమిత మాజప్రాయజ్ఞం సర్వస్వ దక్షిణమ్
ఆదానం హి విసర్గాయ
సతాం నారిముచా మితా

అను నొక్క శ్లోకముతో మనోహరముగా వక్కాజించివాడు.

సహృదయులు - రసానందం

శ్రీ "అర్జున"

భారతదేశములోని కళలన్ని రసాత్మకమై - వివిధ రస పోషణలలోను విగూఢమైన ఆత్మసౌందర్యముతో అలరారుచున్నవి. అట్టి రసపోషణ మార్గాలలోనే భారతీయ కళాసంపదను మెరుగుపరుస్తూ నిత్యచైతన్యవందాన్ని సహృదయులకు అందిస్తూ భారతీయ కళాకారులు పురోగమిస్తున్నారు. యుగయుగాలవాటి కళాసంపదలను బయటకు లాగి వాటిలోని ఆత్మసౌందర్యాన్ని పోషిస్తూ వేటివరకు కళలను ఆరాధిస్తున్నారు. ఈ అఖండకళాస్పృహకి వెనకాల దాగిన రసతత్వము ఆధ్యాత్మికములోని భావపురస్కలు. భారత కళాసంపద అంతా ఆధ్యాత్మికమై ఆనందంగాను, బ్రహ్మానందముగానూ రసానందాన్ని అందిస్తున్నది. కళాకారులు ఈ భావపురస్కలను తీర్చిదిద్దుతూ దాని ఆత్మను బ్రహ్మానందములో రంగరిస్తూ నిత్యానందమైన రసానందాన్ని సహృదయులకు పంచిపెడుతున్నారు. అంతా ఆనందమయం. జగముంతా బ్రహ్మానందమయం, జగల్లే రసమయం, అని మొట్టమొదటిసారిగా భారత కళాసంపద ఆధ్యాత్మికమై నిలచింది.

మన చర్యలలోనూ, భావాలలోనూ, ప్రతికేతీరులలోనూ, జనన మరణావస్థలయందునూ, భావసంఘర్షణలోనూ, ఆధ్యాత్మికమే రసోత్పత్తికి కారణమవుతూ బ్రహ్మానందము లవతరిస్తున్నది. ఇది భారతీయ కళాకారుల కళాసంపదకు పాకునై వేటికి లభే భావాలను స్ఫురింపజేస్తున్నది. కళాకారులకు కలిగిన ఈ భావోదయము ఇదే మార్గాల్లో పయనిస్తూ వేటి ప్రవాహస్వామ్యపు యుగాలవరకు గట్టి పువారులలో పెరిగి ఆధ్యాత్మికపుభావాలవైపు మొగ్గుచేస్తున్నది. సహృదయుడు ఈ ఆనందాన్ని తనివెదిరా అనుభవిస్తూ - భావరాలవరకూ దాచుకొని ఆనందిస్తున్నాడు. పున

ర్వన్మం ప్రతిపాదనలో ఈ ఆనందాన్ని మరో జన్మలోకూడా అనుభవించాలని ఉత్సాహపడుతూ ప్రస్తుతపు జన్మను రసమయం చేసికొని నిత్యానందుడై - జనన మరణాలకు అతీతుడై - పరిశీలకులకు రసద్రవ్యంగా ప్రత్యక్షమవుతున్నాడు. సహృదయులు ఈ వ్యవస్థను బ్రహ్మానందంగా పరిగణించారు. రసస్థాయిని బ్రహ్మానందంవరకు పాడిగించి సహృదయులను సమ్మోహింపరచారు. ఇలా రసజగత్తులో సమ్మోహింపరుస్తూ నిత్యానందంలో నైతన్యవరులుగా చేయుటమే కళాకారుల స్పృహ అని విశ్వసించేటట్లు రసజగత్తును నిర్మించారు.

ఈ ఆధ్యాత్మికపు రస జగత్తులో 'బ్రహ్మానందమే' స్థాయిభావమై ప్రతి భారతీయ కళాకారుడిలో ప్రభావితమవుతూ సుదీర్ఘ రసపథంలో సహృదయులేరసద్రవ్యంపుతూ, రసద్రవ్యలే పామాత్రకులవుతూ, ఒందరులు, బ్రహ్మానందపు రసానందాన్ని ఆస్వాదించుకొంటూ ఆత్మస్వరూపాలకు వినయులై సురక్షితంగా రోజులు గడిపారు. వ్యావహారికలోకములో రాగద్వేషాలను కూడ ఈ రసాస్వాదనలో జీర్ణించుకొని - కళలే బ్రహ్మానందమనే స్థాయిలోకి వచ్చారు.

కళాకారుడికి ఓ గట్టి సమస్య ఏదురుపడింది. ఈ బ్రహ్మానందం వ్యావహారిక లోకములో సాధ్యమా? అనే సందేహములో పడ్డారు. కష్ట నిష్కారాలకు ఓడుకుంటూ రస స్పృహకి ఉపక్రమించి కొంత సాధించాడు. కాని అతని సాధన యీ స్థాయి భావాన్ని కలిగించలేకపోయింది. రాను రాను సహృదయుల రంజింప చేయటానికి పయనించాలైన ప్రక్రియలను స్పృహించాడు. అయినా బ్రహ్మానందం అనుభవించలేకపోతున్నామని సహృదయులు అసంతృప్తి తెలియపరుస్తూనే వచ్చారు.

కాలగర్భములో రసపోషణ క్రమము విధిస్తూ మార్గాలలో వయస్సునూ అధ్యాత్మికపు బ్రహ్మసందాన్ని సూచిస్తూనే ఉంది. పద్దతులు మారినవి కాని లక్ష్యము మారలేదు.

వివిధదేశాల కళాసంపదము పరిశీలించినపుడు భారతీయ కళాకారుడికి అధ్యాత్మికపు రసానందమే బ్రహ్మసందమై అతని మనసును రంజింపజేస్తున్నది.

నేటి భారతీయ కళాకారుడు-వివిధదేశాల రస పోషణ ప్రతిభను అవగాహనచేసేకొని అధ్యాత్మికపు రససంస్కారాలతో రసానందాన్ని అన్వేషించు కుంటున్నాడు. రసపోషణ క్రమము, అధ్యాత్మికపు సిద్ధాంతాలవల్లనే సాధ్యమని విశ్వసిస్తున్నాడు. ఈతని ఈ విశ్వాసమే ఇతర విశ్వకళాకారుల నుండి ఇతనిని వేరుచేస్తున్నది. స్థూల భావాలకు అధ్యాత్మికపు సిద్ధాంతాలు ఉపయోగించవని కొందరు ఇతరములైన సిద్ధాంతాల ఆధారముతో రసస్పృహ కావిస్తున్నారు. ఇలా విధిస్తూ సిద్ధాంతాల మార్గాలలో స్పృహనుబడుతున్న కళాసంపద ఒక్కొక్క మార్గములో ఒక్కొక్క భావరత్నమై, ఒక్కొక్క భావము సంఘ ర్పించుకుంటూ భావ సంఘర్షణలు రసానందమై తిరిగి బ్రహ్మసందపు స్థూల భావములలో రసానందాన్ని అందిస్తున్నది.

జగముంతా బ్రహ్మసందమయం అనే భారతీయ కళావ్యవస్థ-తిరిగి అధ్యాత్మికముతోనే రినమవుతూ, బ్రహ్మసంద స్పృహకి విశ్వములో మూలకారణ మవుతుంది. ఇప్పుడది ఒకేభావముతోగాని, ఒకేవర్ణంతోగాని, భారతీయ కళాకారులకు, దుస్పృహమవుతూ సామాజిక కులకు ఒక ఆశగా, జీవితరేఖయంగా భాసిస్తూ అందనివిందువలె వోరూరిస్తున్నది. వెలుసిద్ధాంతాలు రసపోషణభారాన్ని వహించి-సామాజికకులకు వెలువిధాలుగా రసానందాన్ని అందిస్తున్నవి. అయితే భారతీయ సామాజికకులు ఈ అనందాన్ని తిరస్కరిస్తూ అనాటి రసనాదాన్ని ప్రస్తావిస్తూ నేటిది రసానందం కాదని మానసికమైనదని అంటున్నారు. అయినప్పటికీ కళాకారుడు ఆత్మవిశ్వాసాన్ని కోల్పోలేదు.

పురోగతిలో మానవుడు అవలంబించవలసిన పద్ధతి అధ్యాత్మికమని కొందరు భావిస్తారు. శారీరక పద్ధతే సరియైన మార్గమని కొందరు భావిస్తారు. ఈ రెండు పద్ధతులు సరియైనవి కావని మరి కొందరు భావిస్తున్నారు. నేటి పురోగతిలో ఈ వాదాలు ప్రబలిపోతూ, సామాన్యమానవుని స్థిరత్వాన్ని చెరుపుతూవుంటే అప్పుడప్పుడు పిడివాదాలు దిగి వారివారి పద్ధతులనే సమర్థించుకుంటున్నారు. కళాకారుడు ఈ చిక్కును విడదీస్తూ లక్ష్యసాధనకు మార్గాలను సూచిస్తూ స్థిరమైపోని ప్రదర్శిస్తున్నాడు.

సాహిత్యజగత్తులో కళాకారుడు 'మహాభారతము' కావ్యములో ఈ చిక్కును కొంతవరకు విడదీస్తూ మార్గాలను సూచించాడు. ఈ మార్గాలను పరిశీలించినప్పుడు ఆదర్శప్రియులు-వారు తలంచే మార్గాల కెల్లా అవలంబిస్తున్న మార్గం అవకాశం అని అంగీకరించారు. ఈ విధంగా సూచించిన మార్గాలలో కూడా మరికొందరూ మరికొన్ని సూచించారు. నలువురు సూచించిన ఈ మార్గాలే విశ్వసాహిత్యములో చోటు చేసుకున్నాయి. ఈ మార్గాలే విశ్వజీవితములో కోకొల్లలుగా అనుభవవేద్యమవుతున్నాయి. విశ్వ సాహిత్యములో సూచించిన మార్గాలను అవలంబించినపుడు కళాకారుడు కైతన్య ప్రధానకు డవుతున్నాడు. ఈ మార్గాలను అనుకరిస్తూ తప్పుయత్నములో పడి అనందమని, మానసికానందమని, బ్రహ్మసందమని తనకుతాను సమాధానపడుతూ రంజితుడవుతున్నాడు. ఒకవిధంగా రసద్రవ్యము ధన్యులే!

మహాభారతము వ్రాసిన కవి తిక్కనకు కవిబ్రహ్మ అని బిరుదువిచ్చి, కళాకారులు తమ గౌరవాన్ని ప్రదర్శించారు. కళావృద్ధిలో కవిబ్రహ్మనే అనుసరించటము సాధ్యమా? వారి మేధాశక్తిని వార్షించి, మార్గాలు ఎప్పుకొని గౌరవము చూపవలసిందేదోగాని పోకడలను అనుసరించరాదు. అనుకరించినపుడు ఆదర్శము పరిమితమై మళ్ళీ భారతయుగానికే తిరిగి వెళ్లవలసినదై ఉంది. అనగా పురోగతిని నిరసించి నట్లవుతుంది. ఇంతవరకు కళాకారులు ఆదర్శాన్ని సాధించలేదు కనుక వెనుతిరిగిపోవటానికి వారి ఆత్మ

విశ్వాసము సమ్మతించదు. పాధించవలసిన అదర్శము ఇంకా ముందున్నది. పాధించామనే అదర్శము లక్ష్య పాథనతో వయవించవలసిన ఒక మార్గము మాత్రమే. పానీ, మహాభారతములో మూలించిన రసస్పృహ మార్గాలే లక్ష్యపాథనతో అవలంబించాంని అనుకొంటే, ప్రపంచ సాహిత్యములో దానికి నిర్దిష్టమైన పానమేర్పరచి అటువంటి మార్గాలు మరికొన్ని సూచించబడి వున్నవి. కళాకారు లింకా లక్ష్యాన్ని పాధించలేదు కనుక, ప్రపంచ సాహిత్యములో సూచించిన సిద్ధాంతాలు మార్గాలు మాత్రమే అవుతున్నవి.

అయితే విశ్వసాహిత్యములోని పలు మార్గాలు లక్ష్యాలు-భారతదేశంలో పాధించినచే అవి కొందరు విశ్వసిస్తున్నారు. మహాభారత రచయిత యగు తిక్కన వంటి ప్రతిభాకారులు — కళారంగంలో పుట్టలేదని, పుట్టబోయి, పుట్ట గూడదని, — కవిబ్రహ్మత్వము అరచికే సిద్ధిస్తుందని కొందరు విశ్వసిస్తున్నారు. అనగా వీరి దృష్టిలో లక్ష్యాలు అధికాంశమువాడే పాధించబడ్డాయని, వేటి పురోగతి కేవలము అనుకరణయే అని భావిస్తున్నారు. వీరు భూత, భవిష్యత్తు, వర్తమాన కాలాలకు గూడ నిర్దిష్టమైన సిద్ధాంతాలను జోడించి బ్రహ్మచందపు రుచులను అనుభవించి ఋషులవలె సెలవిస్తున్నారు.

కవిబ్రహ్మ పుట్టడు, పుట్టబోడు, పుట్టు గూడదు అని సిద్ధాంతీకరించే కళాకారుల సిద్ధాంతాలు అసమంజసాలుగా రుజువువుతున్నాయి. రామాయణాన్ని—నీతాయణముగా సంస్కరణ అనే పేరుతో రచించినపుడుగాని, భారతములోని రసస్పృహ అనుకరించిననుగాని, అది అనుకరణయేగాని మరొకటి కాదు. పోని భారత రామాయణములలో రస స్పృహ కి బ్రహ్మత్వము సిద్ధించజేస్తున్నారా అంటే, అదిలేదు. కాని అనుకరణలో పురోగమిస్తున్నారు.

అధికాంశమునుండి సూచించబడిన మార్గాలను అనుకరిస్తూ దేశీయులైన విదేశీయులైన ఏ కళాకారులైన ఇతరవరకు లక్ష్యాన్ని పాధించలేదు. పాధించామని అనుకొంటే-కరణకు పరిమితి ఏర్పడి ఆనందానికి, మానసిక ఆనందానికి, బ్రహ్మచందానికి తోడకలిగివున్న

వారపుతూ, కేవలం, అనుకరణకే దాసువుతూ, పురోగతిని విరసించే వారపుతున్నారు. పురోగతిని విరసించినప్పుడు అభిగతిపాపుతూ - నిష్పటి చర్యలకు అధాకాలు వెతుక్కుంటూ, చర్యనే ఆశ్రయిస్తూ-వేడు లేదని, రేపు ఉండదని, పడివాడాన్ని ఆశ్రయించి వారపుతూ మానసికానందానికి వశువుతూ - సత్యావ్యవహాస పరిమితము చేసినవారవుతారు.

కవిబ్రహ్మలు భారతదేశములోనే ఉన్నారను కుంటే బయటి ప్రపంచంలో కన్పించే కళాకారుల ప్రియ నిర్ణయముకూడ అరగాలి గదా! ఎందుకంటే ఒక విశిష్టతకు ప్రాధాన్యం ఇచ్చినప్పుడు మరొక విశేషము అవలంబించువుతుంది. ప్రధాన ప్రాధాన్యంలోనే గదా మార్గాలను అన్వేషిస్తున్నారు. అందుకే విశ్వ సాహిత్యములో సూచించిన మార్గాలు వేటి కళాకారుల మేధాశక్తిని సంచలనముచేస్తూ మార్గావ్యవహాసకు దోహదమవుతున్నవి.

బ్రహ్మత్వము సిద్ధించినపుడు, లక్ష్యాలను అతి త్వరలో పాధించే మార్గాలు అందుబాటులో ఉన్న వన్నట్లే! భారతీయ ఆధ్యాత్మికపు కళాసందర్భంలో, బ్రహ్మచందం పాపగణదీపుంటే-విశ్వమేధావుల దృష్టి ఎందుకు పరిపరి విధాలుగా పరిగెత్తుతున్నది? పలు రకాల వాదాలు అనందతత్వాన్ని ఎందుకు చిందరవందరచేస్తూ మరొకదానికి ప్రాకులాడుతున్నవి? అటువంటిప్పుడు ఆధ్యాత్మిక-భౌతిక ఖాన్యవాదాల్లోని అస్పష్టతలను ఏకవరచే వాదము మరొకటి ఉందనే ఆత్మవిశ్వాసము ప్రబలుతుంది.

ఈ మార్గాలు స్పష్టంగా విపులీకరించ గలిగితే యుగయుగాలనుండి అన్వేషిస్తూ పురోగమించే మానవాళిక ఆదర్శాలు పాధించినట్లే అవుతుంది. కాని జీవితములో, వ్యక్తిస్వతంత్ర్యము, శాంతి, న్యాయము, ప్రేమ - ఇంకా అపాధ్యలుగా భావించబడుతూ వాటిని పాధించటమే ఆదర్శమంటూ మానవాళి నడుము దిగిస్తున్నది. లక్ష్యపాథనతో అవలంబించే మార్గాలు ప్రతిమలుపులోమా వీరి రోతూ మాతన మార్గాలు కచ్చిస్తుంటే వాటిని ఉపలక్ష్యలుగా పరిగణిస్తూ ఈ సుదీర్ఘమార్గాలను

విన్నవిగా చేసుకొనవలసి అశలహానా, విశ్వాసాలహానా నిరంతరవేషణ జరుగుతున్నది. రేపటి ఆదర్శాలు వేటి విశ్వాసాలుగాను, వేటి విశ్వాసాలు విన్నటి లక్ష్యాలుగానూ, విన్నటి లక్ష్యాలు మొన్నటి మార్గాలుగానూ, మొన్నటి మార్గాలు క్రితము సాధించిన ఆదర్శాలుగాను-ఇట్టి విభిన్నఆదర్శాలు వేటి పురోగతిలో మిళితమైయున్నవి.

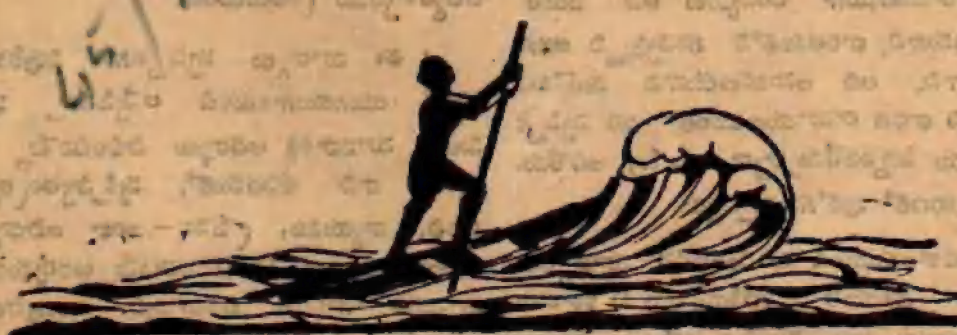
అవేషణ ఒకే ఆదర్శాన్ని సాధించటానికి లక్ష్యంగా ఉంది. రాగద్వేషాలకు మూల మేమిటి? వ్యాయము, శాంతి, ప్రేమ, సాధించే డెల్టా? ఈ లక్ష్యం సాధించగలిగినట్లైతే మార్గాలు మూసుకుంటాయి. మార్గాలు మూసుకొన్నప్పుడు అవేషణ న్తందిస్తుంది. అవేషణ న్తందించినపుడు పురోగతి తిరుగుముఖము పడుతుంది. కాని వేటివరకు అది సాధ్యముకాలేదు కనుక అవేషణ పురోగతిలో ఉంది. ఈ నిరంతర సుదీర్ఘఅవేషణలో విరుద్ధావాదీ ఎవరూ అవేషణకు తిరోదక లివ్వరు. మానవుని ఆత్మవిశ్వాసము అటువంటిది.

తిరోదకా లివ్వేవారు, కళాకారులు కాలేరు. ఎందుకంటే వారు అనుకరణనే ఆశ్రయించినవారవుతారు. అనుకరించేవారు సంఘసంస్కర్తలు. వారు సంఘాన్ని సంస్కరించటానికే వారి అవేషణలను

పరిమితము చేసుకొంటూ-ఆధ్యాత్మిక వాదాన్నిని, కౌత్తికవాదాన్నిని ఆశ్రయిస్తారు. కాని కళాకారులు శూన్యవాదాన్నిగూడ ఆశ్రయించి, పమన్యములోని ఏకవార సాధనకారకు-త్రివాదాలను మార్గాలుగా తవలించిస్తూ రసవృష్టిలో పురోగమిస్తారు. పురోగమనములో మహానందాన్ని ఆస్వాదిస్తూ సహృదయులకు రసానందాన్ని కలిగిస్తారు.

శరీరపుష్టిలోని అనందం, భావపుష్టిలోని మానసికానందం, త్రివాదాలలోని ఏకవాదము, సమన్యదశలో పొందే అనందం మహానందం. వారు ఋషులునంటేవారు. స్వీయసంస్కారము చెంది ఋషిత్వములో తన స్పష్టి అవేషణ విధానము తవలించివేవారు కళాకారులు. వీరు సత్సంగము పరిష్కరిస్తారేగాని సమస్యకు లోబడరు. ఆదర్శాన్ని లక్ష్యంగా పెట్టుకొని మార్గాలను మోచిస్తూ, సహృదయులకు రసానందాన్ని కలిగిస్తుంటారు.

కళాకారుడు సత్యమైన అనందాన్ని పొందినపుడు, సహృదయుడు రసానందాన్ని ఆస్వాదించకలుగుతాడు. మార్గాలు మారుతూఉంటే ఆదర్శాలు ఎరిగిప్పుడు మిణుకుమిణుకునువి అన్నప్పటికీ కవి పిస్తూ పుంటివి. కళాకారులు ఈ అన్నప్పటికీ లోని గించటమే లక్ష్యాన్ని సాధించి ఆదర్శాన్ని సాధించినట్లు.

ఈ జడత్వంలోంచి

శ్రీ భైరవయ్య

అనందం

ఒక్కపారి వచ్చి

ఈ 'నిరంతర నిట్టూర్పుల'

విషాదాంత జీవిత ప్రాంగణాల ముందు నిలబడి

వలకరించి వెళ్ళవూ

ఈ వేదనామయ జీవితాన్ని విరోకించి

ఈ మనసుని తిరోగమనంనుంచి రక్షించి

ఆశల పుప్పొడి చిలికించవూ

ఈ పలాయనవాదాన్ని

కప్పదొట్లని

నిరాశనీ, నిస్సహనీ చూసి

విషాదాన్నీ, వైరాళ్యాన్నీ సృష్టించే మనస్తత్వాన్ని

విధివాదాన్ని అంగీకరించి

పురుషకారాన్ని విస్మరించి

అర్థరాత్రిమీద గీతాలు వ్రాసి

గుక్కెడు సిగరెట్టు పాగలో వ్వర్గాన్ని నిర్మించుకునే

నా అల్పమనస్సుని

స్లీప్

శస్త్రనికిత్యదెయ్యవూ

పబ్లిక్ రోడ్డుమీద

శేషశాయిలా పవ్వళించిన కుమ్మరోగిని చీదరించుకుని

వేదిక లెక్కి

నా అహానికి బంగారు తొడుగు కప్పి

స్వయంగా ఆచరించని సిద్ధాంతాలని

పదిలంగా పరుల కందజేసి

హరిశ్చంద్రచరిత్రము

పెదాలమీద చిరునవ్వు మొలిపించి

కనవడ్డ ప్రతిబింబి

కమ్మగా కుత్తుకుల కురి బిగించి

వడ్డు వడ్డు

ఈ నటనల్ని - ఈ మునుగుల్ని

చిల్చి

ఒకింత నిజాయితీ నాలో నిల్చునా

విచక్షణ

అవేశాన్ని - ఉద్రేకాన్ని అధిగమించి

వివేకం ఉత్సాహాన్ని పుంజుకుని

చూడు ఆనందం

ఈ జీవితాన్నింక నటించలేను

దీనితో రాజీవడలేను

ఆదర్శాలు సగటికలల్లై - కల్లల్లై

ద్వేషం - కుటిలత్వం

స్వోత్కర్ష కళం కపాలంలో నిండిన

వ్యక్తులమధ్య

వ్యక్తిత్వ రాహిత్యం మధ్య

పెదాల వంకరల్లో చిరునవ్వులు చూపి

ఈ హాస్యా కసే

ఈ తేలుకొండులమీంచి

నే న్నడవలేను

నిత్యదై నందిన సమస్యల్ని

భూతద్దంలో చూపిస్తున్న రాజరికాన్ని -

ఇలా ఒక్కసారి చూడు

కలంలో సీరా ఇంకిపోయింది

ఈ రాత్రి గడిచి

రేపు సూర్యుడు ఉదయిస్తాడని

కాలం చిగిరించి

సమానత్వం - మానవత్వం

సగటుగా వంక్తి భోజనం పెడతాయని

కాలుక అవసరంలేని కమరెప్పల కింద

అద్భుతం

ఏవో మిణుగురులా

ఎల్లలు బద్దలై

వసుమతి బొడ్డు మసేవెరిగి

గుండెలోతుల్లో ఇంద్ర ధనుస్సు

పంచరంగులు మేళవించిన తెల్లటి తలుపు

నీలా

అందంగా

అమ్మ చనుబాలలో —

అనందం

ఈ కమలిన గుండెల్ని

కాలిన పెదాల్ని

ఒక్కసారి నిమిరి

కళ్ళల్లో కొడిగట్టిన ఒత్తుల్ని

దుమ్ముకొట్టి మాసిపోయిన మనస్సుని

ఒక్కసారి విదిల్చి

మవ్వోస్తే చాలు

నసివాడిన రేకులు తిరిగి పులకీస్తే చాలు.

అలోచనలు దారి తప్పినట్టున్నాయి - అనుకోస్తుంది. నరాల్లో శక్తి నశించినట్టు, బలహీనత క్రంగడిస్తున్నట్టుగా ఫీలయింది.

మోచేతిని తలకు అదరువుగా పెట్టుకొని బండమీద వండుకొన్నది.

ప్రక్కయింటి దొడ్లో రాక్షసి కూతురిలా అడ్డదిడ్డంగా పెరిగిన వేవెట్టువుంది. వెట్టుమీద పక్షి గూడుంది. ఆ గూట్లో పతులు రోడ్ జేస్తున్నాయి.

ఆ వెట్టును, ఆ గూటిని, ఆ పతులను రోజూ చూస్తూ వేపుంది రేవతి.

'తనుకూడ అజంటలో ఒకటియై పుట్టుంటే ఎంతో హాయిగా, మధురంగా గడిపే దీరాతి'.

అని జామవెట్టుతో మొర పెట్టు కోవాలనుంది రేవతికి.

‘కానీ ఏలా?']

'తన మనస్సుకు భాషవుందికాని, రసంలేదు. చెట్టుకూడ అంతేవేమో? తను యితరులతో ఎంత చెప్పకోగలదో చెట్టుతోకూడా అంతే. పెగిలేసే దాని కర్మమవుతుందా? తన మనస్సులోని అంతర్భంగం గ్రహిస్తుందా?...ఫీఫీ...ఏమిటో వచ్చిదాని రాతలా అమాప్యమయిన పూవాలు' అని అనుకోన బోయింది, కాని మనస్సు అప్రవృత్తాలను కొట్టి పారేపింది.]

రోజూమాసే ఆకాశం, చంద్రుడు, చుక్కలు. కాని యీ రోజు క్రొత్తగా తోస్తున్నాయి రేవతికి.

'చంద్రుణ్ణి అందుకోదానికి! ఆ నక్షత్రం ఎందుకుంత వేగినదవుతోందో' ప్రశ్నించుకొనింది.

వేవెట్టుమీద గూట్లోని పతులు శబ్దం మూపివేశాయి.

రేవతి ప్రశ్నకు సమాధానం మనస్సులో ఒక మూల మెదలింది.

'వాటి అదృష్టంలో తనకు శతాంశమయినా వుంటే, నేను అదృష్టవంతురాలి నయ్యేదాన్ని.'

చెమర్చిన కమలు మూసుకోవేటప్పటికి నిద్ర ముందుకొచ్చింది.

* * *

తనది రేవతి నక్షత్రమట. నక్షత్రమాలలో రేవతి కడవటిది. వాన్న సంతానంలో తను మొదటిది.

అమ్మ చెప్పిందా తన వయస్సు తనకునరిగ్గా తెలియదు. అమ్మ ఒకసారి వాస్తవో అంది. 'రేవతికి యిరవై ఆరేళ్లు చాలాయి. దానికి పెళ్ళి పెటాళ్లు లేమయినా రాసివుందా?'

ఎందుకో అమ్మకు తనంటే మహద్వేషం. పరోక్షంలోకూడ ఆ కోపాన్ని చూపిస్తూవుంటుంది.

వాస్తవమైనా కరుణామయుడయిన నేదాంతి. అందుకే, 'పాపం! భగవంతుడెలా ప్రాసెస్బ్యాడ్ అన్నిటికీ వాడిదయ కలపిరావాలి.' అన్నాడు.

ఏమయినప్పటికీ యింట్లో తను ఒకతినని ఎవరు పట్టించుకోరు. తన చెల్లెళ్లు సరేసరి. తన వెవరు 'అక్కా'యని పిలిచినట్లు గుర్తు లేదు.

తను కర్మ చేసుకొని పుట్టిందా?

రాధ, మళాత యిద్దరే తనకు స్నేహితు లాడు. వారిద్దరి పెళ్లికికూడ తను వెళ్లింది. వారిద్దరున్నప్పుడు తనకు మరో ఆలోచనే వుండేది కాదు. ఏవేవో చెప్పేవారు. నవ్వించేవారు. తనకు మృదంకూడ నరిగ్గా చేతకాదు. వారి నవ్వుకంటే స్వచ్ఛంగా, తీయగా నవ్వాలని వుంది. ఒక్కసారి గలగలమని మాట్లాడాలని వుంది. వగలేసం పాపాయి గొంతు మరిమేసిన కర్మోటకుడయిన దొంగలా, వివోదంకనం తన వోరు మూసేకాడు దేవుడు.

అందరు అనుకునే అవధనాతుడు.....

ఆలోచిస్తూనే కుమిలి కుమిలి ఏడుస్తోంది రేవతి.

రేవతి దుఃఖంలో పాలువంచుకొనే అనురాగం వున్నది, ఆమె వేమకున్న దిండుకు మాత్రమే. అందుకే ఆమె దుఃఖంలో వగలాగం గ్రహించి గుండెను బరుత్కించుకొని తడిపిపోయింది.

అప్పుడంతా తిరిగివచ్చి కన్నులపాటిగా నవ్వి పరిశోధకులు పంత్‌షింట్లో ఎగిరి గంతులు వేస్తారట.

తనువుట్టినప్పుడు అమ్మ కళ్ళనీరు పెట్టుకొంటుంది, నాన్న ఒడార్చాడట అంతా దేవుడిమీదకు నెట్టివేస్తూ.

తను వుట్టిన చాంతాంవరకు పేరు పెట్టులేదట.

'అంతటి వికారానికా నామకరణం?' అని అమ్మ నాయనమ్మమీద విరుచుక పడేదట, ఆ వ్రనకి వచ్చినప్పుడెల్లా.

వీరిద్దరినీ భరించలేక నాన్న ఒక రోజు, జన్మ నక్షత్రం గుర్తుకు తెచ్చుకొని, రేవతి అని పిలిచాడట.

'కాకిపిల్ల కాకికిముద్దు, ఎందుకని?'

తన ఎనిమిదేళ్ల చెల్లెలు అమ్మను అడుగు తోంది ఒకనాడు పాశాలు చదువుకొనే సమయంలో.

'అది దానికి తల్లికదా? అందుకని.' అమ్మ జవాబిచ్చింది.

అనుకోకుండా గతం గుర్తుకొచ్చేవరికి 'తను కాకిపిల్ల కూడ అయిందికాదు. అందుకని...?' అని అనుకోనింది.

నవ్వుతోపాలు దుఃఖం ముందుకొచ్చింది రేవతికి.

కొంతసేపయిన తరువాత పైటగో ముఖం తుడుచుకొని, కళ్ళి నొత్తుకొని గది బయట కొచ్చింది.

ఏదయినా వని కల్పించుకొని చేస్తేగని మన మ్మకు విశ్రాంతి వుండదు. అమ్మ ఎప్పుడు రేవతికి వనిజెప్పదు. చెల్లెళ్లకు దగ్గరకు రావడానికే భయం.

ఇంట్లో అందరు తొందర వనుబుల్లుట్టుగా పాదాపుడిగా కనిపించారు. ఎందుకంత నంజరంగా వున్నారో రేవతికి తెలియదు. మృదు చప్పలేదుకూడ.

పెద్దచెల్లెలు నిర్మల మల్లె మొగ్గలు దండకడుతూ కూర్చోవుంది. తనుకూడా నవ్వునం చేయాలనుకొని వెళ్లి దగ్గరగా కూర్చోనింది రేవతి.

నిర్మల రేవతితో మాట్లాడక మార కట్టడ ములో నిమగ్నరాలయ్యింది. రేవతికూడా మరో దండ కట్టింది. రేవతి దండ కడుతుండగా, నిర్మల తం దువ్వి జడవేయమని నూనె, దువ్వెన, అద్దం తెచ్చింది.

నిర్మల అంత చనువుగా వున్నందుకు ఆనంద పడింది రేవతి. నిర్మలకు పదలుగా జడవేసి మల్లె మొగ్గలదండ తురిమింది. ముఖానికి బొడ రద్దు కొనింది నిర్మల. రేవతి నిర్మల కళ్లకు కాటుక పెట్టి, చక్కటి తిలకంతీర్చింది.

అమ్మ వంటయింట్లో పిండివంటలు చేస్తు వుట్టుంది. ఇల్లంతా తీపువాసన చుట్టుకొనింది.

ఇంత సాయంత్రంవేళ పిండివంట లెందుకు చేస్తున్నారో తెలుసుకోవాలని వుంది. కాని అది పీలు కానట్టిది.

వంటయింట్లోనుండి అమ్మ నిర్మలను కేకేసింది.

'పెట్టెలోనుండి మంచి పీరతీసి కట్టుకో?'

నిర్మల రేవతి వైపాకపోరి చూచి పెట్టెలున్న గదిలోనికి వెళ్లింది. రేవతికూడ అమెవంట వెళ్లింది గదిలోనికి.

తరువాత కొంతసేపటికి నిర్మల పీల్చి పీరలో మెరసిపోతూ గది బయట కొచ్చింది. రేవతి కొత్త అందిం కొనితెచ్చుకోలేక, దేవుడు వదిలిన బొమ్మలాగే నిర్మలను అనుసరించి వచ్చింది.

పీల్చి పీరలో నిర్మల అందాన్ని చూడడాని అమ్మ తొందరపడుతు వచ్చింది.

'నిర్మలా, ఎంత బాగున్నావు. పీర ఎంత బాగా కట్టుకున్నావు!'. మురిసిపోతూ అంది అమ్మ.

'అక్కయ్య కట్టించే'.

నిర్మలమాలల్లో ఏ భావం గోచరించలేదు రేవతికి.

అమ్మ మురిసం ఆమాట విన్నదంతో మాడి పోగా, వనిపున్నట్లు వివరించునని వంటింటోకి వెళ్లింది.

'ఎందుకో అమ్మకు వేసంపె అంతకోపం'. రేవతికి కళ్ళల్లో నీళ్లు తిరిగాయి.

అని నిర్మల మాడకూడదనుకొని దొడ్లోనికి వెళ్లింది.

దొడ్డిలోని జానుచెట్టు, ప్రక్కయింటి వేప చెట్టుమీదనున్న గూటిలోని కాకిజంటను మించిన ఆవుల్లేరు. కానీ, తనగోడు విసిపించుకోడానికి అది తగిన సమయంకాదని రేవతికి తెలుసు.

బావివద్ద ముఖంకడుక్కొని లోపలకువచ్చింది.

ఆవుటికే నాన్న వచ్చినట్లున్నాడు. అమ్మలో వికేషాలు చెబుతున్నాడు.

'ఏడు గంటలకల్లా వారు వచ్చేస్తున్నారు. అంతా రేడిగా వుండాలి' అని నాన్న చెబుతుంటే 'ఎవరు వస్తున్నారు?' అని మరో ప్రశ్న వేసుకొని మనస్సులో దాచుకొనింది రేవతి.

నాన్న ఏదో పనున్నదంటూ యిల్లు వదలి అటు వెళ్లగానే, చిన్నపనున్నదంటూ వాలుగిళ్లవలలి కామాక్షమ్మ యింటోకి వచ్చింది.

'పాపిఅమ్మా, ఏమిటి విషయం? చాలా పని పెట్టుకున్నట్లున్నావు?'

అడిగింది అమ్మను.

'మరేం లేదు. పెళ్లిచూపునికి మదనపల్లెనా రాస్తున్నారు.'

సంబరంగా, సంతోషంగా, తేలికగా అమ్మ చెప్పడం విని అక్కడే నిలబడింది రేవతి.

'ఎవరికి? రేవతికేనా. పాపిలేమ్మా యిన్నాళ్ల కయినా కలిసాచ్చింది.'

పానుభూతి ధ్వనించింది కామాక్షమ్మమాలల్లో.

అమె మాలల్లో వ్యంగ్యంలేనందుకు సంతోషించింది రేవతి.

అంతలో తనకు తెలియకుండానే పెళ్లిప్రయత్నాలు చేస్తున్నారా - అని అభ్యర్థనడింది లోలోపలే.

'అది మాకు ఎక్కువము ఏడుస్తుంటే, దాని కదాక్కంటే తక్కువ.'

రేవతి అమ్మ మాటలు వివకూడదని గదిలోనికి వరుగెట్టింది.

కానీ అమ్మ మాటలు వెన్నాడాయి.

'అ కొరివిముఖాన్ని ఎవరమ్మా కట్టుకొంటారు.'

'పాపం. రేవతికి అన్నీ తక్కువజేతాడు దేవుడు.'

కామాక్షమ్మ అంటున్న మాటలుకూడా విని పించాయి రేవతికి.

'అమ్మకన్నా కామాక్షమ్మే నయం.'

చాలమార్లు మనసం చేసుకొనింది.

'పాపం చేసుకున్నవారు సరకానికి పోలే, చర్మాన్ని చీల్చి పువ్వుకారం కూరుతారు. నోరులేని రేవతిని బాధపడితే నీ కంఠకన్ను ఘోరమైన శిక్ష వదులుంది.'

వాయనమ్మ అమ్మలో ఆ మాటను ఎన్నో మార్లంది.

'అమ్మకు అలాంటి శిక్ష వద్దు.' అని నాయనమ్మలో చెప్పించుకొనేది రేవతి ప్రతినరీ.

అబ్బరంగా అరేళ్లు సాకి రేవతిని అనాథనుచేసి వెళ్లిపోయింది వాయనమ్మ.

'వాయనమ్మ ఎక్కడ పుట్టి పెరుగుతోందో ఏమో?' పునర్జన్మ అనేది వుందని రేవతి నమ్మకం. అమ్మ ఒక్కసారయినా తనతో నవ్వుతూ మాట్లాడితే తన కంటే చాలనుకొనేది రేవతి. అలోచనంతో మనస్సు బరువెక్కిపోయి కళ్లు చెరువులయ్యాయి.

'అమ్మా, నాన్నా తనకు అన్యాయం చేస్తు

వ్నారు. తనకు యరకైవీడో సంవత్సరం. చెల్లెలికి వడ్డెనిమిదో సంవత్సరమే. తనకంటే ఎంతో చిన్నది.

అయినా దానికిముందే చేసేస్తున్నారు.'

మనస్సు పరివరివిధాం అక్రమమైంది.

రేవతి పులికిని గురించి ఎట్టియెంచుకొనేవారు లేరు గనుక, చీకటిపడిన తరువాతకూడ ఏడుస్తూ గదిలోనే వుండిపోయింది. ఆలా ఏడవడం, తనగోడు జామచెట్టుకో, కాకిజంటకో మొరచెట్టుకోవడం, వాటినుండి పానుభూతి లభించినట్టుగా పూరించెడటం రేవతి కలవాటు.

ఇంతలో హోల్లో గలగలమని మాట్లాడుతున్నట్టు శబ్దమయ్యింది. రెండు మూడు కొత్త స్వరాలుకూడ వినిపించాయి. వారెవరో తెలుసుకోవాలన్న కుతూహలం పెరిగి, రేవతి గది తలుపులు మెల్లగాతీసి చూసింది. హోల్లో జంబుటానావీడ వాన్న, మరి ముగ్గురు క్రొత్తవారు కూర్చోని వున్నారు.

పొంటు ఒకవే చేసినవే కావాలి నిర్మలకు వరుడు - అనుకోనిది రేవతి.

వారు అమ్మ తయారుచేసిన ఫంహారాలు తిరిగ్గా తింటూ మాట్లాడుకొంటున్నారు.

రేవతి దృష్టి వరునిమీదనే నలవింది.

'అబ్బ, నన్నగా, ఎరగా, నాజాగ్గా ఎంత అందంగా వున్నాడు. నిర్మల అదృష్టం చేసుకొని పుట్టింది. తనకీ జన్మకు ఆలాంటి రాతలేదు.'

తన దురదృష్టాన్ని నిందించుకొంటూనే, నిర్మల అదృష్టాన్ని గురించి ఆలోచిస్తోంది.

వాన్న చేసిన పైగతో అమ్మ నిర్మలను పిలుచుకొనివచ్చి వారికిదురుగా కూర్చోబెట్టింది.

'సాయంకాలం కట్టిన మొగ్గలు అన్నదే విరిపాయి.'

నిర్మల ఇడలోనున్న పూలు చూస్తూ అనుకొనింది రేవతి.

'అదృష్టవంతుల జాతకాలుకూడ ఆలా విరిసిపోతూంటాయి' -

మనస్సులో లీంగా మెదలించా భావన.

పెళ్లి చూపులు అయిందనగానే నిర్మల, అమ్మ హాయినుండి విష్కమించారు.

'అలా తిరిగొస్తానని' వరుడు వెళ్లిపోయాడు.

వెళ్లుతున్న ఆతన్నిచూస్తూ, 'మెరుపులా ఎంత అందంగా నడుస్తాడు.' అనుకోనిది. ఆతన్ని అన్నదే మరోసారి చూడాలని ఆసక్తి కలిగింది రేవతికి. కాని, అతనప్పటికే కనుమరుగయ్యాడు.

వరుని తండ్రి అయ్యుంటాడు, వాన్నను ఆడుగుతున్నాడు రేవతిని గురించి.

వాన్న ఏమి జవాబు చెబుతాడేమోనని రేవతి పూసేరి దిగబట్టి, చెవులు విక్కి బోడుచుకొనింది.

'అది దానికి కావమో, మాకు కావమో గానీ యుండి, దానికి మూగజనం, విక్యతకూడం ప్రసాదించాడు దేవుడు. అయినా తండ్రిగా నాకర్తవ్యం నేను చేయాల్సిగా. వది సంవత్సరాలు పెళ్లి ప్రయత్నాలు చేశాను. ఎవరు దైర్యంగా ముందుకొస్తారు చెప్పండి? అందుకని ప్రయత్నాలు మాన ననుకోండి. దైవం ఎలా రాకాడో ఏమో?'

తన వేదాంతాన్ని బోడించి వాన్న కాబోయే వియ్యంకుడికి చెబుతుంటే కన్నుల్లో నీళ్లు తిరిగినా కోపముచ్చింది రేవతికి.

'అంతా వచ్చిఅబద్ధం. నన్ను ఒక్కనాడు పెళ్లి కూతురిలా పింగాలెవలేదు. వాన్నదంతా కవట వాటకం' అని ఎరుగెత్తి గట్టిగా అరవాలనిపించింది రేవతికి.

కాని, తనకటువంటి అసకాశంలేదని తెలిసే సరికి కళ్ళుల్లో తిరుగుతున్న నీళ్ళలా, గొంతును పూర్వేస్తున్న రుజులూ మనస్సులోనిమాటలు మనస్సులోనే గిరున తిరిగిపోయాయి.

నులక మంచంమీద పడిపోయిన రేవతికి మెంతున వచ్చేసరికి అందరు ధోజనాలుముగించి తాంబూలాలు పేసేస్తున్నారు.

మెల్లగాలేచి అన్నం తినడానికి పంటయింటి

లోనికి వెళ్ళింది. అప్పుడంటే అవిచ్ఛిన్నమైతే కాదు వెళ్ళు ప్రాంతం వెళ్ళింది.

'మాకావా? అమ్మా వాళ్ళు చేస్తున్నవని'.

కప్పిళ్ళలో, గడ్గదమయిన మనస్సులో మొర టెక్టు కోనింది చేపతి.

చేపెట్టుకోని కాకింబు కాపురం వెంటెట్టు డంలో రొదజేస్తున్నాయి.

గరికి కామెట్టు పూగింది. వంకొకటి రాలింది. రేపతి ఆవంధంతో దాన్నిలింటూ కాకిగూటి పంక జానోంది.

రాధ, సుజాతలు గుర్తుకొచ్చారు. వారుకూడ వారివారి కాపురాలు యీలా గొంగలొడుగు చేస్తుంటారు. పెళ్ళయిన తరువాత ఏర్పాటుకూడ అంత కన్నా ఎక్కువవంకోషంతో వుండాలి. తనవెల్లిళ్ళకే అప్పగించు. వారి నరా స్పష్టించి రేపుడెంతో మేలు జేకాడు. లేకపోతే, అమ్మ ఎంతగా కుమిలిపోయేది చివం!...రేపతి ఆలోచనలకు ఒక దారిలేదు.

రాధ పెళ్ళికిరమ్మని బంపంరం చేసింది. తను సుజాతలో కలిసివెళ్ళింది. తనువాత త్వరలోనే సుజాత పెళ్ళికూడ అయ్యింది. సుజాతే చెప్పింది, తమకు అయినకు రాధిపెళ్ళిలో పరిచయం అయిందట. ఇద్దరు ప్రేమించు కున్నారట. అయిన తల్లిదండ్రులు పెళ్ళికి వచ్చుకొన్నారు...

తనుకూడ ఎవరియినా ప్రేమిస్తే-తన ఆలోచనలకు తనే చితికినా నవ్వుకోసింది రేపతి.

నిర్మల పెళ్ళికి యిరువైపుల బంధువర్గమంతా వచ్చింది. రేపతికి అందరిమర్య మెరపులా తిరగాలని వుంది. అమ్మ మాస్తే కోప్పడుతుండేమోనన్న భయం కూడ వుంది. అయినా వుప్పులలో మంచి ఏరకట్టు కొని పింగారింతుకోసింది.

నిర్మలమయిన పది లేకన్నా పదిహేనున్న తిరుపాగింది పెళ్ళి ఇంట్లో. కాని రేపతిని గమనించిన వారు లేకపోయారు. విరాళతో నిలువెల్ల పనికి పోయింది.

నయ్యమ్మలో మన్ననాడు తనవైపు పొలి ప్రాయంగా చూస్తే, అతనివైపు చూచి నిరువస్థ

నవ్వించి వుంది. అయినా అవకాశం రాకపోతుందో అని ఒక వర్తం మెట్టుకొని పించింది. ఎవరికీవారు వస్తున్నారు, పోతున్నారు. తనకు దాటిపోతున్నారు. దాటి వస్తున్నారు. కాని తనక్కడ నిలుస్తున్నట్టు ఎవరికీ గుర్తులేదు.

మ్యూజియంలోని పురాతనశిల్పాల వున్న తను ఎవరిని ఆకర్షించాడుగుతుంది? విరాళ కలిగింది. పప్పుచా ఆవరించింది. మనస్సు బరువెక్కిపోగా లేరికెరచుకోనేందుకు కామచెట్టువద్దకు వెళ్ళింది.

కామచెట్టువద్ద పందిరినేని వంటవని జేస్తున్నారు. అయిదారుగురు సవివాళ్ళ వంటవనిలో నిమగ్నయి వున్నారు.

రేపతి బండపొర కూర్చొని వారివే గమనిస్తూవుంది. అందులో ఒకనిపై రేపతి దృష్టి పరిచింది. పొట్టిపొడుగుగాని విగ్రహం, బంపయిన చేతులు, కొంఠులం, ఆకర్షణీయమయిన విరాళ కట్టు, రేపతిని ఆకర్షించాయి. పొయ్యివేడికి చెమట బట్టి ముఖంపైన స్వేదించుపులు ఆణిముత్యాలా మెరుస్తున్నాయి.

యల్లవిగారికోపం యినతరికి నవ్వాడతను, ముఖం బట్టిన చెమటను తుడుచుకొంటూ.

రేపతి అతన్నే చిరకేంగా చూస్తోంది. అతను రేపతివైపు క్షణకాలం చూచి, నిరువస్థ నవ్వాడు. రేపతి ఒక్కపారిగ వుండిచిపోయింది. తీరంకో విద్యుత్తు జనించినట్టుగా కంపించిపోయింది.

నల్లని అకాళంలో పెరపులా అతని నిరువస్థ ఎంత అందంగా వుందని కామచెట్టులో లోలోపలే అంది. మనస్సు నిండుగా సంకోషంగా వుంది.

అలస్య చేయకూడదనుకొని, తనుకూడ నిరువస్థ నవ్వింది రేపతి.

అతను మరం నవ్వాడు.

రేపతి మరం మరం నవ్వింది.

అతను మునివళ్ళలో క్రింది పెరిచిని కొరు కున్నాడు.

నిర్మల పెళ్ళి బరిగిపోయింది. అర్తవారింటి మండి మర్గి పుట్టింటికి వచ్చింది. అక్కడి వంశం

లన్ని ఆమ్మతో ఏకరువు పెడుతోంది. భర్త తనపై చూపిన అనురాగాన్ని పూసగ్రుచ్చిపట్టు అరమరికలు లేకుండా చెబుతోంది.

తనకు పెళ్లయివుంటే యీలాంటి వంట రమే వడేది-అనుకొనింది లేవతి.

నిర్మలకు నెల తప్పింది. ఆమ్మ సంకోషానికి మేరలేకపోయింది. వాన్నమ, అల్లుడుగారిని రమ్మని వెంటనే పుత్తరం వ్రాయమంది. ఇంటిల్లపాదికి ఆ రోజు వండగయ్యింది.

తనకు నెల దాటిందని లెక్కపెట్టుకొని భయపడింది లేవతి. ఇంటిలో తన నెవరు వట్టింతు కోరు గనుక కొంత ధైర్యం. కానీ, ఆ ధైర్యం చాలకాలం నిలువలేదు.

ఈలో 'అతను' పెరుగుతున్నాడేమోనని లేవతి అనుమానం. జామచెట్టుతో చెప్పుకొనింది.

కాకిజంట గుర్తుకు రాగానే నాటిలా తను కూడ కొన్ని ఊరాలు తప్పేగా బ్రతికాననుకొనింది.

కానీ అంతలోనే ఒక్కజంటకొనం ఒక్క పీచి లాన్ని వాశనం చేసుకున్నాను కదాని భేదపడింది.

రామ రాను, ఒకనాడు చేసిన తొందరపని పాపపు పుట్టులా పెరగజూచింది. తన వంగలి కొంతకాలానికయినా బయటపడకపోదు. ఆ నాడు యింటా బయటా తనను చిత్రవధ చేయకపోరు...

తను పాఠబాటే చేసింది.

అంతగా తొందరపడి పుండకూడదు...

నల్లటి ఆకాశంలాంటి 'అతని' విశాల వక్షస్థలం తను అశించియుండకూడదు...

తను అగ్నిని వొడిగట్టుకొనింది. అది తనను దహించివేస్తుంది...యింటిలోని అందరిని దహించి వేస్తుంది.

పెళ్లి కావలసిన మరి యిద్దరు చెల్లెళ్లకు తన కళంకిత దూపం ఘోరంగా, వికృతంగా అడ్డు నిలుస్తుంది. ఆ పసి పృథ్వీలు తనకోసం బలయి పోతాయి.....

తన తొందరపాటుకు పర్యవసానం కంటి ముందు తిరుగసాగింది.

కాకిజంట తన అనుచిత ప్రవర్తనకు నవ్వు పోగాయి.

జామచెట్టు సానుభూతి చూపడంమాని వికృతంగా అవపోవ్వం చేస్తోంది.

అమ్మ ఒక మూల, చెల్లెలులు మరో మూల దుఃఖంతో కుర్చిపోతున్నారు. నాన్న అనమానంతో వలుగురిలో ముఖం దాచుకొని తిరుగుతున్నాడు. తన స్నేహితులాండ్రు వచ్చుకొంటున్నారు. ఇరుగు పొరుగులు నూదుల్లా వచ్చుతున్నారు...

దుర్భరమైన జీవితం కళ్లముందు తిరుగ సాగింది...

లేవతి భరించలేకపోయి భోరున ఏడ్చింది.

తను లేకపోయినా ఎవరికీ బాధలేదు. తన్ను జూచి అమ్మా, వాన్న సంకోషపడింది లేదు. ముఖ్యంగా తనంటే ఎవరికీ ఆదరణ లేదు.

ప్రేమ కరువయిన జీవితం పృథ్వీని తోచింది లేవతికి.

లేవతి మనస్సును విషాదం గమ్మిపెట్టుగా, ఆకాశాన్ని ఏకట్లు కప్పివేశాయి. కాకిజంటవద్ద, జామచెట్టువద్ద సెలవు తీసుకొని బయలుదేరింది.

రైలు దూరంగా ఎక్కడో కూతపెట్టింది.

లేవతికి నాయనమ్మ గుర్తుకొచ్చింది. ఆ వెంటనే అమ్మ గుర్తుకొచ్చింది. కళ్లలో ఏళ్లు తిరిగాయి.

'అమ్మకు శిక్షవద్దు'. అని కడివటిసారిగా అనుకొనింది.

దూరాన వస్తున్న రైలు దగ్గరకు రావడంతో రైలువట్టాలు గడగడలాడాయి. లేవతి గుండె దడదడలాడింది.

భయంగా ఆకాశంవంక మాస్తోంది.

నల్లటి ఆకాశం, నక్షత్రాలను ఒళ్లంతా కళ్లు చేసుకొని తననే మాస్తోంది.

రైలు మీద మీదకు వచ్చేస్తోంది పాపం వంటి చీకటిని చీల్చుకుంటూ.

లేవతి నాడుకొందామని ఒక వక్షతం రాలిపడింది.

* * *
'అక్కనీ నక్షత్రం పుట్టింద'ని వంచాగాలు ఘోషించాయి.

మృత్యు సాంత్వనము

శ్రీ టి. వి. యం. అయ్యవారు

“కృపణాశు పరిక్షేదో

దపా న్మామ్ కాశ్వలీ స్పృహః.” — శారద, కాంధి.

మృత్యువు :

నవనవాళామరందపాన ప్రమత్త

మీ ధరితీ ప్రకాశతి నెట్లు కదగి

వాళ మొనరించెదను? వసంత ప్రభుం

ముగ్ధసుమరాళి నిప్పులు పోయగలవె?

అమృతలతా నిబద మయి

నట్లు పరస్పర గాఢరాగ పి

శమల నియంతితమ్మయిన

సాధుజగమ్ము—కఠోరశస్త్ర పి

తములనుఁ జీల్చివేయగల

దానవె? యాదృశదారుణానుభ

వము భవదాత్మజాత తల

పై లిఖియించెదవయ్య! వేదవై—

ఈ ప్రకుమార పాణియుగ

మేగతిఁ దాల్చి సరోజ సోదరం

జానురవృత్తి కర్ణమయి

నట్టికఠోరత—యీ విమాత్మ శో

భా నముదీర్గ భిత్తిమయి

—వై—వై వ్రాసుదునయ్య! దురంతదుఃఖ భూ

మాపితవక్రకేఫ లిది

—దేవి—యీ! మదుదాత్త తనఁ నెరింగిపో—

ఉడె దె గొత్త భార్య గొత్త ప్రేమ

వెన్నెలతీప చాలు కురి

పిందుట నేర్పితి నీ విలోచన

తృన్న కటాక్షమాలలకు

బాల్యమునుండియు నింక నీ ప్రభు
తృన్నతీర గాలకూట దీప

నోగ కణచ్ఛటం గ్రుమ్మరింతునా !

యిన్ని మనోజ్ఞవస్తువుల

నేచి నిమేషమునన్ గ్రసించునా?

వరభృత కంఠమాధురాలు

నాయపు — చారులతాంతమంజరీ

పరిమళ వీచికానుభవ

బంధము పోదు—రసశ్రయముల్లో

బరవశమందు నీ యెడల

వట్టుల నేటికి—విశ్వభస్మసా

త్కరణము సాధ్యమే—సమయ

తామరరేకులు వహ్నికీలముల్?

వలపుల పరిపీ లేమగల

దాసి తపించు సాలంతులున్—జరా

కులితములైన యట్టి బ్రదు

కుల్ చననీయక నిల్చి కాచు పు

త్రులకును దూరమై వ్యథల

త్రొక్కిడి గూయిడు పేదజీవులున్

జలజల జారు నత్రువుల

శాపము వోయ—భరింపుమందునా !—

జలనిధి వీచికా హతి వ

శమ్మున గూలిన బొమ్మరిండ్లకున్

వలపుల సుక్కిలిన్—చిలుత

నాడు వినోదవిహారకేళి—స

చ్చలమున నేగతిన్ గనిప

యెడల పండుగ గొంతుల గొల్పదాన—నీ

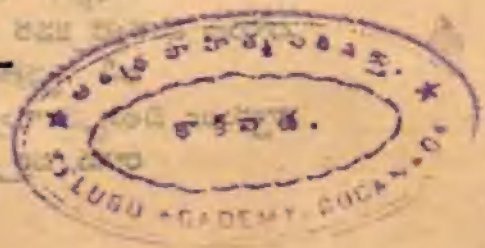
యాలముకళంక పంకభర

—మక్కట! యెన్ని యుగాలు మోచెదన్—

ధాత :

ఎందులకేదు? కనుల
 నెఱుదనమ్ములు కమ్మ—చంద్రికాని
 సుందరమైన నెమ్మొగము
 సోయగ మిందగ—నిన్ను చేయింజ్ఞాన
 మ్మందునె? దుర్యశోమలన
 మైన యకార్యము చూపి—మాక్ష్యధృ
 ప్తిం దిలకింప—సంశయ వి—
 శిథ తమశ్శట లెల్ల విచ్చెడున్—
 బేలపు జారిగుండియల
 పెంపునఁ బల్కెడుకాక! యిట్లుసాం
 తాంసితమ్ములైన నవ
 నమ్ములఁ దాత్త్వికదృష్టి మాలి—నా
 కేలను సృష్టి చేసితిని
 కేవల మీ నిఖిలోర్వి—యీ దయా
 శీలత నాకు లేదనుచు
 జెప్పెదవా! ధిషణాధురీణవై—
 వీకర్తవ్య మహత్య మారయపు త
 న్నీ! సారెకున్ హెరహం
 సాకాండంబని బెగ్గలింతువు—వృథా
 సంధేహ మందేహనై
 శోకోద్రగ పాలాపాలానం శిఖా
 స్తోమావలీధమ్ము—నీ
 లోకం బంతయు వింత చూడపు దయా
 శుతాతిరేకమ్మునన్—
 తీరని శోకతాపముల
 దిక్కులు జీవుల సేలిటన్—సుధా
 సారణివై—వశాంతనద
 సాఖ్యము చూపెదు కన్నతల్లివై—
 దారుణ దుర్మరై కవర
 తన్ గృహణవజర గపివెట్టు దు
 ర్వారులఁ బిల్కుమార్తువు! వి
 రాగన వరమ లెల్ల మెచ్చుగన్—

ఎటుగవు కాక తల్లివగు
 దీనె—చరాచరభూతకోటి—కిం
 దఱి గబళింతునన్న భ్రమ
 దక్కుము—ధారుణి నాడియాడి—క్ర
 మ్మఱి సుఖసుప్తి బొంద—ప్రియ
 మారగ నీ శిరరాంకపాలికిన్
 బలువిధ వచ్చు నర్చకుల
 పైన—విరాట్యుని జావజోకునే—
 త్వచ్చరణాంబుజాత నవి
 ధంబున—దుర్గహతత్త్వశాస్త్రము
 రోమ్యయమున్ గ్రహింతురు—ర
 సోజ్యల దీప్తుల సంఘటింతుమన్
 దెచ్చు నమగ్రవనా వరిణ
 తిన్—భవదీయ కరాచిమర్శనం
 బిచ్చటి సర్వజీవులకు—
 నేమిటి కిట్లను తావ మందగన్—
 అనుగుం విడ్డల జేయి పట్టుకొని దీ
 వ్యన్మూర్తివై—దేవతా
 వనులన్ ద్రిప్పెదు—నీ సహాయ గరిమా
 వాప్తిన్—ధరాదేవి, నూ
 తన వైవధ్యము సంతరించుకొని నే
 త్రప్రీతి గావించు—ప్రా
 క్తన నిర్మల్యము లుజ్జగించి—యిటు చి
 త్తక్షోభ నీ కేటికిన్?
 అవతత పమస్తజన మస్తకాంచితమ్ము
 త్వన్మహాప్రాభవ మ్మనవద్య మమ్మ!
 నిలలోహిత కోటిర నిభృత నిలయ
 జాహ్నువికి పాటినత్తువు! జయము నీకు!

దక్షిణదేశంలోని కథాకాండీపాలలో భక్తుల భక్తి గీతాలు, రామాయణాదులలోని శ్లోకాలతో కూడ గానం చేయబడేవి.

19 వ శతాబ్దిలో శ్రీ లాగేష్విరి అనంత రామచార్యులు పారికథలను రచించెను. కాని మన మీనాడు ఏంటాన్న సర్వాంగసుందరమైన పారికథల సృష్టికర్త శ్రీ నారాయణదాసుగారే. త్యాగరాజునకు ముందు సంగీతమును గురించి గ్రంథాలు ఉన్నా, రాగ సుధారసమన అనమాను లెందరున్నా, త్యాగయ్యగారి వాదప్రహేళిక మసారము. పారిదాసు లెంతమంది ఉన్నా పారిదాసులంటే స్ఫురించే పేరు దామగారి పేరే. వీరే పారికథకు సాహిత్యపరముగను, సంగీత పరముగను ప్రతిష్ఠ తెచ్చిరి. 'అన్తి క్త్యములు, దర్శా ధర్మములనూ సర్వజనమనోరంజనముగ వృత్తగీత వాద్యములతో మనస్సంఘముల పారికథ యనంబిగు. దైవభక్తియు, సత్యము, భూతదయయు పారికథ యందలి ముఖ్యంశములు' అని ఈయన చెప్పిరి. వాస్తవకత ప్రబలుచున్న ఈ రోజులలో దైవభక్తిని బోధించి ప్రజలకు ముక్తిమార్గమును చూపుట తన కర్తవ్యమని భావించిరి.

సీ. 'మనశంభవోయన గంశంబు పూరించి
మేలుగ శ్రుతిలోప మేళగించి
వియమము తప్పక నయసుంబుల చెక్కు
రాగ భేదంబుల రక్తి గొల్చి
బంతు లెగిర్చిన పగిది కొంజ్జరిన్
జాతి మూర్ఖున లొప్ప స్వరము పాడి
చక్కని సృత్యము సర్వరసానుకూ
లంబుగాగ నభినయంబు చేసె
వృత్తకథ మృదు యక్షిగాన ప్రబంధ సరణి
వివిధదేశంబులం బిన్ని పెద్దలుగల
బలునభం పారిభక్తి సునస్యసించి
లేని సంగీత కవితాధిమానమేల.'

అని వీరు తమ పారికథల ప్రధాన లక్ష్యమును చెప్పుచు తమ విశిష్టతను చెప్పిరి. సంగీత సాహిత్యాభినయములకు తానిచ్చి భక్తితత్వమును బోధించి

భాగవతోపాఖ్యానము రితివృత్తములుగ నుండుట, వివిధ గేయ గద్యపద్యరీతులతో పరిభవిల్లుట, సులభసుబోధ కములగుట, రసానుకూలసాత్రము పోషించుట నీవి విశిష్టత. ఈ విశిష్టత వారయుడము.

సంప్రదాయ సంగీత కీర్తనలో రాగసాషణ ప్రధానంగా ఉంటుంది. వివిధసంవాదములతో గమన స్ఫూర్తితో యు అంతర్యాసానిగా ఉంటుంది. సాహిత్యం రాగభావాన్ననుసరించి ఒదిగిఒదిగి ఉంటుంది. కీర్తనలో మాట మాటగా తెలియకుండా రాగంతో పాగిపోతూ ఉంటుంది. పారికథముట్టులో సంగీత సాహిత్యములు సమాన స్థాయిలో పరస్పర పోషకంగా ఉంటాయి. వారాయణదాసుగారు సృత్యానుగుణంగా ముట్టును రూపొందించారు. రుక్మిణీ కళ్యాణంలో 'పామి రావడేమిరా యో సర్వాంతర్యామి రో', పారిశ్చంద్ర చరిత్రలో 'జాతిచెరచెగాని వానితి చెరువగండా విధి', జానకి శవంతంలోని 'ఏ యవారు ఎవ్వారు తన యులు' అమనవి మరుపునకు రానిమట్లు. గేయ ప్రబంధములలోని కీర్తన పద్ధతిని రూపకములోని నాట్యమునూ, దేశీరూపకములోని సృత్యవిన్యాసమునూ, ప్రబంధములలోని చరాంశములనూ వృత్తములనూ తెలుగు పద్యములనూ, స్వకల్పితములయిన కొన్ని పద్యములనూ చేర్చి వీరు పారికథలను రచించిరి. మహారాష్ట్ర పారికథంలో వాడబడే తాపాలను రేకుమంజరులనే పేరుతో వాడెయ్యన్నారు. యక్ష గానములలో లేని విశేషములలో జి ముఖ్యమైనవి. ఈ మంజరి, మంజరి ద్విపదగాదు. సంభాషణలకు నడుమనూ, కథాంశములమచెప్పే సందర్భాలలోనూ, కథను తొందరగా నడిపించవలసిన సందర్భాలలోను ఇవి వాడబడినవి. సర్తకి అనే మాత్రాచ్ఛంద జన్యమైన గేయాన్ని ఈయన మార్కండేయ చరిత్రలో, సావిత్రి చరిత్రలోను పాడిరి. రగడలనే ఈ వామములో ప్రాసిన ట్లాసాంచవచ్చును. మంజరి సర్తకులలో పల్లవి అనుపల్లవి యుండవు. అన్ని చరణాలే ఉంటాయి. రెండేసి భాగాలగల చరణాలు రెండుగాని, మూడుగాని, నాలుగుగాని ఉంటాయి. రెండేసి భాగాలకు ప్రాస ఒకటి, ప్రతిభాగమునకూ యతి ఉంటుంది.

నరత్తి: 'చెంగి పెం యేటి యనుక రివ్వెనై
చెరలాడు శార్దూలముల' అని.

గద్యములూ, పద్యములూ మార్చికలూ వన
నములూ-అన్ని కూడ గానము చేయవలసినవేగావి
కేవల పాఠ్యములు కావు.

జైచిత్తాన్నమనరించి రసభావములకు తగిన
రీతిలో శబ్దములు చిట్టవ్వరములు మార్చే విధానంలో
ఈయనది అందేనేసిన చేయి. భావము, భాష,
రాగము, రాశిమూ అను శక్తులు అవ్యవ్యక్తము
మైనవి. ఇవి నీరి రసవత్ స్ఫులమవుతూ ఉంటాయి.
అంటిషి చరిత్రనుండి కృంగార వర్ణన కుదాపారణ
చూడండి ఎంత రసభరితంగా ఉన్నదో! తమకు
రూపసామ్యము కలదు కాని భావసామ్యము లేదుకదా
యని శివుడు మోహినితో తన ఆవేదన విట్లు తెలి
పెను:

'నీ నెన్నుదురు గిన్న వెంపంక తలవయ్యె
రాణిరీతి పారంగవయన'

అని వారిరువురి సామ్యము చెప్పి.

'చెలువ మును గొంతపోలిక గలదు మనకు
గాని యినుమంతయైన వామానవంబు
మాడ్కి నీ మనసున్న మన్మథుని వీడి
నన్ను సోకుటయెట్లు లోనమ్మరాంగి'

అని వాపోయెను.

గజేంద్రమోక్షంలో పరమృతోపల కరి మకరు
లకు ఘటిల్లిన పోరును పదములకూర్పుతో కళ్లకు
కట్టినట్లుగా కవి ఎట్లు వర్ణించెో చూడుడు.

"కరియు మకరియును గరకరి
బిరయుచు జరిపి రపుడు మోరాజిన్
పరిబలముల రాతిరి వనలనకను
దిరముగ నిరువురు నోజన్"

ఈతరంగిణిని శైరవిరాగంలో పాడినపుడు
లేనపిన:పున్యము మరింత పొగమగా ఉంటుంది.
వారియుద్దము ఎంత భయంకరమో ఈక్రింది
రచన చెబుతుంది.

'ధరాధిరమునలె శరీరము మెరయు గరాగరిగ జల
చలెంద్రు తమపును గరంబునదినవి దిరావ వివరగ
గరేణువు లయ్యెరే భరిభరిరే యువగ.'

రాముని విరహం 'జానకీవధం'లో రాళ్లను
కరిగించేటట్లు వుంది.

'అయ్యో జీవేశ్వరీ - యింతయ్యోనా మనఃబతుకు
ఎయ్యోడనుంటివో-నిమనుకుంటివో'

'ఆరయగ మనశోకము జన్మావధిగా జేసెవా!'

దూర్వాన మపార్చి జటలనుండి యుద్ధ
వించిన హరిశక్తిని వర్ణించినతీరు సమాన
భూయిష్టమై భీతిని కలిగించును.

'అభంలివా ద్రభ విభ్రమాభ్రభమ
కృష్ణీల దీర్ఘ శరీర మమర'...అని

జాతీయ పద్మవయోగంలో వీరందె వేసిన చేయి.
'వంటింటి కుందేలు' వంటి సామెతలను పారికదా
మృతములో ప్రయోగించెరు. జాంబవంతుడు తన
గువాను ప్రవేశించిన కృష్ణునితో

'ప్రేరితః శశభ మహానసం

అచిరేణ మర్తవాశం విధివా' అనెను.

మోహిని రూపమును చూచి మోహించి శివుడు

'లయ్యలి నెమ్మొము పున్నమ చందరు

త్రోసిరా జనించురా!

వయ్యారి కొప్పు చమరీ మృగవాంము

పై కోత కోయించురా'

అని ఆమెను వర్ణించెను. (త్రోసిరాజా, పైకోత
కోయించుట యనునవి చతురంగ జలముననూ, చీట్ల
పేకయందును, దానిపైది వేరొకటి లేదను వర్ణ
మున వాడబడు సాంకేతిక పదములు.

సివిక్రి చరిత్రలోని గేయాంశో కథార్థము
లకు భంగంలేకుండా రాగముయొక్కపేరు చెప్ప
బడింది. కుంతలవరాళిరాగంలో రచించబడ్డ
గేయంలో 'భక్తా మనస మరాళి! కుంతలవరాళి'
అని ఉన్నది.

కానర్యకువలె నాకున్—గట్టవె వున్న
నా నవతి కలుపడియై న-వావని వస్తే'

అని అనడంలో అంత్యప్రాస గండు.

'పాపామాం గోపాల! భాగవత జవానుకూం
దేవకాంతి విజితనీల-దివ్యానందాంవాం'

అని సంస్కృత గేయంలోకూడ అంత్యప్రాస నియమం
చూపించారు.

సంస్కృత భాషనుకూడ తెలుగు చందస్సు
లో అమర్చి పరస్పరీదేవిని అలంకరించారు.

నీనం. పాపా ప్రసన్న రూప! దయాకలాప! న
త్యావాపి! పర్వలోకైక దీప

వీరి రచనలో చందో వైవిధ్యము, రసవైవిధ్యమే
కాక లోకరీతి ప్రదర్శన కూడ గలదు. అవినీతిని,
అధర్మాన్ని పారిశ్రాంధ్ర చరిత్రలో వ్రాణాయుధంపటి
మాటలలో కందించారు.

'మంచి జీతముల ననుభవించియు
లంచముల దిన నేటికే'

అని వాపోయారు. 'పరమార్థమెటు చిక్కును దంభము
చేయ' అనే కీర్తనలో

'రంగు సాగాజట్టి-దొంగ లంచము బట్టి
సాంగుచు మీనలు పెనబెట్టి
యంగిలైన కాకి కీడబోక తిని కొప్పి
వెంగలి నంపదలం గమహరికి ||పరమా||

సంఘ విద్రోహులైన లంచగొండులను గురించి
జాణపడ్డారు. సావిత్రీ చరిత్రలో "పుష్పాన్ని మారోగ్య
హీనులకుండును. త్రినగలవారికి తిండిలేదు" అను లోక
మందిరి సత్యాన్ని చూపేదు. మరణమంటూ లేకపోలే
చేసే పాపాలకు అడ్డేవుండదు కదా.

'మరణభయమే లేకపోయిత
దురితముల కడ్డొండునా?
ధరణీయం దవ్యాయవాదుల
ధనములకు నొడ్డొండునా'

అన్నింటి సహజంగా చెప్పేరు. భారతదేశము ఎంత
భ్రష్టమాయెవో యని తెలిసికొని అయనవడిన భేద
మునకు విదర్శనమా యనదగిన పారికథామృతములోనిది
ఈ రచన.

'వర్ణాః సంకలితాః శ్రీ యో విచలితాః
వేదాః పరీభూతాః

గానః కూరావిభజితాః ఋషి మతం
భూమ్యాం వివిక్షేవీరిన్
కవ్యాకుల్ల మసేక్షితం ద్విజగణైః

ధిక్ధిక్ భారత వర్ష యోగముధువా
శీం పర్లనీయం మయా'

వీరి పారికథా మృతంలో వీరి నచన రచన
యపూర్వమనుటకు కుశలవుల రాను కథాగానము
విదర్శనము. 'వల్లెయని అబ్బాంకులు తుమ్మెద
రొదలమాడ్చి దంఢ్రీవాదంబుల మనంబుల పాచ్చ
రింప, కోయిలలు మ్రోగునట్లు, వెమర్లగూయు
భంగి, తారాజవ్వ లేగయుల్లాగున' అని ఈ రీతిగా
సాగినది.

పారిభక్తి ప్రబోధమే వారి ప్రధాన లక్ష్యము.
వారి శ్రీపాద కళామృతమందు 'జవహోమ నతాదు
లచే తెలియరాని పరమేశ్వర మాహాత్మ్యము భక్తిచే
తెలియును. మోక్ష సాధనము జ్ఞానము. జ్ఞానమునకు
భక్తి మూలము' అని ప్రకటించారు. నంసార సాగ
రమును దాటించవేసే నాక పారి భక్తియే.

'పారిభక్తి వాకయ్యెన
ప్రకటిత సంసార వారిధిం తరతి,
ఇతరేణ కర్మదాజ్యే
నేన నరః ప్రత్యంయతి భవన్నిం.'

'పారి లేవ జగ జ్జగ దేవ పారి
ర్థురితో జగతో నహి భిన్నతమః
ఇతి యస్య మతిః పరమార్థగతిః
న నరో భవ పాగర ముత్తరతి'

పారిని జగదాత్మ స్వరూపునిగా భావించిన భక్తుడు

భవసాగరమును తరించగలడు. పారివామశ్రవణమాత్రం చేత, అవిద్యా అనెడి నిద్రలో నంపిరమనే వృష్టిని గాంచిన జీవుడు, మేల్కొంచుననే తత్వాన్ని చక్కని రూపకలంకారములు గలిగిన చిన్నకళ్ల కములో ముగిమముగా చెప్పేడు.

'అవిద్యా నిద్రయాశంతుః
భవస్వప్నం ప్రవక్ష్యతి
జాగర్తి శ్రీపతి స్థాను
(శ్రవణేన న సంకయ్య)

(శ్రుతిజ్ఞానాన్ని ఆయన పారికథలలో బోధించేడు.

పారికథా రచనా వైశిష్ట్యము కొంతవరకు చూడేము. పారికథా కథనంతోకూడ వీరిని మించిన వారు లేరు. వీరు మేను గంభీరకంఠముతో చేసిన శంభోనినాదము దిగంతానికి వ్యాపించేది. ప్రేక్షకులందా మంత్రముగ్ధులై నట్లుండవారట. పరిపారికథలోను ముందు ధర్మమును బోధించి తరువాత కథ ప్రారంభించేవారు. స్పష్టమైన పాఠ్యము. గంగానదీతీర్థ బోలు ఉపన్యాసము. గంభీరమధురిగాన ప్రసారము. సముష్ణత మందరాకారము. రస సౌషణ. సరసమైన పాఠ్యము-ఇవి వీరి పారికథా కథనమందలి విశిష్ట లక్షణములు. విభావానుభావములను చక్కగా ప్రదర్శించి వాటిచేత స్థాయిభావములను స్ఫురింపజేసి సభ్యులకు శృంగారహాస్యాది రసముల అనుభూతిని కలిగించుటలో వీరికి వీరే సాటి. హనుమంతుడు సముద్రమును దాటే ఘట్టములో సభ్యులకు పారావారమే కళ్లకు కట్టినట్లు ఉండేటట.

సభ్యులంతా పారికథను వింటున్నామనే విషయము మరచి, తామే దారిది దాటినట్లుగనే భావింపించి రసతస్మయత్వం కలిగించేవారట. ఆయన అడి, పాడి అభినయమూ ఉంటే ప్రేక్షకుల మనస్సులు ఈ లోకాన్నే మరచేవి. మళ్ళీ పూరితమాల, చేతిలో విలువలములు, కాళ్ల గట్టిలతో పారిదానవేషం స్పష్టంగా కనిపిస్తూనేవుంటుందికాని వాటిని ప్రేక్షకులు గమనించకుండా వెలికివచ్చే పాతలను, భావాలను మాత్రమే గమనించేటట్లు నటించడమే పారిదానలోని విశిష్టత.

శ్రీ వారాయణదాసుగారి శిష్యులుకూడ కొన్ని పారికథలను రచించేరు. కాని శ్రీ వారాయణదాస విరచితమైన పారికథలే ప్రధానంలో ఉన్నాయి. మొట్టమొదట పారికథలను బహుళ ప్రచారంలోకి తీసుకు రావడంవలన ఈయన పారికథా పితామహుడనే బిరుదు పొందిరి. కవితారసము సమభించువారికి కవిత్వము చేతను, సంగీతప్రియులను సంగీతముచేతను, రయకాండ్రను క్లిష్టమగు ముక్తాయంపులతోను, పామరులను చమత్కార పదసములతోను మెప్పించుటలో శ్రీ దాసుగారి యదుగుణాడలలో నడచి, వీరి శిష్యులు, వేటి పారికథాకథకులు పారికథా వాఙ్మయ మభివృద్ధి చెందించసలెను. సంగీత నృత్యకళలందు ప్రావీణ్యము, బహుముఖప్రజ్ఞ, సర్వగ్రంథ చతురోక్తులు నలుకుట యరదు వేర్చు, మొదలగునవి పారిదాసునకుండవలసిన లక్షణములు! పారికథలు మరుగుపడకుండా జవాదరణ పొందునట్లు చూచుట కథాకారుల కర్తవ్యము.

—శ్రీమతి నిష్ఠల పార్వతి.

రింగిరి చూచుచున్నారా వరదాచెడి బుండ్ల
గ్గరిచే గ్రుచ్చుచున్నా "తెచ్చిరిన తీర్చెడి బుచ్చుచున్నారా
కొరె చూచి "చురెప్పించి కిరెచుగన్న యువచున్నారా
కొరెచే గుచ్చుచున్నారా ఎరచే గుచ్చుచున్నారా
గొరె చూచిరి చురెచే చురెచే

జంటకపులు - ఒక సంశయము

అర్యా!

శ్రీ నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు 1966 సెప్టెంబరు 'భారతి'లో 'తిరుపతికపుల పాహిత్యపరీక్ష' అనే గ్రంథాన్ని విమర్శిస్తూ ఒక విపులమైన నమీష వ్రాసినారు. అందులోనే శతావధాన సంప్రదాయాన్ని గూర్చియు, జంటకపుల సంప్రదాయాన్ని గూర్చియు వ్రాసిరి. పాహితీజ్ఞానులకు ఎన్నో అమూల్యమైన యాలు తెలుసుకునే అవకాశం-భాగ్యం కలిగించినది వారి వ్యాసము.

ఇతే, వారి సెప్టెంబర్ లో గల జంటకపుల సంప్రదాయాన్నిగూర్చి ఇటీవల (1966 ఏప్రిల్ వరి) 'భారతి'లో శ్రీమాన్ ఈయూజ్ జి. పీరవెంకటరావుగారు వ్రాయులవారు 'సంస్కృతసారస్వతమున జంటకపులు' అనే వ్యాసాన్ని ప్రచురించిరి. సంస్కృతాంధ్ర సారస్వత గవేషణమునందు దిగ్గజమైన వీరు శ్రీ నిడుదవోలువారి వ్యాసంలోగల పొరపాట్లు సరిగ్గా, సంస్కృతాంధ్రాంగ్ల పాహిత్యములలో గల జంటకపులను అనుపూర్వంగా వెలికితీసి పాహితీకోవానికి ఒక అమూల్యమైన వ్యాసరత్నాన్ని అందించిరి. వీరి వ్యాసమును చదివిన తరువాత, నా యల్పబుద్ధికి ఒండు రెండు సంశయములు కలిగినవి. తన్నివారచారిత్రమే-య్యవ్రాత. ఇది విమర్శిగాదు.

మొదట-అనగా ఈయూజ్ జి. పీరవెంకటరావుగారు వ్రాసిన విషయాన్ని పర్యోచించేముందు 1966 సెప్టెంబర్ భారతిలో శ్రీ నిడుదవోలువారు వ్రాసిన విషయము(ల)ను, దానికి శ్రీ ఆచార్యులవారు వ్రాసిన విషయములను తెలిసికొనుట ఎంతేని అవసరము.

'ఈ జంటకవి సంప్రదాయం ఒక్కతెలుగు లోనే దన్న సంస్కృతంలోగాని, ఇతర దేశభాషలలోగాని లేదు. తెలుగులో వదమూడవ శతాబ్దిలో, కావనిభుడు వికరరాజు కాలంనుండి ఈ వాటివరకు జంటకపుల సంప్రదాయం వాఙ్మయ చరిత్రలో అవిచ్ఛిన్నంగా అగడదుచున్నదే! నందిమర్ల య్య-ఘంటసంగయ్య,

తురగా రాజకవి-అయ్యంకి భాంవరస్వరి, కేసన-మల్లన కవులు, అయ్యలరాజు-అయ్యల భాస్కర కవులు, మనకు పరిచితులే. నవీన యుగంలో తిరుపతి వేంకట కవులు జంటకవిత్వాని కొక ప్రత్యేకత వాసా దించారు. తెలుగులో నవ్యయుగంలో జంటకవయ్యతులు గూడా ఉన్నారు-' ఇది శ్రీ వేంకటరావుగారి వ్రాత. ('భారతి' 1966 సెప్టెంబరు.)

ఇక దీన్ని సరిగ్గా విమర్శిస్తూ శ్రీమాన్ ఈయూజ్ జి. పీరవెంకటరావు వ్రాసిన విషయము- 'ఆంధ్ర వాఙ్మయమున మొదటి జంటకపులు కావనిభుడు-వికరరాజు అని వెంకటరావుగారు వ్రాసియున్నారు. కాని ఇది సరికాదు. ఆంధ్రమున అదికవియగు నన్నయభట్టునకు మహాభారత పరివర్తనమున కుడి దుజముగా నుండిన వాఙ్మయ ధురంధరుడు, ఆంధ్ర గీర్వాణ కర్తృత్వక భాషియందు మహావిద్వాంసుడు, కవికుంజరుడు అయిన నారాయణభట్టును - నన్నయ భట్టును (కీ. శ. 11 శతాబ్దము) తెనుగున మొట్ట మొదటి జంటకపులని చెప్పదగును!-' అని వ్రాసి, 'సింహావలోకనము'నందు- "ఆంధ్ర సారస్వతమున మొదటి జంటకపులు శ్రీ వేంకటరావుగారు కావ నిభుడు-వికరరాజు అనుట సరికాదు. నన్నయభట్టు - నారాయణభట్టులే ఆంధ్ర వాఙ్మయమున తొలి జంట కపులనుట నమంజము-" (41 పుట) అని సారాంశ మును వెలిబుచ్చిరి.

శ్రీమాన్ ఆచార్యులవారి యీ వ్రాత పాహితీ సేతమైనదిగా కనువెట్టుటయే గాక మిక్కిలి విమర్శా విషయంలోపాలు బృహత్సంశయాన్ని గూడా కలిగించు చున్నది. ఏమనగా:- మహాభారత పరివర్తనమున నన్నయ్యగారికి నారాయణభట్టు సాహిత్యంగా ఉన్నట్లు-

'పాదుక పాకకాననికి

భారత మోరరణంబునందు నా

రాయలునుల్లు పివాసిగ ధ

రామర సంక విభాషణుండు నా

1. భారతి-1968 ఏప్రిల్ వరి. 31 పుట.

2. దీనికి పాశాంతరిములు గలవు.

రాయణభట్టు వాళ్ళయి ధు
రంధరుడుం దన కిప్పుడూన్ నహ
ద్యాయుడువై నవా డభిమ
తంబుగి తోడయి నిర్వహించగన్—

(ఆదివర్ణము 1-25)

అను ఈ సుప్రసిద్ధమైన వర్ణము ప్రతిలాభారముగా
నున్నది. కావున దీన్నిగూర్చి ప్రథమమున తెలిసి
కొందము:

వారాయణభట్టును గూర్చి తెలిసికొనుటకు

(1) 'నందంపూడి కావనము' (1053) (2) ఆంధ్ర
మహాభారతముండలి పై వర్ణము ఇవి దప్ప వేరుగా
నిట్టి ఆధారములనూ లేవు. భారతమునందు ఈ
వర్ణమును తీసివేసినను ఎట్టి అవరోధము వాటి
ల్లదు. అనగా, అచటి వర్ణములకు పూర్వావర
విరోధముగాని, విషయక్షతిగాని, మరియెట్టి వర్ణము
గాని సంభవించదు గదా? ఇంకొక ముఖ్యవిషయ
మేమనగా, అప్పకవికి ముందుగల లాక్షణికు లెవ్వరనూ
ఈ వద్యాన్ని ఉదాహరించలేదు. ఇంత ఎందుకు?
అప్పకవికి సుమారు ఒక శతాబ్ది కాలము ముందు
వాడగు ముద్దరాజు రామన తన 'కవితాన సంక్షేపిని'
యందు ముప్పాళ్ళ భాగము మహాభారతంలోనుండి
ప్రయోగాలు గైకొనినవాడు. ఆతఁడీ వర్ణం ఊసే
ఎత్తలేదు. తరువాతివారైన అప్పకవి (1656) తన
అప్పకవీయంలో 'నిత్యనమాన విశాంతికి' (వారాయణ
శ్లోనికి) ఈ వద్యాన్ని ఉదాహరణగా గైకొనినవాడు.
అతే, అప్పకవికి ముందుగల భారత ప్రతుల్లో ఈ
వర్ణం ఉండియుండవలయును గదా? వేడు ఉన్న
వికూ విశ్వవిద్యాలయము (హైదరాబాదు) వారు
ఒక బృహత్పదాళిక వేసి ఆంధ్ర మహాభారతమునకు
అనేక తాళపత్రప్రతులు, వ్రాతప్రతులు ద్వారా
సుపరిష్కృత ముద్రణ సిద్ధముచేయుచున్నారు.
వీరివద్ద ఎన్నియో ప్రాచీన తాళపత్రప్రతులు గలవు.
వాటిలో అప్పకవికి పూర్వప్రతులు ఒకటి రెండు
గలవనియు, అందీ వర్ణమే లేదనియు తెలియుచున్నది.

నన్నయగారి భారతంలోనుండి అప్పకవి ఉదాహ
రించిన వద్యాల్లోని పాశాలు నన్నయవాటి భాష
సంప్రదాయ వర్ణానికి భిన్నంగా ఉన్నవనియు, అతని

కవిత్వాన్నిగూడా మరుగుపరచే విధంగా గలవనియు
పెద్దల అభిప్రాయము గదా! అయినచో 'పాకకావ
నికీ—' అనే వర్ణం నన్నయభారతంలో గలదని ప్రబ
ంంగా నమ్ముట కవకాశమేది? అంతేగాక, అప్ప
కవీయవతారికలో

'మును వారాయణ భీరుడు
తనకు నహాయుడుగ సంస్కృతమున వాగము కా
ననుడు రచియించె దానిం
తెనిగించెగ నీకు దోడు వే నివుడగుదున్—'

అని ఆంధ్ర శబ్ద చింతామణి కర్తృత్వ విషయంలో
గూడా నన్నయకు వారాయణ భట్టునకు ముడివేసి
వా దప్పకవి. వేటికి ఆంధ్ర శబ్ద చింతామణి ప్రతు
లలో మాత్రము ఇంక నీ విషయము చేరలేదు. అప్ప
కవి వ్రాసిన ఈ 'కంద' విషయము ఎంతవరకు
నిజమైనదో విజ్ఞులు పరిశీలింతురుగా! దీనినిబట్టి
యాలోచించగా, ముద్దరాజు రామనకు లభించని
'పాంతుక పాకకావనికీ—' ఇత్యాది వర్ణము అప్పకవి
వాటికి అనగా అప్పకవీయ రచనవరకు లాక్షణికంగా
స్థానం సంపాదించుకొనుట ఆశ్చర్యకరమేగాక,
పై కందము వ్రాసిన యప్పకవి ఈ 'పాంతుక పాక
కావని—' వ్రాసేవేమో! యను అనుమానమునకు
గూడా తావనంగుచున్నది. అప్పకవీయము వెలువడి
నప్పటినుండి దాని ననుసరించిన తరువాత
గ్రంథ పరిష్కరణ, పాఠభేద పరిశీలనము జరుగుటవే
పాపాత్యంలో ఎన్నో ప్రమాదాంకు దారిదీపింది
అప్పకవీయం?

మహాభారతమునందు నిత్యనమాన విశాంతిలు
లేవు గదా? అప్పకవి ఈ వద్యాన్ని మాత్రమే ఉదా
హరించడానికి కారణము? కావున ఈ వర్ణము వారా
యణభట్టునుగూర్చి అనగా నన్నయ్య వారాయణ
భట్టుని పేరే—('జంటకవుల' అని) తెలిసికొను
టకు ప్రామాణికము గాదని వా భావన.

'నందంపూడి కావనము' మాత్రము, వారా
యణభట్టునుగూర్చి తెలిసికొనుటకు మిక్కిలిగా

3. వేటి కొన్ని ముద్రిత భారత ప్రతుల్లో
'కొన్నిటియందు ఈ వర్ణము ప్రక్షిప్తము' అని
యుండుట గమనించదగిన విషయము.

ఉపకరించును. కర్ణాటకని చరిత్రకారులకుకూడా ఈ కావనమే వారాయణభట్టు చరిత్ర వ్రాయుటకు ఆధారమైనది. (విస్తర భీతిచే నిందలి విషయమును వ్రాయలేదు. జిల్లానులు-కర్ణాటకని చరిత్ర 1 భా 74 పు. చూడుడు.)

దినచో ఈ వద్యం ఆధారం గావచ్చును-కావనం ఉంది గదా? అది ప్రమాణం గావచ్చు గదా? -అని సంశయము కలుగును. కాని-అది కలగవలసిన సంశయానికి దూరంగా ఉండునేమో! కారణ మేమనగా- ఆ విధంగా 'కావనాధారం మాత్రమే' గ్రహిస్తే, వన్నయ సమకాలికుడు పావులూరి మల్లన గణండు గదా? అయినది కావనం గండు గదా! మరి వన్నయ మల్లనలు జంటకవులు కాగూడరా?

(క) కాగా, వారాయణభట్టును-వన్నయయు జంటకవులే యైనచో వన్నయను స్తుతించిన యనంతర కవులు-అతని కుడిభుజమైన వారాయణభట్టును స్తుతించక పావుటయు-

(చ) 'పాయక పాకకాననికీ'- ఇత్యాదివద్యము ప్రామాణికముగా- అనగా అప్పకవికి ముందునుండియు లేకపావుటయు (అప్పకవికాలం నుండియే గలదు గావున)-

(ట) ఒక్కకావనాధారమే మనకు వారాయణ భట్టునుగూర్చియు అతని పాండిత్య ప్రకర్షాదుల గూర్చియు తెలిసికొనుటకు ఆధారము గాగండు కావునను (వన్నయ - వారాయణులు జంట కవులనుటకు ఈ కావనము సరిపడదని నా యాచా)-

(శ్రీమాన్ ఈయనల్ల వేంకట వీరరాఘవాచార్య గూరూత్తములు వ్రాసినట్లు 'వన్నయ వారాయణ భట్టులు తెనుగు సారస్వతమున మొట్టి మొదటి జంటకవులు' అని భావించుట సమంజసము గాదు అనియు, వేటివరకు మనకు సాధారణంగా లభించిన కావనిభుండు- విశంభాధులే మొదట జంటకవులనియు వా యా వ్రాత. ఇంకను పరిశీలించ విజ్ఞాన కీ విషయమును వదులుచున్నాను.

రెండవ విషయము :-

1966 సెప్టెంబరు 'భారతి' 46 పుటలో-

శ్రీ విడుదలవారు మానవల్లి గంగధరశాస్త్రి గారిని గూర్చి వ్రాయును-(కావనాధారం జాబితాలో) 1849-1913 వారి కాలముగా తెలిసిరి. ఈ దీనినే ఫిబ్రవరి 1968 భారతిలో శ్రీ ఆచార్యులవారు వ్రాసిరి. కాని 'మహామహోపాధ్యాయ మానవల్లి గంగధరశాస్త్రి' అను ఒక ఆమూల్య వ్యాసంలో వారి కాలాన్ని 1854-1914 అని పేర్కొన్నారు ఈ వ్యాసకర్తలు శ్రీమాన్ ఈ. వేం. వీ. రాఘవాచార్యులవారు. (చూ. 'ఆంధ్రప్రదేశ్' మాసపత్రిక, 1960 డిసెంబర్.)

ఈ పై రెండు లేదీంతో ఏది సరియైనదో తెలియుట సంశయముగా మిన్నది. ఇరువురును విద్యారత్నాలు. ఎవరి వ్రాతలోనైనా 'మృతరాక్షసులు' వేరిరా?

ఈ పై విషయముల దెలిసి సంశయ నివృత్తి చేయవలసినదిగా మరియొకసారి ఆశించుచున్నాను.

—'వికారధ'

తెలుగు సిఘంటువులలో దేశ్య పదములు

అర్యా,

శ్రీ భాగవతము రామారావుగారి 'తెలుగు సిఘంటువులలో' దేశ్యపదములపై చిన్నమాపు' అను జనవరి '68 భారతిలోని వ్యాసముచేత ప్రేరేపితులై వెలుపురు వండితులు ఇంకను కొన్ని పలుకుబళ్ళ నుచూపి యున్నారు. ఇది యెంతయు శ్లాఘింపవలసిన విషయము. ఆ రచయితలు చూపిన పదములకుగల కొన్ని అర్థభేదములను, మరికొన్ని క్రొత్తపదములను నేను చూపుచున్నాను.

'అంట': దీనికి 'కలిసి' 'జంటగా' అను నర్థమున నెల్లూరు మండలములోని దరికి ప్రాంతమున వాడుక గలదు. 'పాత నీలికలు అంటకుట్టాను' వంటిది.

అంట : 'తగులునట్లు' 'వరకు' అను అర్థమున వాడుదురు. అడుగంటా తుడివాను.

అధ్యాన్నము : దీనికి శ్రీ బి. శాస్త్రిగారు చెప్పిన అర్థము సరిపావును. అధ్యాన్నము చతుర్యధ్యంగా

ఉన్నది వా పని అని వలుకుబడి వెల్లారుజిల్లాలో గలదు.

ఇగురం : ఇగురం అనే మాట బహుశః 'వేగిరంకు'కు అనభ్రంశరూపము కావచ్చును. కానీ వివరం అనే దానికి అనభ్రంశము కాజాలదు. 'ఇవరం' 'వివర'మనే దానికి అనభ్రంశము. 'ఇవరం' పవరం లేదు వాడికి' అంటారు.

ఉమ్మగిల్లు : శ్రీ శాస్త్రిగారు ఉమ్మరమునకు ఉక్కుపోయు అనే అర్థము చెప్పారు. అన్నం ఉమ్మ గిల్లినదా? అంటారు. అంటే నీటి అవరితగ్ని కొంత చల్లబడటమన్న అర్థంలో వాడుక ఉన్నది.

అబ్బరము : ఆశ్చర్యము అను అర్థముతో వాడుతారు. ఏమి అబ్బరమమ్మా! ఆ మాత్రం మొయ్యే లేదు అంటారు. ఇది అబ్బరమునకు రూపాంతరము.

గూసులాడు : తెలంగాణములో పోల్లాడు అను అర్థముతో వాడబడును—వాళ్లు గూసులాడుకుంటున్నారు. ఇది ముష్టి పూతార్థకమైన 'పూస్' అనే పాండి పదానభ్రంశమై యుండును.

ఎటుమటుము : బహుశః తెట్టమతమునుంచి వచ్చి యుండవచ్చును.

కడమ : మిగిలినదనియేకాక, చివరిదనియు అర్థము గలదు.

కూడు-కుమ్ము : ఇది పరియైన ప్రయోగం కాదని, కూడా కుంభము పరియైనదని శ్రీ శాస్త్రి గారు వ్రాశారు. ఇలా కూడా—కుమ్ము లేకుండా ఏమిటా ఆటలు?—అని వెల్లారుజిల్లా ప్రయోగము. కూడు—చేరు, గుమిగూడు అని అర్థం వుండికదా? కుమ్ముకు పాడును అను అర్థము గలదు.

ఇగ్గుట : కేవలమిది తెలంగాణ ప్రయోగమే కాదు వినుకొండనుంచి గిద్దలూరువరకుగల ప్రాంత మందును లాగు, వదులు అను రెండర్థములందును వాడబడును.

ఒరయు : ఒరుసుక పోవు అనునది సర్కారు జిల్లాలందును వాడుకలో గలదు.

ఎరను : లెక్కించు అను అర్థముతో కడప

ప్రాంతమునందును, దరికి మార్కాపురం ప్రాంతము లందును వాడబడును.

కచ్చరము : దీనినే కచ్చడము అని కొన్ని ప్రాంతములందు ఇదే అర్థముతో వాడుదురు. చిన్నయ నూరి వాడిన కంచరమున కిది అనభ్రంశమా?

కలియామాకు : కరివేము అకు అనుదానికి పూర్తిగా అనభ్రంశరూపము. (ర, ల లకు పోలిక నపాఠమే గదా.) తెలంగాణమున 'కరివేము' అను పలుకుబడి 'కరివేపా'కువెల్లుకు ఉండియుండవచ్చును.

కల్వము : ఇది అన్నిచోట్ల ఇదే అర్థముతో వాడబడుచున్నది. దీని వికృతి కలువము.

తలుగు : ఇదే అర్థముతో వెల్లారు మండల మందు వాడబడును. తాళ్లు—తలుగులు.

తమ్మె : ఇదియు పశువుల మెడకు వేయు త్రాడు, వెల్లారుజిల్లా పదము.

నీలమోర : పశువుల (ఎద్దులు, దున్నలు) మూతికివేయు ఒక రకమైన త్రాడు. వెల్లారుజిల్లా ప్రయోగము.

తమ్మళి : వెల్లారుజిల్లాలో ఇదే అర్థమున తుంబక అందురు. ఆడ పెత్తనం—తంబక దొరత్తనం, తంబకవేషాలు మొద.

తంతె : బహుశః దంతెనుండి వచ్చియుండ వచ్చును.

దూపు : దప్పిక. ఇది 'దూస్' అను ఉరూ తుంబకము. తెలంగాణముననే వాడబడును.

దొడ్డు : లావు. ఇది రాయలసీమలోను ఇదే అర్థముతో వాడబడును.

పునుగులు : 'పుణకులు'కు అనభ్రంశము. సర్కారుజిల్లాలో బహుశ ప్రచారమందుగల ఒక పండిపంట.

మలుగుబాలు : జంతుకలను రాయలసీమ, వెల్లారుజిల్లాలో ఈ పేరుతో వ్యవహరింతురు.

మురుకులు : జంతుకలలో కొద్ది లావుపాటి వానిని ముక్కలుచేసి తెలంగాణములందు మురుకు లందురు, అన్నిచోట్లలోనుండును.

పుట్టాలు : కందిపుట్టుని, వేయించిన కందులను వెల్లారు మండలమందు పలుకురు.

అరు : మూల అనే అర్థం. అరులిరుకు, అరులిప్పు అని వెల్లారుజిల్లాలో వాడుదురు.

మొల : మేకు. తెలంగాణలో బహుళ ప్రచారమునందిన దీ పదము. గోడకు మొలగొట్టు. తల గొట్టి మొలవేయు-నందలి మొల ఇదియే.

రంధి : అక్షుత అను అర్థములో గలదు. అంత రంధి ఎందుకు? చీమపెట్టు అను అర్థమున వాడబడును. 'కూచుచ్చ గుడ్డి మామగారూ నమస్కార మయ్యా అంటే, రంధికి మొదలే రంకుల కోడలా! అన్నట్టు.' అని వెల్లారుజిల్లాలో వాడుక సామెత గలదు.

జోకు : తూనిక తూయు అని అర్థములో వాడెందును. కిలోశక్కర జోకు. ఇది తెలంగాణపు ప్రయోగము.

అందాలు : పెద్దప్రాయం. పొండ్రి అనే ఉరుదూ పదంనుంచి వచ్చిఉండవచ్చు. తెలంగాణాలోనే బహుళ ప్రయోగంలోఉన్నా నర్సారుజిల్లాలోనూ కచ్చిస్తుంది ఈ పదం వాడుక.

పాను : తెలంగాణాలో 'పిల్లి' అనే అర్థంలో వాడుక. ఉర్దూలోని 'పాన్'మంచి వచ్చినది. కానీ 'అను పానులు' తెలుసుకున్నాడని లోతుపాతువే అర్థంలో 'పాను' అనే మాట వాడారు నర్సారుజిల్లాలో అదివేరు.

తట్ట : కంచము. ఇది కడవ ప్రాంతములో వాడుదురు.

మెట్లు : చెప్పులు. ఇది కడవ ప్రాంతపుపదమే.

చీడిలు : సాహసములు. ఇదియును కడవ ప్రాంతపు పదమే. 'చీడి'యను పాఠశాల పదజన్యము గావచ్చును. తెలంగాణములో 'పీడి'అని వాడుదురు.

చిత్త : నంది. ఇదియు కడవ ప్రాంతపుపదమే.

పబ్బులియ్యం : నర్సారుజిల్లాలో వివిధ పగ్గులియ్యం అని వాడుదురు.]

తిరగమాత : తిరుగమాత (తిరుగవేత) యను దాని అపభ్రంశరూపము. వెల్లారుజిల్లా పలుకుబడి.

ఇందనక : నర్సారు ప్రాంతమున 'ఇందాక' అనుపదమునకు వెల్లారుజిల్లా ప్రయోగము. 'ఇంత దమక'కు వికృతి.

శరవ : ఇతడిప్రేత. 'శరవలు చెంబులు లోము' - అని. వెల్లారుజిల్లా, కర్నూలుజిల్లా ప్రయోగము.

జోరా : గొంగళిపంటిని. పరచుకొని, పడు కొనుటకు వాడు మందమైన వస్త్రము. వెల్లారు జిల్లా ప్రయోగము.

పేలిక : 'పేలిక'కు వికృతి. గుడ్డపేలికలు జొత్తిగా లేవు. వెల్లారుజిల్లా ప్రయోగము.

అంకణము : ఇంటిలోని ఒక భాగము. ఇల్లు పరిమాణము మెప్పుటకు వాడుమానము. వాడిది వాలుగు అంకణం ఇల్లు.

మబ్బు : తెలంగాణమునందు తెల్లవారు ఝామున లేక (ప్రొద్దుటే) అను అర్థమున వాడు దురు. మబ్బులోనే లే!

మొగులు : మేఘము. తెలంగాణపదము.

తెల్లనిదాకా : తెల్లవారునరకు. తెలంగాణాలో పరంగల్లు ప్రాంతపదము. వాడు తెల్లనిదాకా వని చేస్తాడు. తెల్లవారిపదాక పంగ్రహరూపము.

ఒగారింపు : తారింపువేయు అను అర్థమున తెలంగాణమునందు వాడుదురు.

పొజ్జక } : దీనికివిచ్చి అర్థమే తెలంగాణ పొజ్జి } మున వాడబడును. కొన్ని ప్రాంతము లందు 'దాన్యముపోయుగాదె' అను అర్థముగలదని చెప్పింది.

మెయ్యి } : దేహము అను అర్థమున తెలంగాణ మెయ్యి } మున వాడబడును. వాడు మెయ్యి గడిగినదా? (వాడు స్నానం చేశాడా?) మెయి రూపాంతరము.

గ్రానము : తిరుపదార్థమని తెలంగాణా పలుకు బడి. 'దా'! తిలపానికి గ్రానం లేదు.

బొమ్మ : బెత్తము. గోదావరి మండలము లందరి ప్రయోగము. బోరియ రూపాంతరము.

లెక్క : డబ్బు. ఇది అన్నిప్రాంతములందును కొందరచే ఈ అర్థమున వాడబడును. లెక్క ఏమన్నా ఉందిరా?

లెక్కాచారము : లెక్కనేయు, గుణించు. లెక్కాచారం కట్టావా వా డబ్బులకు? అని కడవ ప్రాంత ప్రయోగము.

కుట్టుకుట్టు మోటరు : మోటారుపైకిలు.

అంకచాల మోటరు : విమానము. ఇవి రెండును తెలంగాణ ప్రయోగములు.

ఇచ్చట కొన్ని మాత్రమే దిక్పూతముగా చూపబడినవి. తెలంగాణమునందలి కొన్ని వలుకుబట్లు అదే అర్థముతో రాయలసీమయందును, నెల్లూరు జిల్లాయందును వేటికిని పల్లెలలో నిలిచియున్నవి. ఇట్టివి నశించిన వలుకుబట్లు ఎన్నో ఆంధ్రమున యుండియుండవచ్చును. ఆంధ్రదేశమున విస్తృతమైన పరిధిలో ఇట్టివానిని సేకరించి విఘంటువు లందు వాని అర్థతమబట్టి ఎక్కించిన, వానికి సముచిత స్థానము విచ్చి గౌరవించినవార మగుదుము. ఇవి ఆయా కవులచేత ఉపయోగించబడిన వానికి క్రింది ప్రయోగ ప్రామాణ్యమును లభించును. భాషకు పుష్టితుష్టి చేకూరును. లభించినంతవరకు ఈ వ్యాసమునందు పొందుపరిచితిని. మరియొకమారు పాఠకులకు ఇంక కొన్ని విరుకపడవగలను.

—ఆవంబ సత్యనారాయణ.

పెద్దదూగాం శాసనం

ఆర్యా,

స్థిలపరివేం భారతిలో శ్రీ కణ్ణి పాంబమూర్తి శాస్త్రిగారి వ్యాసము 'పెద్దదూగాం శాసనము'లో 'కాలిదాసు సముద్రగుప్తుని యాస్థివశవియైనవను గాకున్నను నీతని సమకాలికుడనుట కెట్టి యధ్యు తరములేరు గదా' యని ప్రవంగవశమున ముడిచిన మాట నన్ను ప్రేరేపించినది. సరిగా గత సంవత్సరము ఫిబ్రవరి 1967 భారతిలో 'గొల్లాపిల్లి వాసుదేవశాస్త్రిగారి వ్యాసము 'సముద్రగుప్తుని కృష్ణ

పరితము'నుగూర్చి వచ్చినది. దానిలో సముద్ర గుప్తుడు పూర్వకవులను ప్రస్తుతించుచూ శూద్రులను వ్యరించి యాతడే శకారి, విక్రమాదిత్యుడనియు నాతని యాస్థివశమున మహాకవి కాలిదాసు విరాజిల్లె ననియు పుస్తకము జేసెను. ఆ వ్యాసములో ముద్రితమైన కృష్ణపరితములోని శ్లోకములను గొప్పిటిని యధాతథముగా విచ్చుచున్నాను.

'పురందరబలో విస
శూద్రక శ్శున్తశ్శానవిత్
ధమర్యేదం చార శాన్తం
రూపకే ద్యే తథా కరోత్.'

భూయస్య మృత్యుకటికం
నవాంకం వాటకం వ్యధాత్
తస్యేభవ స్మరపఠేః కవి రాస్త్వనర్కః
శ్రీ కాలిదాస ఇతియోగప్రతిమ ప్రధానః
దుష్కృత భూవతి కథాం ప్రణయ్యుపరిష్టా
లమ్యాభివేయ భరితాం సరసాం చకార.
శాకుంతలేన సకవిః
వాటకేనాన్తవాన్ యశః'

దీనిబట్టి మహాకవి కాలిదాసు సమయము వివాద గ్రస్తమమమాట తొలగిపోయినది.

'పత్తరం న శకాన్ జిత్వా
ప్రాసరయత వై క్రమమ్.'

తమిళులే విక్రమార్కశకము విర్ధారితమైనది. చరిత్ర కారుల విర్ణయ ప్రకారము శ్రీ. పూ. రెండవ శతాబ్ది ము నుండి శకలదాడి యారబ్దియయినది. శకులను జయించిన వాటినుండి విక్రమార్క శకము మొదలయినది. కాగా నది శ్రీ. పూ. 57 సం॥ మొదలుకొని రూగ వాటికి వ్యాప్తిలోనున్నది. ఈ శకారంభమునకు పూర్వమే శూద్రకుడుండెను గావున శ్రీ. పూ. రెండవ శతాబ్ది యాఖరులో నతనితోదాలు మహాకవి కాలిదాసుకూడ ముండెనుట సమంజసము.

మారవిశాగ్ని మిత్రములో భరతవాక్యముబట్టి కాలిదాస మహాకవి అగ్నిమిత్రుని సమకాలినుడని యువ పత్తి జలిగినది. అగ్నిమిత్రుడు పుష్కమిత్రుని కుమారుడుగావున శ్రీ. పూ. రెండవశతాబ్దివాడని పాఠ్యము (మహాభాష్యము, చరిత్ర) దొరికినది.

మణియు వా యగ్నిమిత్రుడు శూద్రుడై యని కీర్తితముల ఆచార్య కున్హాన్ రాజాగారు వారి Survey of Sanskrit Literature అను గ్రంథములో వ్రాసియున్నారు.

మణియు మల్లాది సూర్యవారాయణశాస్త్రీతమ సంస్కృత కవి జీవితము అను గ్రంథమున కాళిదాసుని క్రిస్తు పూర్వమున ద్రువీకరించుచు నీ క్రింది వాక్యము నుదాహరించెను.

“అల్పాబాదు సగరమునకు దగ్గ జగమున్న భీత నామక గ్రామమున మార్తలు పండితుడు సంపాదించిన పురాతన లోవాపు రేకులతో దుష్యంతుడు లేడిని తఱుముట మొదలుగగల కాకుంతల నాటక ప్రథమాంక కథ చెక్కబడినది. ఆరేకులు క్రీ. పూ. 185—73 నడుమ పాఠకులుగా మన్న సంగరాజుల కాలమునకు పంపింపించినవి రమేష్ మోహన్ దాస్ గారు కాకుంతల వీకెకలో పరిశోధకుల యధిపతియము నుట్ట పంపించారు.”

దీనినిబట్టి, హర్యస్సామాజ్యపతన కాలకుడైనది పుష్కమిత్ర శుంగుడు అనియు, నతనికుమారుడు విక్రమార్కుడు (శూద్రకుడు) ఉజ్జయినిలో నివసించుటయు నాతడే విదిశలో రాజగుటయు వానితో స్థిరసంపర్కముగల మహాకవి యాయానగరిముల ప్రీతిమై కావ్యములలో వర్ణించుటయు జాడగా మగధ దేశమునుండి వచ్చి మహాకవి మధ్యప్రదేశమున బాగుగా సంపరిచినట్లు ద్యోతితమయినది. విక్రమాంకముగా వికరహర్యశాయమును నాతడే రచించుటయు విక్రమార్కుని (శూద్రకుని) యాపొనమున మహాకవిస్థానమును బరిపరచుచున్నది.

పాణినీయు మహాభాష్య ముఖముగా సరి పుష్కము పరిష్కృతమునగు వాదినములలో కాళిదాస కావ్యములతో సపాణినీయ ప్రయోగములు కొంది కన్పట్టుట, నవియు నితరవ్యాకరణములచే పొరుపు లగుటయు దీని కుపేద్బలకముగా నున్నది.

ఇవి యున్నియు నిట్లుండ నివ్యాపూర్వకముగ మాక్స్ముల్లర్ కీల్ పండితులు మహాకవి సమయమును క్రీ. త. 6 వ శతాబ్దివరకు దిగిలాగుట వంద

వించినది. వీనిని సోపనత్రికముగ మార్కడవారు మహాశయుడు ఖండించెను. స్టీట్ మహాశయుని పరిశోధనము పెర్మానన్ గారి వాదమును భంగ పఱచినది. ఈ విషయముల నుదాహరించిన ప్రస్తుత లేఖ ఓక వ్యాసము కాగలదను భీతిచే విరమించుచు తుదిపలుకుగా నీ క్రింది విస్తవము చేసికొనుచున్నాను.

సంపత్సరము క్రితము నెలుగులోనికి వచ్చిన నముద్రగుప్పని కృష్ణచరితము, దానిచే నిర్ధారణ చేయబడిన మహాకవి కాళిదాసుకాంము అనాలోచితముగా నిలచిపోయినది. ఇది యెంతయు భేదాపహము. ఒక ప్రబలమయిన యాధారము లభించినపుడు పాహిత్య చరిత్రకారులు దానిని భద్రపఱచి ప్రకాశమునకు తీసికొని రావలయును అది జరుగలేదు. సంపత్సరము క్రితము నీ కృష్ణచరిత వ్యాసమును జూచి యక పండితుల వాదవివాదములు అణగి కాళిదాస సమయ స్మిరీకరణ సంభవించునని యూహించిరి. అది జరుగలేదు. అతి ప్రముఖ మహాకవి కాళిదాసుని విషయములో పండితు లింత యశ్రద్ధ వహించుటచే భారతీయులకు చారిత్రక దృష్టి, లేదను పాశ్చాత్యుల ముందు శ్రేణిలవంచుకొనక తప్పదని రుజువగుచున్నది.

—వి. వి. కుమారస్వామి.

శ్రీ రాజారామ్ సాహితీవ్యాసంగం

అల్లా!

షిలవరి '68 'భారతి' మాస పత్రికలో 'శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం సాహితీ వ్యాసంగం' అన్న వ్యాసం చదివినతరువాత ఈ క్రింది వాక్యాలు వ్రాయాలనిపిస్తోంది. పై వ్యాసంలో ఒకటి, రెండుచోట్లు ఆ వ్యాసరచయిత వ్యక్తికరించిన అభిప్రాయాంతోటి వేరు వికీర్ణించలేకపోయినప్పటికీ తోటి కథారచయిత మీద విమర్శవాత్మకమైన నవిగూడ చేసినందుకు శ్రీ కొంకూరిని అభినందించకుండా ఉండలేను. శ్రీ రాజారాం కథలపైని అంగ్లభాషానికా ప్రభావం లేదని చెప్పు వ్రాసిన వాక్యాలు మాటికి నూరు

పిళ్ళ వజం! ఈ విధంగా అంగ కథానికా ప్రధానానికి గురికాకుండా, తెలిసో, తెలియకో, రచనలు చేసిన, చెయ్యగలిగిన రచయితలు తెలుగు కథానికా ప్రపంచంలో ఎంతమంది ఉన్నారు?—అన్న ప్రశ్నకు అలోచనాపరులైన పాఠకులు సమారాసం వెతుక్కోవలసిందే!

ఏ 'తాను' వెలిగించిన దీపాలు' కథానికా సంపుటానికి ఈ ఏడాది ఆంగ్లప్రదేశ్ సాహిత్య ఎకాడమీ ఉత్తమ కథానికా సంపుటిగా నిర్ణయించి బహుమతి ఇచ్చిందో ఆ పుస్తకాన్నే ప్రశంసిస్తూ 'తాను' వెలిగించిన దీపాలు విజముగా కథాకాళంలో ఒక మణి దీపము' అన్నారు ప్రముఖ విమర్శకుడు శ్రీ తూమాటి దొణప్ప. 'ఈ సంపుటిలోని మూడు కథలూ మూడు ముత్యాలవంటివి' అని భారతిలో సమీక్షచేసిన ప్రముఖ సాహిత్య విమర్శకుడు శ్రీ శ్రీ వాత్సవ వేంకట వర ప్రతికల్ ఇదే పుస్తకాన్ని సమీక్షచేస్తూ ఇన్ని ఉత్తమకథలు వ్రాసిన ఆ రచయితను పరిచయం చేస్తూ 'విజం నిమ్మరమ్మేవా చెప్పగలిగిన నిరాడం బరమ్మైన నిస్వార్థ రచయిత రాజారాం అనే రాయల సీమవాసి' అన్నారు. శ్రీ రాజారాం రాయలసీమవాసి అయినా, ఆయన కథల్లో తిమ్మసముద్రం, రామా పురంపంటి నల్లాలనే పాతకులు దర్శించినా, ఆ రచయిత భావాలు రాయలసీమకే పరిమితాలు కావు. ఆ కథలలోని ప్రాతం మనోభావం వెనుక విశాల పసుదనే ముఖించే దృష్టిని ఎవరైనా గుర్తు పట్టగలరు!

శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం ముఖ్యంగా కథానికా రచయిత. ఈ విషయాన్ని పై వ్యాసరచయిత కూడ చెప్పారు. అతని మొత్తం కథానికలు సమీక్షచేస్తూ కొన్ని అనుపమానమైన కథానికంను పై వ్యాసరచయిత ఏ కారణంచేతనో పేర్కొనలేదు. ఆ కథలు ఇవి: 'వ్యస్తాక్షరి', 'పునర్జనం', 'అంగి రక్షకుడు', 'కమ్మలెమ్మర', 'తల్లిపాలు-తాళాట', 'ఒకేకాడ-రెండు పువ్వులు', 'ధర్మగ్లాని' మరియు 'మేలు చేసినవాడు'.

1958 లో 'భాగ్యతి' పత్రిక నిర్వహించిన దీపావళి కథల పోటీలో ప్రథమ బహుమతి లభించిన 'వ్యస్తాక్షరి' కథానికను 1959 లో 'స్వతంత్ర' పత్రికలో 'సాహిత్య సింహాసనోత్సవం' చేస్తూ ప్రత్యేకంగా చెప్పుకోదగ్గ కథానికగా శ్రీ శ్రీ వాత్సవ పేర్కొన్నారు. పై కథానికలో ప్రతి ఒక్కరూ రచయిత తూచివాడినట్టు తెలుస్తుంది. శీఘ్రం రార్య పోయిందన్న వార్త తెలిసినదింత తలచిని పరామర్శించటంకోసం వెళ్లిన రాజా 'తారెడు సాడుగు నిజం ఇవ్వలేని మహదర్దాన్ని ఒక చిన్నలబద్ధం ఇవ్వగలిగినట్లయితే ఆ అబద్ధాన్ని విస్మంకోచంగా వాడుకోవచ్చునన్న విర్ణయానికి వేవా రాతంతా అలోచించవలసివచ్చింది.' అంటాడు కథ చివరిలో. కథాసాహిత్యంలో ఈ కథ ఒక మణిపూసలాంటిది.

శ్రీ రాజారాం కథలలో ప్రముఖంగా కనిపించే విషయ మేమిటంటే పెద్దల మాటలు సహజమైన పద్ధతిలో, సందర్భానుసారంగా ఉల్లేఖించబడతాయి. అవసరమగుట్యాంగా మహాత్ముల వచనాల్ని మనం మననం చేసుకోకపోతే వాళ్ల పవిత్రవృత్తికి మహాపాపం చేసినవారల్లం అవుతామేమో! కథల్లో ఒక పాధవంగా ఎందుకు వాడుకోవాలి అని కొందరు అభిప్రాయపడవచ్చును. కథలు నూటికి ముప్పాతిక కల్పనలో కూడుకొన్నవయినా ఆ ప్రాతం నోటినుండి వచ్చే వాక్యాలు శక్తిని కూర్చుకుంటాయి అని అందరూ అంగీకరిస్తారు. కొన్నిదోట్ల రచయితల భావానుకూడ కొత్త అలోచనల్ని రేకెత్తే విధంగా పోడించి వ్రాస్తారు. ఉదాహరణకు ఈ క్రింది వాక్యం చదవండి:

'రజ్జు సర్పభ్రాంతి అయితే చించేలేదు. కాని రోకంలో రజ్జు సర్పభ్రాంతులతోపాటు సర్పాన్ని రజ్జు అనుకానే భ్రాంతులుగూడా దండిగనే ఉన్న మాటను ఎలా కాదనగలము?' (అవశేషం).

స్త్రీ సమస్యలను స్త్రీలు మాత్రమే వివృతపాత్రంగా అలోచించగలరన్న భావన ఈవాడు

వస్తున్న కొంతమంది రచయితలు రచనలో స్పష్టంగా గోచరిస్తుంది. ఇది వారి దురదృష్టకరమైన విషయం. ఎందుచేతనంటే కొన్ని పురుష ద్వేషంతో కూడుకొన్నవయి ఈ రచనలు పాఠకుల ఎదుట సాక్షాత్కరిస్తుంటాయి. పైగా రచయితలలో నైతేమీ, సంఘ సంస్కర్తలలో నైతేమీ స్త్రీల మంచి చెడ్డల విషయంలో పలుకాలాల్సి, ఎలావుతాల్సి పురుషులే ముందంజ వేసిన పత్యాన్ని ఎలా విన్నవించగలం? ఈ సందర్భంలో శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం 'పుస్తకం' కథలోని 'లక్ష్మి' పాత్రను ప్రత్యేకంగా చెప్పకోవాలి ఇక్కడ. వివాహంవాడు పాదంకు రాసుకొన్న పాదాణి తడి అయినా అరిక మునుపే తన భర్తను కోల్పోయి మార్యదయం మార్యాస్తమయంగా పరిణమించిన 'లక్ష్మి' జీవితంలో చిట్టచివరకు మార్యదయమే అవుతుంది! అత్యంత కరుణామయుడైన ఈ పాత్ర ఎటువంటి కఠిన వ్యాధయాలనైనా కలిపివేస్తుంది. 'ఏ చాపక్రిందికి నీళ్లు తెద్దామా అన్న ఆలోచన తప్పితే మరొక దాన లేని, పెడదారి వెంట ప్రసరించే బుద్ధులు కల శంకరాలు, లక్ష్మి వంటి భాగ్యహీనులైన సోదరి మణులు మనదేశంలో ఎంతమందో కదా! అన్ని కష్టాలూ గట్టెక్కి చిట్టచివరికైనా 'లక్ష్మి'లా ముఖప్రతిమైన జీవితానికి నోచుకోగలవారు యెంత మంది? - అన్న ప్రశ్న సవాలు చేస్తుంది కథ చదివిన తర్వాత. సరిగ్గా యిక్కడే రచయిత తన రచనా వ్యాసంగంలోంచి ఒక సంస్కర్తగా ఎదురవుతాడు. సభావేదికపైనుండి యివ్వబడిన ఉపన్యాసాలకన్నా ఒక రచయిత వ్యక్తించిన అటువంటి పాత్రలు, వాటి పాత్రసోషణ అధిక ప్రభావాన్ని చెప్పేవి, ప్రయోజనమైనవి అని అనడం అతిశయోక్తి కాదనుకుంటాను.

'కమ్మ తెమ్మేర' ఒకవిధంగా కథి కాదు - చక్కని వచన కవిత్వం! 'అంగరక్షకుడు' స్కూలు పెనలు విద్యార్థుల పరీక్షల్లో వాచర్లుగా వెళ్లి ఉపాధ్యాయుల కష్టసుఖాలు అతి వ్యంగ్యంగా చేస్తే కథ. ఆకావాణి సాహిత్య నందిని కార్యక్రమంలో

రచయితద్వారా చదవబడిన 'తలుపులు - తారాలు' మానవుడు వాగరికత పేరుతో ఎంత కవటంగా తయారవుతున్నాడో ఈ కథ చెప్తుంది. 'మానవ వాగరికతా చరిత్రలో గృహనిర్మాణదశ ఒక అతి ముఖ్యమైన ఘట్టమే కావచ్చు. కాని ఆ ఘట్టంలోనే మనిషికి మనిషిపైన అవిన్యసం బయలుదేరి ఉంటుందని వా అనుమానం' అన్నది పై కథలోని చక్కని వాక్యం. 'ధర్మగ్లాని' రచయితల పాఠిక బాధకాలు ముఖ్యంగా పుస్తక ప్రచురణకర్తలకు సంబంధించి చెప్పే కథ. అందులో ఈనాడు చవుకబాదు సాహిత్యం పై పై మెరుగులతో వివిధంగా చెల్ల సోతున్నదో అర్థంకీగా చెప్పుతుంది. ఇటువంటి కథను ప్రచురించిన 'భారతి' మాసపత్రికను ముఖ్యంగా అభినందించాలి. 'ద్రావి ముగించి రచనను సోష్ట చేయడం పరికు మాత్రమే తనవంతు అనుకునేవాడు వ్యాసమూర్తి. అతరువాత దాని జాతకాన్ని నిర్లయించేవాడు తాను గాడు. తపోరాశాలవారు దాన్ని పరామర్శిస్తారు. సంపాదికులు పరిశీలిస్తారు. పూర్వ రీడర్లు అక్షరక్షరంగా శోధిస్తారు. తరువాత మ్యానోసిజెంటుస్సుత్పత్తిస్తారు... చిట్టచివర మహాభారతాన్ని గానివ్వు, ముందు కేటలాగును గానివ్వు సమదృష్టితో చూడగలిగిన చిల్లర కొట్టు ఎర్రకులు దాన్ని చించి పొట్నాలు కడతారు' అన్న వాక్యం ఉత్తమ సాహిత్యానికి పట్టే దుర్గతిని వ్యంగ్యంగా చెబుతుంది. ఈ కథలో రెక్కమాను ఉపమానంగా ఈనాడు సాహితీ నిలువలు ఏ విధంగా తాగుమారయ్యాయో చెప్పిన తీరు ఈనాటి సాహిత్య దుస్థితికి దర్పణం లాంటది.

ఆర్థిక పరిస్థితులు మనుషులపైన ఏ విధమైన ప్రభావం తీసుకు రాగోవో చెప్పుతూ 'ఒకే కాడ- రెండు పువ్వులు'లో ఒక చోట ఈనాడు నగరాల్లో భవన నిర్మాణం ఎంత వివిధ రీతుల్లో కొనసాగుతుందో కూడ చెపుతారు. మనిషి తన ఆలోచనలకి తగిన భవన నిర్మాణం చేసేవాడు పూర్వపు రోజుల్లో. ఇప్పుడలా కాదు. ఎంత వివిధమైన వర్ణమైనా అవసరం కొద్దీ ఏదో ఒక రీతిలో నివ

సంతాపికి ఏలా ఇల్లు కడుతున్నా రిన్నాడు! 'మేలు చేసినవాడు' కథలో 'ఓహో', అదా, ఆ వివరం మాకు తెలియదు. మా అయ్యగారే ఒకపారి చెప్పారు. ఎప్పుడో గాని అయనగారు మీ అయ్యగారికి గొప్ప సాయం చేశాడట! అవి కొట్టు కుర్రవాడు ఇచ్చిన సమాధానం 'ఓడలు బండ్లవును, బండ్లు ఓడలవును' అన్న సామెతను దుజావరుస్తూ అనకారి కూడ ఉపకారం తలపెట్టగల రంగస్థాయిలు రోకంలో ఉండగలరా? ఉన్నారా? అన్న ప్రశ్నతో ముగుస్తుంది.

శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం కథారచనను సాహిత్య తవస్సుగా స్వీకరించిన వ్యక్తి. ప్రారంభంలో కొన్ని గేయాలు తప్పితే, ఈ రచయిత తనకున్న పేరుతో ఇతర సాహిత్య ప్రక్రియలలోకి అడుగుపెట్టిన వ్యక్తివాడు.

'బలకమాడిన "నిశామిళితవారి"' ఒడలిపిసిమికి మిసిమి తేగా మెడలోవి వసువు బొందుగరలేని వినుమడింపగా తెలివవ్వు నెల్లువంతో మనుమం, మనుమలాండ కోడిగముచేయు ముసలి ముత్తైదువు మన భారతీయ సంస్కృతి' అని ఒక ప్రముఖ భాషాపరికోధకుడు అంటే, అటువంటి సంస్కృతికి శ్రీ రాజారాం కథలు వెలిబింబాలే అని చెప్పుకోవాలి! ప్రగతి శీలుడు, సాహిత్యరసస్వి అయిన శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం తేలినిమండి ఇంకా చక్కని రచనలు వెలువడగలవని ఆశిస్తూ, ఎన్నో ఉన్నత బహుమతులను సొందాలని కోరుతున్నాను. ఇదే పహ్వయ పాతకులంతా కోరేది.

— పరిమి సాంబశివరావు.

గ్రంథ విమర్శలు

మనసులూ-మర్కాలూ

[కథలు: రచన: శ్రీ వరిగొండ రామచంద్ర రావు, ప్రతులకు: పోతుకూచి ఏజన్సీస్, 208 మ్యాజ్యుగూడ, సికింద్రాబాదు. 143 పేజీలు; వెల రూ. 2-50.]

ఏ రసానుభూతిని కలిగించకుండు ముద్రణ యంత్రపు ఆకలిని తీర్చటానికి, వ్రతీకలలో పేజీలు నిండటానికి కొన్ని కథలు ప్రచురించబడుతున్నాయి. ఆ ప్రచురించబడిన కథలు పెక్కు సంపుటలుగా కుప్పతెప్పలుగా వస్తున్నాయి. అటువంటి కథా సంపుటలలో 'మనసులూ, మర్కాలూ' గూడా వొకటి. ఇందులోని పదునొకండు కథలలో ఏ కథా అవధించి జేసేదిగా లేదు. ఏ కథలోనూ మనస్సులోని మర్కాలను వెలికితీసే అంతరంగ పరిశీలనం లేదు. అయినా గోలకొండ వ్రతీకలో యీ కథలు ప్రచురించబడి సంపుటంగా శ్రీ కె. రాజయ్యగారి అందమైన ముఖ చిత్రంతో అలంకరించుకొని ముద్రితమై వచ్చాయి.

ఈ సంపుటిలోని కథలు శ్రీ పోతుకూచి సాంబశివరావుగారు వేటి లెలుగు కథానికలగూర్చి 'రచయిత మననూ, నేను చెప్పిన మర్కమూ' అనే ముందు మాటలలో చెప్పినట్లు వానకాలపు ఈగల్ల ముమారుతున్నాయన్నట్లే ఉన్నాయి. అంతకు మించిన గణ్యత యీ కథలకీ ఉన్నట్లు తోచదు.

'అధునిక మనస్తత్వం, పురాతన సంప్రదాయాలు, వంగునీతి, వర్ణనవైచిత్ర సంకఠించు కొన్న యీ కథలలో ప్రత్యేక విశ్లేషణ ఉంది' అని శ్రీ పోతుకూచివారు చెప్పటం అతికయోక్తియని యీ పుస్తకం చదివితే అనిపిస్తున్నది.

మ ట్టి బొ మ్మ లు

[వనం: రచన: శ్రీ తాడిగిరి పోతరాజు; ప్రతులకు: వికారాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్: విజయ

వాడ-2; 344 పేజీలు; పదా ప్రతి రూ. 5.; పేలు ప్రతి రూ. 6.]

నవంబర్ విషయాని కెంత ప్రాముఖ్యముంటుందో అంత ప్రాముఖ్యమూ భాషకుకూడ ఇవ్వాలి. గ్రామీణ వాతావరణాన్ని చర్చించేటప్పుడు తత్తదుచితమైన భాష, పాత్రాచితమైన సంభాషణలూ నవంబరం యున్నట్లు. గ్రామీణ జీవనాన్ని, పట్టణపు యాంతిక జీవితానికి మధ్య భాషభేదం లేకుండావే పలుమంది రచయితలు నవంబర ప్రాసేస్తున్నారు. విషయంలో గొప్పదనం ఉండటంచేత, నిర్వహణ వైపుశ్యాంతమా ప్రసిద్ధం రచయితలుగా చెలామణి అవుతున్నారని గూడ. కీ. శ్రీ. త్రిపురనేని గోపీచంద్రవంటివారు భాషావిషయంలో జాగరూకత వహించారు. వేటి నవల రచయితలలో భాషావైరుష్య తపనేత, శిల్పశక్తి తెలియని ప్రయోగాలతోనూ నవల అస్తవ్యస్తంగా తయారౌతున్నాయి. శ్రీ తాడిగిరి పోతరాజు వ్రాసిన 'మట్టిబొమ్మలు' నవల వేలాది నవలు వచ్చిన పోటీలో మొదటి బహుమతి పొందిందంటే, దానిలోని భాషాబొంతిర్యమే ప్రధానమైన కారణ మనుకుంటాను. శ్రీ తాడిగిరి పోతరాజు యావరకే 'గాజుకట్టి'వంటి కథలద్వారా పాతకలోకానికి పరిచితులు. అంతరంగ పరిశీలనలో పోతరాజు గారు మిక్కిలి ప్రతిభావంతులు. జీవితంలోని సొంది ర్యాన్ని మూత్రమే గాదు, వికారాన్ని, మమస్యల మంచి తనంతోనూ పార్శ్వమీతమైన సంకుచిత ప్రవర్తననూ వెల్లడించటంలో వెనుదీయరు. మెట్టు తాలూకాం పల్లెటూర్లలో రైతుల మాట తీరును రచయిత ఎంత జాగ్రత్తగా విని ప్రతిభను చోడించి వ్రాశారో యీ నవలను చదివినప్పుడు, ఆ శిల్పానికి పాంకులు అప్రతిభులౌతారు. పల్లెటూర్ల పొదాగ్యం గాక, లేమిని, రైతులలోని అమాయకత్వాన్ని అన్నమానమూ పొగడటంకాక, వాళ్ల మనస్సులలో అభేద్యమైన అడ్డుగడలా, వెలుగునీడలను సవ్యంగా నమకూర్చుకొని యీ నవలలో ప్రదర్శితమైనాయి.

వల్లెటూళ్ళ తండ్రి నాలుకగా మెరుగుతూ, ఊరందరికీ మంచిగా ఉంటూ, ఆదర్శంలో ఊరంతటినీ అభ్యుదయ పథంలో నడిపించాలని ప్రయత్నిస్తాడు పైస్తూలు మాస్టరు. ఆయనకు ఊరి పెద్దమనిషి వెంకట్రామయ్య తండ్రి ఊరంతటినీ ఒక త్రాటిమీద నడిపించి జాస్తారు. వెంకట్రామయ్య పైకి మంచివాడైతే గుండెల్లో అగ్నివ్యంధం రాసుకొన్నాడు. తన ఆక్రమ సంతానం ప్రసాద్ ను మాస్టరిచేతి కిచ్చి పెంచమంటాడు. రహస్యం తెలియని మాస్టరు అతడిని పెంచి, పెద్దవాడిని చేసి, విద్యలుదుంలు గరిస్తాడు. దీనికి వెంకట్రామయ్య గారి ఆర్థిక సహాయం ఉంటుంది. మాస్టరు ప్రసాద్ కు తన కుమార్తె శారద నిచ్చి వివాహం చేయాలనుకొంటాడు. ఇద్దరి కాలేజీలో చదివేస్తా ఉంటాడు. వెంకట్రామయ్య కొడుకు మధు చట్టంలోని కాలేజీలో చదువుతూ వల్లెటూరు వస్తాడు. 'సావన' వ్యావసాయంపై సంస్కృతి యెరుగని మధును శారద అసహ్యంపెక్కున్నా క్రమంగా అతడి వైపు ఆకర్షిత ఔతుంది. ప్రసాద్ నిష్వర్ణతన; ఆదర్శ యువకుడు. క్రమ జీవనమూ, ఆత్మ గౌరవమూ అతడికున్న అంశాలు.

వెంకట్రామయ్య బయ్యలో తీసుకొని చచ్చిపోతాడు. తర్వాత పైస్తూల్ పెత్తనం అతడి బావమరిది, పెసిడెంటూ అయిన శివరామయ్యకు చెందుతుంది. మిడిల్ స్కూలు, పైస్తూలు కాగానే పైస్తూల్ కి కొత్త పాద్యాష్ట్రం తీసుకొస్తాడు శివరామయ్య. ఆ పాద్యాష్ట్రం శివరామయ్యకు మాస్టరుంటే ఉన్న అభిమానాన్ని, ద్వేషంగా మార్చటానికి క్రమంగా ప్రయత్నించి సరికృతుడౌతాడు.

ఈ నవంలోని ముఖ్యవిషయమూ, చిత్రమైన అర్థిక బిగువు అంత ప్రేమా, పెద్ద విషయం ఏదీ నడిచింది. మధు శారద అందానికి, శారద టెక్స్టువరి ప్రవర్తనకు లొంగిపోయి ఆమెను తప్ప మరొకరిని ప్రేమించలేక పోతాడు. శారద ఎంత వర్తనకున్నా మధు అందమైన బట్టలను మనసీ, అతడికి చచ్చిన చిన్నచిన్న కష్టాలను సానుభూతితోనూ, తానంటే అతడు ప్రేమనెంతగా వ్యక్తీకరించి, ప్రభుడైపోయిందీ గమనించి మధునైతే మొగుతూనే అతడితో లేచిపోతుంది. మధులోని అందాలు ప్రసాద్ లో చూడ

లనుకొని విసరితాతుంది. ప్రసాద్ విగ్రహమున్న యువకుడు కావటంతో శారదకు మధుపై గల బలహీనతను గుర్తించి, చాలివడి ఆమె లేచిపోవటానికి పాటు పడతాడు.

అన్ని వల్లెటూళ్ళ గ్రామక్షలలో ఉద్యోగులు బలియైనట్లు మాస్టరు వ్యాయవ్యపాతి కావటంతో శివరామయ్య ఆగ్రహానికి, మధుతల్లి అచ్చయ్యగారి ఆగ్రహానికి బలియై ఉద్యోగం కోల్పోతాడు. ఉద్యోగం పోయి, శారద లేచిపోయి, చిన్నకూతురు భానుమ ప్రసాద్ కిచ్చి వెయ్యాలనుకొంటే, అలాగూ చెల్లెలిగా భావిస్తున్నానని తిరస్కరించటంతో మాస్టరు పిచ్చివాడవుతాడు. రానూ తండ్రి ప్రేమకు తిరస్కృతయై ఆత్మహత్య చేసేకొంటుంది. నవల విషాదాంతగానే ముగుస్తుంది. మట్టిబొమ్మలైన మనుష్యులు విడి చేతిలో బొమ్మలై మట్టిలో కలిసి పోతారు. నైరాశ్యపు టవల్ కుంట్ నవల ముగించారు. విషాదాంతమైనందుకు కాదుగాని నైరాశ్యం మిగిల్చినందుకు నవలను మెచ్చుకోలేము.

విడిచేతిలో నలిగిపోయే మట్టిబొమ్మలపట్ల రచయిత సానుభూతి కనుపెస్తుంది. కాని సానుభూతిలో చేసే లేదు. అధర్వం నగ్నంగా నర్తించి నప్పుడు, అన్యాయం పడగిడినప్పుడు ఎదలోని ఆఖ్రపులను చాలుగా తుడుచుకోవే సుస్థిత పౌరయులైన మానవులపట్ల సానుభూతి ఉంటే చాదు. వారిలో ఆశలు లేకత్తించే, అన్యాయా నైదిరించే, అధర్వాన్ని యెదుర్కోవే బలం కలిగించాలి. అంటే రచయిత మాటిగా ప్రబోధం చేయనక్కర లేదుగాని సమాజం కాంతివంతం కావాలని ఆశ ఉండాలి. అంటే గాని 'చీకటికి నా సానుభూతి' అంటే చాదు. నవల చివరికి 'చచ్చినప్పుడు రచయితలో నిలకడ కనిపించదు. వింపుటనల్ని వాస్తవంగాక, నాటకీయంగా మారిపోయాయి. రచయిత చేతిలో కీలుబొమ్మలుగా కన్పించి పాత్రలు వాటి వ్యక్తిత్వాన్ని కోల్పోయాయి.

ఆద్యంతమూ, యీ నవలో ఆనందించజేసేది భాష. వల్లెటూరి వాతావరణమూ, మన వల్లెటూళ్ళ తాలూకు పడిపోయిన గోడలూ, లేడికి, ఏ కొత్త భావాన్ని స్వీకరించలేని మాధ్యమూ, బందబారిపోయిన

మొరటు మమస్యలూ, ఎవరికి కష్టించవునా అదు
కొనటంపోయి, నిర్లిప్తత వహించటమూ, కొన్ని
పాఠాలు నిరాపనిందంతో హింసించటమూ లాగా కని
పిస్తాయి యీ నవలలో. మాష్ట్రారు వ్యాయంకసం
నిలబడినప్పుడు, దౌర్జన్యంతో శివరామయ్య, అచ్చెమ్మ
బెదిరించినప్పుడు ఒక వాస్తవమైన
దృశ్యాన్ని చిత్రించారు రచయిత. వాల్లింటిముందు
వేసబెట్టును పడగడుతున్నారట. పెద్ద పెద్ద గొడ్డ
ల్లతో పెరిల్లున కొడుతున్నారనీ, రాళ్లతో బంధించి
వేలపైబడేలాగ లాగుతున్నారని చెప్పారు. ఇంతే యీ
మమస్యలు - నిలువ నీడనిచ్చి ఎవ్వతరాలు పొయ
పడిన వేసబెట్టును అనుసరించిరినవరువత నిర్వాచి
త్యాంగా పడగట్టుపారు. అదర్బారలో ఆ గ్రామా
నికి వెలుగునిచ్చి నడిపించిన మాష్ట్రారిని అవ్యాయం
చేస్తే ఆ గ్రామంలో ఏమీ పట్టించుకోరు.

ఈ నవలలోని వాస్తవికతా చిత్రణకు, సాగ
సైన భాషకూ యీ నవల బహుమతిని పొందినా,
జీవితంపట్ల ఒక చిత్రమైన అనగావానను కలిగించ
గలిగినా, జీవితమంటే యెడతెగని ప్రేమనూ, జీవితం
పట్ల ప్రగాఢమైన నమ్మకనూ కలిగించటంలో
ఏవలమైనది. శ్రీ పోతరాజుగారు ముమ్మందు మరింత
మంచివలలు వ్రాయగలరనే నమ్మక నీ నవలద్వారా
కలిగిస్తున్నాడు.

కాశ్మీర పట్టమహిషి

[రచన: శ్రీ పింకా గణపతిశాస్త్రి; (మొ
రణ: శ్రీ యం. శేషచలం అండ్ కో; మచిలీపట్ట
ణము: సికిందరాబాదు; మద్రాసు: 1921 పేజీలు,
వెం: రూ. 2.]

భారతదేశపు కమ్మని కల కాశ్మీరం. కుంకుమ
పువ్వులరంగులూ, పూ పరిమళాలూ దేశీయులంద
రినీ ఆకర్షించి అందచందాంతో వశం చేసికొన్నాయి.
కాశ్మీర చరిత్రకూడ యోధులకు పరాక్రమానికి,
భోగవికీ భాగ్యానికి ఆలవాంపై చరిత్రలో సువర్ణా
క్షర లిఖిత మనిపించుకొన్నది. క్షేమేంద్రునివంటి
కవుల, ఆలంకారికుల రచనలతోబాటు మరగుపెట్టబడి
కనుమరుగౌతున్న కాశ్మీర చరిత్ర చదివి మననం
చేసుకోవచ్చు. 'రాజతరంగిణి' ఎన్నెన్నో కాశ్మీర గాథల్ని

గ్రంథవృత్తం చేసింది. ఏ కథ కదిలించినా అవాటి
కాశ్మీర ప్రజల జీవన విధానాన్ని కళ్లకు కట్టి
స్తుంది. 'రాజతరంగిణి'ని చరిత్ర పరిశోధనకు
ముడిపరుకుగా చాచుంది చరిత్రకారు లునయో
గించుకుంటున్నప్పటికీ, అందులోని కొన్ని గాథల
పట్ల వాళ్లకు సమన్వయం కుదురనప్పుడు పుక్కిటి
పురాణాంక్షింద కొట్టివేస్తున్నారు. చరిత్ర పరిశోధ
నలో వాఙ్మయాలంబనాన్ని చరిత్రకారు లందరూ
ఆంగీకరించినా కానవాయి, వాణలు, పురాతన త్రవ్వ
కలలో బయల్పడిన వివిధవిశేషాలకూ యిచ్చిన ప్రాధా
న్యము వాఙ్మయానికి ఇవ్వటంలేదు. సాహిత్యచేత్తలలో
యిచ్చాపూర్వకంగా చరిత్రగతిని తప్పనిత్రోవ
పట్టించటాన్ని ఆనలెందుకు చేస్తారు? - అప్పుడే
ప్రశ్ని. సాహిత్యచేత్తల అతిశయోక్తుల వాఙ్మయం
చేసికొని చరిత్రకు సాహిత్యంచేసే సహాయాన్ని
దూరంచేసికోవటం తప్పు. 'గాధాసప్తశతి'వంటి
గ్రంథాలు చదివినప్పుడు ఏ చరిత్రకారుడూ మరే
యితర కావనాద్యారాంభో యివ్వలేని సమాచారాన్ని
సాహిత్యమే అందివ్వటం గమనించగలుగుతాము.
నవలా వాఙ్మయశాఖలో చారిత్రక నవల ఉపశాఖ వేవ
గలది. చరిత్రగతిని మార్చకుండా, అభికాతకల్పనలు
లేకుండా, శిల్పసౌందర్యం చెడకుండా, పాత్రల ఉదాత్త
తను కించపరచకుండా నవలను వడిపించాలి. ఇదెంతటి
క్లిష్టమైన పని! చారిత్రక నవలలు వ్రాసినవారికీ,
చదివినవారికీ తెలుసు. కీ. శే. ఆదివి భాషిరాజు ఆంధ్రుల
చరిత్రను తప్ప అమూల్య సంస్కృతి సంపదను
మూటగట్టి యిచ్చారు. శ్రీ నోరి నరసింహ
శాస్త్రి, కీ. శే. బాల్మకూరి వారాయణరావు,
శ్రీ విశ్వనాథ మొదలైన వారు ఆంధ్ర సంస్కృతిని
వాఙ్మయంలో విక్షేపించి యిచ్చినారు. కీ. శే. మల్లం
పల్లి వారు చరిత్ర పరిశోధనకు, పరిశోధకులకు
దానలుగా నిల్చి చాలకాలమే కాల్వాన్ని అవిఘ్నంగా వడి
పించారు. విశ్వవిద్యాలయం ప్రోత్సహించి వ్రాయించిన
చారిత్రక నవలలు యినువ గుగ్గిళ్ళై, విద్యార్థు
లకు పాఠ్యగ్రంథాలుగా దప్ప స్వతంత్రమైన చారి
త్రక నవలలుగా విలువలేక పోయాయి. గాధాసప్త
శతిలోని అందచందాంసు, భాషనూ శ్రీయుతులు
రాల్చినట్లీ; తిరుమల రామచంద్రగారలు తెలికి

తీతారు. 'రాజతరంగిణి'లోని తాతల తాతలనాటి గాథలనూ కమ్మని కథలుగా శ్రీ పీఠా గణపతి శాస్త్రిగారు రూపు రేఖలు దిద్దారు. 'కాశ్మీరపట్ట మహిషి' అనే యీ చిన్న నవలలోని కథకూడ 'రాజ తరంగిణి'లోనిదే. నవలలో చారిత్రక సత్యాలనూ, పేర్లనూ యథాతథంగా ఉంచారు. నవలలో కొన్ని చిన్నచిన్న పాత్రల, సన్నివేశాల కల్పనలు దప్ప మిగిలినదంతా రాజతరంగిణిలోనిదే. విద్యారంజన కథకు శ్రీ గణపతిశాస్త్రిగారు నమర్చినవేమీ కల్పించ లేదు. అకర్షకంగా తీర్చిదిద్దారు. ఇంతకు పూర్వమే శ్రీ తల్లానాథుల వారు 'నోణకజాయ' అనే నాటిక వ్రాశారు. రెండవ ప్రతాపాదిత్య చక్రవర్తి కాలంలో జరిగినట్లు రాజతరంగిణి చెప్తున్న యీ గాథకు నవలారూపం కాశ్మీరపట్టమహిషి. కమ్మరి కింపైన 'బాపు' వ్రాసిన ముఖచిత్రం పరసుల మదిలో చిరకాలం మెదులుతుంది.

రెండవ ప్రతాపాదిత్య చక్రవర్తి పరిపాలిస్తున్న కాలంలో వోణకశ్రీషి అనే సంపన్ను డుండే వాడు. ఇతడు రాజంతటి సంపన్నుడని రాజతరంగిణి వలన తెలుస్తున్నది. అతడికి నరేంద్రప్రభ, కమలాంబు అనే యిరువురు భార్య లున్నారు. వారిలో నరేంద్రప్రభ అపురూపబౌందర్యవతి; సంగీతంలో మిక్కిలి ప్రవీణురాలు. వీణ వాయింపటంలో ఆమె వేర్వుకు చక్రవర్తి ముగ్ధుడైనాడు. వోణక శ్రీషి, రోభి, మరి వ్యాపారస్తుని మనస్తత్వమే అతడిది. కళంకూ అతడికి కడుదూరం. కర్పూర శ్రీషి కుమారుడైన వోణకశ్రీషి వ్యాపారంలో గడుపుపిండం. రాజగారిలో వ్యాపార సంబంధాలను పెంపొందించుకోవటంలో తండ్రికంటే నాలుగొక రెక్కువే చదివాడు. చక్రవర్తిని తన ఇంటికి ఆహ్వానించి రుచికరమైన మధువు సందించటంతోనూ, తన భార్య వీణవాదనం వినిపించటంతోనూ, ఆకర్షించి వ్యాపారం వృద్ధిచేసికొంటాడు. చక్రవర్తి సరసుడు. ధర్మనిరుతుడు, నరేంద్రప్రభపై మరులుకొని, వెల్లడించలేక వియోగగఢాధిలో మంచం పడతాడు. నరేంద్ర ప్రభ, చక్రవర్తిపట్ల అకర్షితమైనా ధర్మరీతిలో నతనుత మవుతుంది. అది ప్రేమా కాదో లేయ్యోకో లేకపోతుంది.

వోణకశ్రీషి గొప్పవివక్షు నెదుర్కొన్నాడు. అది నరేంద్రప్రభను రాజా ప్రేమించినట్లు తెలియటంకాదు. తన వ్యాపారపరిస్థితి తంకిందులు కావటం. అందుకై శ్రీషి ఏమిచెయ్యటానికైనా పిద్దమే; చివరకు తన భార్యను తన సమ్మతితోనే చక్రవర్తి కిచ్చి పెళ్లిచేయటానికైనా. అతడి రెండవ భార్య కమలాంబుకూడ నరేంద్రప్రభను పడలించు కోవాలని చూస్తుంది. నరేంద్రప్రభమాత్రం ససేమిరా సమ్మతించడు. ధర్మవిరుద్ధంగా సంచరించటానికి మానసికంగానైనా ఆలోచించడు. పతి అనురాగానికి దూరమైనందుకు విరసనగా, తన గన, నాట్యకలానైదగ్ధ్యాన్ని సార్థకం చేసికొనేటందుకు ఆమె దేవదాసిగా మారిపోతుంది. అప్పుడు చక్రవర్తి వ్యయంగా ఆమె చెంతకు వచ్చి తన ప్రణయాన్ని ప్రకటించి, ఆమెను పట్టమహిషిగా స్వీకరించగలనని, తనను కాశ్మీర దేశాన్ని ఏలుకొమ్మని ప్రార్థిస్తాడు. ఆమె అంగీకరిస్తుంది. తద్వారా ఆమె కాశ్మీరపట్ట మహిషి అయింది. ఇది ఈ నవలలో చెప్పిన కథ. నరేంద్ర ప్రభకు ముగ్గురు కుమారులు కలిగారు. చంద్రావీడుడు, తారావీడుడు, లలితాదిత్యుడు అనే యీ కుమారులు ముగ్గురూ పరుసగా రాజ్యం చేశారు. చంద్రావీడుని గూర్చి 'కాదంబరి' కథలో ప్రసక్తి వస్తుంది. కాశ్మీరదేశపు రాజ్యమూ, రాజుల, పరిపాలనా విధానమూ, భావైథవమూ తెలియాలంటే 'రాజతరంగిణి' తప్పక చదవాలి. కాశ్మీర ప్రకృతి సౌందర్యమూ, సమాజ పరిస్థితులూ, కళలకున్న ఆదరణ కాశ్మీర పట్టమహిషి చదివితే విశదమౌతాయి.

కాశ్మీర కుంకుమ తోటల వేతనర్యమైన ప్రకృతి, కర్ణిరథం నవ్వుడి, చ్చజాల నాణ్యమూ, వీణ వాదనంలో శ్రావ్యత, చక్రవర్తి పభామర్యాదలూ, అన్నీ కలగలుపుగా పాకకుల్ని అపూర్ణపరుస్తాయి. ఈ నవలలో శథావిషియాన్ని యథాతథంగా చెప్పటంతో కల్పనలకు ఎక్కువ అవకాశం లేక పోయింది. అయినా అభూత కల్పనలేమీ లేవు. చరిత్ర కడినంతో చక్రవర్తి లేదు. ఆదర్శప్రాయమైన చారిత్రక నవలగా 'కాశ్మీర పట్టమహిషి'ని యెంచవచ్చు. నవలకు వంసిన బహుముఖమైన శిల్ప విన్యాసం

కోపించి మూటిగా చెల్లిపోయిన కథాకథనమే కవిత్వమైంది. సంగ్రహంగానైనా ముద్దులు మూటగట్టుతాగ కాళ్ళీర పట్టుమపిషివి తీర్చిదిద్దిన శ్రీ గణపతి కావ్యంగా రచింపబడినవి.

బంధమూ-అనుబంధమూ

[రచన: శ్రీ పి. వి. కృష్ణమూర్తి, ప్రచురణ: శ్రీ యం. శేషచలం అండ్ కో, మచిలీపట్టణము, సికిందరాబాదు; మద్రాసు: 200 పేజీలు వెల రూ. 2.]

ప్రత్యేకంగా వాకేవిధమైన జీవిత విధానాన్ని పరిష్కరించే నవలలు తెలుగులో అంతగా రావటంలేదు. ఆటవిక జీవితానికి, నౌకాయానానికి, పూర్తిగా గ్రామీణ జీవితానికి సంబంధించినవో, లేదా ప్రత్యేకమైన వృత్తి-లాదురూ, దాక్షరూ, ఇంజనీరూ వాటికి సంబంధించినవో రావటం అరుదుగా జరుగుతున్నది. శ్రీ ఉప్పల లక్ష్మణరావుగారు వ్రాసిన 'అతడు-ఆమె' నవల చదువుతూంటే, లాయరూ, దాక్షరూ, ఇంజనీరూ, వారి వృత్తులనూ, జీవితానికి సంబంధించిన వాతావరణాన్ని, సమస్యలనూ ఎంత కూలంకషంగా పరిశీలించారో తెలుస్తుంది. ఆటవిక జీవితానికి, నౌకాయానానికి సంబంధించిన రచనలు చదవాంటే మన పాఠకులు అనువాదంతో తృప్తి పడవలసిందే. ఈ అనువాదాలవరకైనా పాఠస్వత సేవ చేసిన 'అంధ్ర గ్రంథమాల'వారిని అభినందించి తీరాలి. నవల నవరసభరితంగా ఉండాలని యెత్తించి, తాపత్రయపడి ఎందరో వ్యక్తుల సమస్యలతో దానిని సతమతం చేస్తున్నారు రచయితలు. ఏదో వాకవిధమైన జీవిత యితీపుత్తాన్నే స్వీకరించినప్పుడు 'యిదంతా వారి గొడవ' అని యానడిస్తున్నారు పాఠకులు. ఈ అవ్యవస్థ తెలుగు నవలా రచననుండి నశించాలి. ప్రత్యేకమైన వాతావరణానికి, వృత్తులకి సంబంధించిన నవలలు రావాలి. ఆ వాతావరణాన్ని పరిష్కరించటంలో రచయితలు ప్రతిభ కనబరుస్తే పాఠకులు తప్పక ఆదరిస్తారు.

'పినిమా' బహుజీవితంతో విడదీయరాని బంధం యేర్పరచుకొన్నది. పామాన్య సంపాదికీ అందుబాటులో ఉన్న ఒకేఒక్క కళగా మిగిలింది. కష్టసుఖాన్నింటివి

పినిమా సంఘటనలతో పోల్చుకొనేటంత దగ్గరైనది 'పినిమా'. కాని సాంఘిక చిత్రాలుకూడ 'గలితో కవరాని గడుసుదయ్యాల' మాదిరిగా భాదితముల మధ్యనే యీధుతున్నాయి. ప్రేక్షకుడిని కదిలించటంలేదు. ప్రజా వికాన్ని నడిపించటానికి పినిమాను శక్తిమంతమైన పాధనంగా వినియోగించుకోవచ్చు. కాని ఆ కళ దుర్వినియోగమైపోతున్నది. బహుజీవితంలో ఇంతటి వర్ణిహిత సంబంధం కలిగిఉన్న పినిమా వ్యక్తుల గుఠించి తెలుగులో ఎన్నదగిన మంచి నవలలు రాలేదు.

శ్రీమతి మాంజీ చందూర్ గారి 'చంపకం-చెదపురుగులూ' వంటి నవలలు పినిమా జీవుల గుఠించే వచ్చాయిగాని తగినంత ఆదరం సంపాదించుకోలేదు. 'పినిమా జ్వరం' అనే చిరస్మరణీయమైన కథ వ్రాశారు చలంగారు. పినిమా పిచ్చితో పట్టం చేరి వతనమైన వారివిగూర్చి శ్రీయుతులు కొడవటిగంటి, ధనికొండ మొదలైన వారుగూడ కొన్ని కథలు వ్రాశారు. శ్రీ పి. వి. కృష్ణమూర్తిగారు వ్రాసిన 'బంధమూ-అనుబంధమూ' నవలకూడ పినిమా వ్యక్తులకు సంబంధించినదే. అదర్బాలున్న అందమైన యువకుడు పట్నం చేరి పిసినిటుడుగా రాణించానుకొంటాడు. కాని పరిస్థితులు దర్భకుడిగా తయారు చేస్తాయి. తల్లి బలవంతం పైన మేనగోడరినే వివాహం చేసికొంటాడు. కాని ఆమె అనుకూలత కాదు. పైగా వివాహముందే మరెవరితోనో సంబంధం పెట్టుకొని గర్భవతి అవుతుంది. అమాయకంగా పెళ్ళాడి మోసపోయిన దయావిధి ఆమెను క్షమించలేక పోతాడు. ఆమె వళ్ళాత్తావనది,

ఉపయోగకరమైన సరికొత్త గ్రంథములు

వ్యవసాయము - పిషరి - కోల్లు పెంచుకం - అదపులు - తోట వని - యింజనీరింగ్ - వైద్యము - వివిధ పాఠశాల విషయములపై గ్రంథములు గలవు. టేబులగు ఉచితము.

ఇంగ్లీషులో వ్రాయండి :

N. K. PAUL & SONS,
P. B. No. 12202, Calcutta-5.

క్షమాధిక్ష కోరితే క్షమించేవాడేమోగాని అందుకామె యెట్టి ప్రయత్నమూ చెయ్యక దిడ్డ అతడికి పుట్టిన దిడ్డేనని మధ్య పెట్టుజాస్తుంది. దయానిధి ఎరక్తుడై, అల్లికికూడ దూరంగా సినిరంగంలోనే కాలం గడుపుతాంటాడు. ఏదో ఊళ్ళోపెల్లికి వెళ్లి నవ్వుడు వరిచయమైన సొందర్యవతి, కులానికి వేళ్ళ అయిన 'శ్రీలేఖతో' ఆత్మీయతను పెంచుకుంటాడు. ఆమెకూడ ఎమ్మర్మనంగా అతడి చెంతనే ఉండి అతడి కర్మంగా మనసుకొంటుంది. అతడి కోరిక పైననే సినిమాలో నటించటానికి అంగీకరిస్తుంది. అందచందాంతోనూ, నాట్యనైపుణ్యంతోనూ అచిర కాలంలోనే తారావధాన్లునుకొని సంపన్నురాలవుతుంది. వారిద్దరి మధ్యగూడ ఏ విధమైన భేదాధిప్తాయాలు రాకపోయినా విషపూరిత సినీ వాతావరణం ఎక్స్ ప్లొజిక్కులు తెచ్చిపెడుతుంది. వారిద్దరినీ విడదీయటానికి ప్రయత్నిస్తుంది. రెక్కాదికారులూ, కోటి శ్వరులూ, కుత్తితులూ అయిన నిర్మాతలూ, దీప్తి బ్యాటర్లు తారలను కీలుబొమ్మలుగా ఆడించటం ఆమె నవించలేక పోతుంది. ధైర్యంగా యెదిరిస్తుంది. కాని కుట్రల వన్నగమైన విర్మాత కాటుచేస్తాడు. నిష్పవాయుయై దాస్యం భరించలేకపోతుంది. క్షయ వ్యాధి పీడితుడైన దయానిధి మదనపల్లి కానిటోరియంలో చేరి తన ప్రయురాలైన శ్రీలేఖతో చెప్పకనే దావిపెడతాడు. కాని కొంతకాలం తీసుకున్నాక వచ్చిపోతాడు. దయానిధి ఏమైనదీ తెలియక కల్లోలిత మనస్కయైన శ్రీ లేఖ సినిమాలో నటించ నిరాకరిస్తుంది. చిత్ర నిర్మాణం మధ్యలో ఆగితే వచ్చే నవ్వెన్ని భరించలేక నిర్మాత శ్రీలేఖ నవమానించ తలపెడతాడు. శ్రీలేఖ పారిపోయి స్వగ్రామం చేరుకొని, దయానిధిని తలచుకొంటూ ప్రాణాలు విడుస్తుంది.

ఈ నవలలో శ్రీలేఖగూర్చి చదువుతున్నంత సేపు తారావధాన్ ఉజ్వలంగా వెలిగి, తర్వాత ఉన్మాదినియైన ఒక తార జీవితం మనసులో మెదులుతుంది. దయానిధి చనిపోయేముందు ఆస్తిఅంతా అతడి పేరనే ఉంటుంది. దయానిధి పాతాళుగా చనిపోగా ఆస్తికి 'అగ్ని'పాక్షిగా పెళ్ళాడిన భార్య వారసురాలనని వస్తుంది. అతడి మనసులో మనసుగా

మెలిగి, కష్టించి నటించి సంపాదించి విప్లవంగా దయానిధిపేర తన దబ్బంతా దాచిన శ్రీలేఖ కా ఆస్తిలో చిల్లిగవ్వైనా రాదు. దబ్బులేకనే ఆమె నిర్మాణం వారిడికి లొంగిపోవలసివస్తుంది. చిత్రమైన యీ వివర్ణపరిస్థితిని కల్పించి అతడి హృదయాన్ని మారగొప్ప నిజమైన భార్య యెవరు? అని ప్రశ్నిస్తారు రచయిత. ఏవిధంగానూ దయానిధి కష్టస్థులు వంచుకొని భార్య వారసురాలు కావటమూ, అతడి ప్రాణాభి కేవలం చెందకపోవటమూ విచారాన్ని కలిగిస్తాయి. కొత్త పత్యాన్ని గుర్తించిందే జేస్తాయి.

శ్రీలేఖపల్ల అవరిమితమైన సానుభూతిని కలిగించటం తప్ప మరేవిధంగానూ యీ నవల రచించబడేస్తుందని చెప్పలేము. కథనంపల్ల చూపిన 1 కథం శిల్పంలో మావలేదు. వాస్తవికతను సృష్టించటానికి చేసిన ప్రయత్నంలో పూర్తిగా కృతకృత్యులు కాలేకపోయారు.

—రామమోహనరాయ్.

సాహిత్య దర్శనము

[వ్యాపాతి. రచన : శ్రీ కాటూరి వేంకటేశ్వర రావు. ప్రచురణ : కవిలాత, దుర్గాగృహం, విజయవాడ-2. వెం:మూడు రూపాయలు.]

వన్నెండు వ్యాపాలన్న ఈ గ్రంథంలో విషయ గత వ్యాపాంకంటే వ్యక్తిగత వ్యాపాలు అధికం. సాహిత్యంలోనూ, జీవితంలోనూ, సాహితీ జీవితంలోనూ, జీవిత సాహిత్యంలోనూ నకలులు, విజ్ఞాలు, ఉత్తములు అయిన వలుపురు పెద్దలగూర్చి కవితా హృదయమూ సాహితీ విజ్ఞతా మూర్తిరాలైన శ్రీ కాటూరి, తమ కలంనుంచి విలకరించిన రూపాలు, హృదయ విసంచి నుంచి అలవించిన రాగాలు, నహృదయ హృదయమోదకరంగా ఉన్నాయి.

ఈ గ్రంథంలో మొదటివ్యాసం విమర్శకళ. విమర్శనం కళారూపం కాలందా? అయితే ఆ కళ రూపం ఏ విధంగా వుంటుంది? చతుష్పాద కళ

జగత్తునుంచి అనందం ఆవిర్భవిస్తుంది. కళా రూపం వంటిదీయ వరమార్థమై, బ్రహ్మనంద సదృశమైన అలౌకికానందం అందిస్తుంది. విమర్శనం కళ అయితే అటువంటి అనందం కలిగించే సమర్థమైవుండాలి. వస్తుగత పరిశీలన ఫలితంగా, కళ హృదయవర్తి, హృదయవికాసకారకం. విమర్శ బుద్ధిజన్యం, ఆలోచన అవధిగా గలది. బుద్ధిజన్యమైన విమర్శ, హృదయవికాసం కలిగించే గల కళారూపం పొందితే అప్పుడు విమర్శ కళ కాగలదు.

శ్రీ కాటూరి 'విమర్శ కళ' అను వ్యాసంలో విమర్శ కళ కాగలదని వ్యక్తంచేస్తూ ఈ విషయాన్ని స్వీకరించటం పాఠకులు గమనిస్తారు. 'అంతా గుహాచిత్రములయందు, ఒకానొక చిత్రమున భాగకు దొకడు నిలిచియున్నాడు. వాని మొక నొక ప్రీతిమూర్తి నిలిచియున్నది. ఆ బాలుని భుజములపై తన కరతలములుంచి యిండుక వంగియున్నదా ప్రీతిమూర్తి. బాలుడు మోడ్చుకరములతో ముందు నకు దూరపుమాపులు పరిపుచున్నాడు. వాని చూపుచు వెంటనే ఆ తల్లిచూపులుకూడ ప్రసరించుచున్నవి.' ఈ చిత్రం వ్యాఖ్యానించే విమర్శకుడు సరిసంగ, మనోజ్ఞంగా, భావస్ఫూరకంగా, వస్తుగతభావ సముజ్జ్వలంగా రచనచేస్తే ఆ రచన విమర్శ అయి కూడా కళ కాగలదు, అనే అభిప్రాయం పై వ్యాసంలో గోచరమవుతుంది.

పై అభిప్రాయం పరిపూర్ణంగా పరిపొషించిన వ్యాసాలు లేండు ఈ గ్రంథంలో ఉన్నాయి. 'మా బాపిరాజు' కీ॥ శే॥ అడవి బాపిరాజు పై స్మృతి వ్యాసం. విషయ విభాగం మొదలైన తీరు తెన్నులతో పాగిన ఆ వ్యాసం చదివి, ముగించి తర్వాత, ఎవరూ వ్యాసం చదివామన్న అభిప్రాయంలో ఉండరు. ఏమీ ఆలోచించలేదు. ఒక అనుభూతిలో తీనమయి పోతారు. ఆ అనుభూతికి కారణం రచనా విధానం. రచించిన తీరులో ఉన్న శిల్పం. ఆ వ్యాసం బాపిరాజు రూప, స్వభావ చిత్రణ. అనేకులతో ఆ వ్యక్తిగత సంబంధం. బాపిరాజు సృజించిన కళా ప్రపంచం చూచి, హృదయం గుర్తించని పాఠకులు ఈ వ్యాసం చూచి 'ఇంత కోమల హృదయం'

అనుకుంటారు. విమర్శనాత్మకమయిన ఈ వ్యాసం ఒక ఉత్తమ కథానికలాగా కళాత్మకమయింది!

ఇటువంటి వ్యాసాలు చదివి, పాఠకులు విమర్శ కూడా కరమే అనుకొని తీరుతారు. బాపిరాజు హృదయం కోమలమయందని, ప్రీతి హృదయం కంటే కోమలమయందనీ, 'స్వభావముచేతనే పురుషుడు కళారక్షుడగువేని వానిది ప్రీతి ప్రకృతి' అని శ్రీ కాటూరి సాపేక్ష ప్రయత్నంచేసే విషయం తలపోస్తుంటే శ్రీ పింగళి లక్ష్మీకాంతం, 'వాది ప్రీతి ప్రకృతి, రూపం పురుషరూపం' అని పూర్వం నలుకుతుండే మాలలకు అప్పుడు ఆర్థంగాని భావం, ఈ వ్యాసం చదివి తర్వాత గోచరమయి తీరుతుంది.

మధుర భారతి, స్వయం వ్యక్తి అయిన కీ॥ శే॥ బుచ్చిమందరరామకృష్ణ స్మృతి వ్యాసంలో శ్రీ కాటూరి కలం విమర్శను కళగా రూపొందించినది. ఈ వ్యాసంకూడా వక్కని కథానికలాగా పాగింది. కీ॥ శే॥ రామకృష్ణ హాస్య కుశలత ప్రశంసా పాత్రంగా ప్రదర్శించిన శ్రీ కాటూరి అభినందనలు పొందినట్లే!

'ఈ క్లౌడిస్ వినుబోలు సత్కవులు లేరినాటి కాలంబునన్' - శ్రీనాథుడు,

'మహేంద్ర కవితా విద్యా బలమౌడి నీ కడు లేరి పరిపాల్చి బోధ పులువా పోలా పరిష్కార కారద నీ రూపము' - రామకృష్ణుడు,

'అమలోదాత్త మనీష వే మధయకావ్యమౌడి పాటించు శిల్పమునం బాగుడిన్ కళావిడుడ' - సోమయాజి (విరవనోత్తర రామాయణము),

'విపుల శబ్దకాసమడ, నానారువిదార్థమాక్తి విధి' వన్నయ,

వేకినట్లు, ఆంధ్ర కవులలో తమ గొప్పతనం 'ఇంతింతై, వలుడింతయై' - అన్నట్లు చెప్పుకోవటం సామాన్యమే. కానీ అనంతరకాలంలో తిక్కన 'నా వేర్వీన యట్లు చెప్పి పరశీయుడనయ్యెడ భక్త కోటికిన్' అన్నట్లుగానే ఎజ్జన 'సకలదాసై కవిత్య వికారదుడవు, పాదుసమ్మతుడవు, నిత్యసౌమ్యమిది, భావ్యుడవు' అని హరివంశకృతిపతిఅయిన వేమారెడ్డి పలికినట్లుగా, వ్రాసుకొంటే అది ఎజ్జన సౌమ్య స్థితిని, సాత్త్వికతను తెలుపుతుందా? ఆంధ్రకవి

సాధారణమైన, తమ స్థానం తెలుపుకొనే ప్రయత్నం వ్యక్తం చేస్తుందని శ్రీ కాటూరి, ఎఱ్ఱన వ్రాసుకొన్న పై మాటలలో సకంభాషాకవిత్వ వికారదుడవు అన్న విషయం తొలిగిస్తే తక్కింది అంతా సాత్వికత పరసాదాపూరితంగా భావిస్తే పాఠకులు, పరిమలు మంకవిషంగా భావించే అవకాశం లేకపోలేదు.

కవికుల గురువయిన వేంకటాద్రిని తపోవన సందేశం, శ్రీ కాటూరి వ్యాఖ్యానించిన తీరులో ఆంధ్ర పాఠకులకు అనందం కలుగుతుంది. రవీంద్రునిపై అభిమానం పెరుగుతుంది.

ఏ రచనాప్రక్రియ అయినా సమాజం ప్రతి బింబింపగలిగింది అయివుండాలని కోరటం ఉచితమే. ఆ రచనాప్రక్రియ సంఘసంస్కారం ప్రతిష్ఠించేదిగా వుంటే పరమవాంఛనీయం.

'నవల-సంఘ సంస్కారము' అన్న వ్యాసంలో సంఘ సంస్కరణకు నవల ఎక్కువగా అనుకూలర కలిగివుందని రచయిత అభిప్రాయం.

'వ్యష్టిసమష్టిల సంఘర్షణవలననే నూతనా చారములు పుట్టును.....వ్యష్టికి వెళ్లిపై మేకులు గొట్టిన సంఘము లన గోయి తావే తప్పుకొనును' అన్న ఈ వ్యాసంలోని వాక్యాలు సమర్థాలు.

ప్రతాపరుద్రీయంలో పేరిగాడు, సజీవపాత. రాజాగారిలో పేరిగాడికి ఆకారంలో పోలిక ఉన్నంత మాత్రాన గుణగీతాదులలో పోలిక ఎలా వుంటుంది? ఉండదు. ఆ ఉండకపోవటంనుంచి జనించిన హాస్యం నాలుకానికి వన్నె తెచ్చింది.

'పేరిగాడు' వ్యాసంలో రచయిత హాస్యంపై వ్యక్తం చేసిన అభిప్రాయం ఆమోదకరంగా వుంది.

'నిజమైన హాస్యం మెదడునుంచి ఉద్భవించేది కాదు. హృదయంనుంచి ప్రవహిస్తుంది. హాస్యమంటే చెక్కిరింత కాదు. నిరసన కాదు. దాని సుస్వరూపం ప్రేమ.'

చాకలి పేరిగాడ్ని సింహాసనంమీద కూర్చుండ జెడితే వెనుకటి గుణం మర్చిపోలేదు. కల్లుముఠా, యెల్లి ఉండాలని ఆశపడుతాడు.

వీరశృంగారంలో ఏదో ఒకటి అంగీరసంగా నాలుకం ఉండాలని లాక్షణికులు గిరిగిస్తే, ప్రహసన

రచనలో, ఆ గిరిదాటిన మహనీయు వ్యక్తి, కందు కూరి వీరేశలింగం వంతులు.

ఆ పైన వచ్చిన హాస్య నాటకాలు కవ్యా శుల్కం, ప్రతాపరుద్రీయం, కంఠాభరణం ఆంధ్ర సాహిత్యంలో నిశ్శబ్దానందం సంపాదించుకొన్నప్పటికీ, కవ్యాశుల్కంలోని హాస్యం పోయిన పోకడలు, రోతులు, తడితర నాటకాలలో అంత విరివిగా కనిపించవనే చెప్పకపోయి.

ఆంధ్ర సాహితీ జగత్తులో ప్రత్యేకమై, తడితర భాషా సాహిత్యాలలో మృగ్యమయిన సారస్వత వద్దలి అవధానం. అందులో ఆశాకవిత్వం ఒక విశిష్టత.

ప్రాచీన సాహిత్యంలో లభ్యమయిన ముక్తకాలు, చాటుపులు ఆశాకవిత్వ రచనకు ఆద్యరూపాలుగా చెప్పుకొనవచ్చు. సదృశ్యమాధి సమాహిత రూపం ఆశాకవిత్వం.

'ఆశాకవిత్వము' అను వ్యాసంలో రచయిత, జాతి జీవితం ప్రతిబింబిస్తుందని చెప్పి, దాని లక్షణాల నర్ణతలు, సమగ్రంగా చర్చించిన తీరు దర్శనీయం.

శ్రీ భట్టాచార్య విరచితమైన 'శ్రీకృష్ణుడు- విదురుడు' అనే త్రివర్ణచిత్రం ఆధారంగా వ్రాయ బడిన 'విదురుని విందు' అనే వ్యాసం ఒక కళాఖండం, ఉత్తమ గల్పిక.

'కళాపూర్ణదయము'లో పింగళి మారన చిత్రించిన 'నరస్యతీ చతుర్ముఖం శృంగారము'ను శ్రీ కాటూరి ఉపాఖ్యానప్రాయంగా స్వీకరించలేదు. తమ్మాలంగా కవి, సమాధ్యవస్థ సతిక్రమించి, రచనా వ్యవసాయం ప్రారంభించటంతో తుల్యంగా భావించిన వద్దలి ప్రశంసాపాత్రం.

'మా గురుదేవులు' అను వ్యాసంలో 'తిరువతి కాన్తీగారు' తన నాదరించిన తీరును రచయిత స్పష్టంగా చిత్రించి, తన ఆనందం ప్రదర్శించటం పరిమలకు ఆనందం కలిగిస్తుంది.

కొన్ని భాషారూపాల భిన్నత మాట కేర గానీ ఈ వ్యాసంపుటి, విమర్శనగా, కళ

రూపంగా, సరసమైన ఆలోచనల చిత్రీకరణగా, ఉత్తమ కవితామూర్తి పృథ్వంగలాలోచన తరంగాలుగా పరిణమించింది. భద్రవర్ణన దగ్గింది.

ప్రేమజ్యోతి

[నవల. చకోవ్స్కీ 'ది లైట్ ఆఫ్ ఎ డిస్టెంట్ స్పార్క్' శ్రీ రెంటాం గోపాలకృష్ణ అనువాదం. (నవలకు: విశాలాంధ్ర ప్రచురణాలయం, విలూరు రోడ్డు: విజయవాడ-2. పేజీలు 393. వెం. రూ. 4-00.)]

ఇది ప్రేమకథ. 'నవలను గురించి' చెప్పిన ముచ్చటయిన మూడు మాటల్లో చెప్పబడ్డ ప్రేమ కథవంటి కథ కాదు. ఉదాత్తమయింది. అమలిన శృంగారం అనే మాటకు అర్థంవుంటే, ఆ అర్థం ప్రేమజ్యోతివల్ల అన్వర్థం అవుతుంది.

ఈ నవల ప్రేమకు ఒక నిర్వచనం. అత్తా ర్పణకు ఒక ఆరాధన. అర్థంకాని జీవితానికి అర్థం కల్పించే తపన. తాపత్రయం. ఒక ఉత్తమశ్రేణి నవల ఆంధ్రపాఠశాలకం పరిచే సదవకాశం, ఈ నవల అనువాదం, ముద్రణ మూలంగా లభ్యమయింది.

నవల ముగించిన ఎవరికయినా 'జవ్వలోవ్' పట్ల విపరీతమయిన జాలి కలుగుతుంది. అంతటితో నవల ముగిస్తూ పూర్తికాలేదు. ఓల్గాపాత్ర పృథ్వంగం కలచివేస్తుంది. అప్పటికీ నవల అన పూర్తి కర్తవ్యం వెరవేర్చుకోలేదు. ఇంకా వుంది. వ్యధిత పృథ్వంగం సమాజానికి సమర్పించిన జాగ్రత్త మంగళా వస్త్ర భావిభాగ్యదయానికి వాంది పలుకుతుంటే పాఠకుడి వెన్నెముక అనందంతో సంచలించిపోతుంది. అప్పటికీ నవల వెరవేర్చవలసిన బాధ్యత పూర్తిగా తీరిపోలేదు. రష్య జీవితం-సమాజం-మనస్తత్వాలు-పాఠకుల్ని కైవసం చేసుకోవాలి. అయినా నవల వ్యాప్తి అంతమయిందనుకోవే వీలులేదు.

'జవ్వలోవ్'లో పాటు పాఠకుడూ రెట్టించు తున్న ఉత్సాహంలో ముందుకు పొగుతుంటాడు. వర్ణనసానం ఎలా వుంటుందోనే భయం వెన్నెముక తూనే వుంటుందో, ఎలా మారుతుందో జవ్వలోవ్

జీవితం అనుకోనే పాఠకుడికి ఇలా అయిందా అని దిగులు కలుగుతుంది. అలా ముగింపు లేకుండావుంటే నవల పాఠకుల పృథ్వంగంలో నిలిచివుండేదికాదు.

యూరి గగారిన్ ఆకస్మిక మరణం దినపత్రికలో ఈ మధ్య చదివిన పాఠకులు, నవలలో ఓల్గాకూడా ఇలాగే అయిపోయింది అనుకోవాలికి ఇష్టపడరు. అయితే రచయిత చకోవ్స్కీ వదేళ్ల పూర్వం ఊహించిన సత్యం, కవితాసత్యం మాత్రమేకాదు. వాస్తవిక సత్యం.

రెండుమూడుసార్లు మాత్రమే, పరిస్థితుల ఒత్తిడితో (ప్రబల్యంతో, స్వేచ్ఛా శాస్త్రసీతితో ఓల్గాను కలుసుకోవడం జవ్వలోవ్ ఆమెను మరిచి పోలేకపోయాడు. ఆ వ్యవధిలో అనధి చేరుకోవడం అనురాగ జ్యోతి ప్రేమజ్యోతి అయింది, పరంజ్యోతి అయింది.

జవ్వలోవ్ వాగరక మానవ జీవితంనుంచి ఏమీ నేర్చుకోలేని, నేర్చుకోలేకపోయిన దురదృష్ట వంతుడిని ఎవరయినా అనుకుంటే, అనుకోవటానికి అవకాశం లున్నాయి. గనుక, వాళ్లు పొరపాటు చేసిన వాళ్ళని నిక్కచ్చిగా చెప్పే వీలులేదుగానీ, ఆ జవ్వలోవ్ ఈ వాటి సమాజానికి నేర్పిన అనంత జీవితపుటంచుల అనందపు వెల్లువలు, నిష్కల్మష ప్రేమమార్గం తూలనాడగల సామర్థ్యం ఎవరికుంది?

ఏదో దినపత్రికలో ఓల్గా చిత్రపటంచూచి ఆమెకోసం, ఆన్వేషణ ప్రారంభించిన జవ్వలోవ్ సాగించిన ప్రయాణం, అతని ఆగ్రుత, ఆరాటం, ఆశ, ఆకాంక్ష పార్వకాలికాలే అయినా, దినపత్రిక కార్యాలయం, పోస్ట్ గ్రాఫర్ కలయిక ఇంకా ఇంకా (వెయిత్నాం సమగ్ర స్వరూపం ఎలావున్నా, ఒక్కవని ఎందుకు చేయలేక పోయాడా అనిపిస్తుంది. ఒక దినపత్రికలో ఓల్గా సుదీర్ఘించి, ఒక ప్రకటన, మిత్రుడు మాదిరిగా చేసివుంటే అమె అచూకీ లభ్యమయివుండేదేమో! ఇంతదీన్ని ఆలోచన చకోవ్స్కీకి ఎందుకు తట్టలేదు. తట్టలేదనటం సాహసం కావచ్చు అయితే ఆ ప్రయత్నం జవ్వలోవ్ చేయక పోవటం సాహసం.

నవలలోని ప్రతి పాత్రా కళ్లకు కట్టివట్టు పుంటుంది. ఇంత సజీవపాత్ర చిత్రణ—ప్రత్యర్థ పాత్ర చిత్రణలో రచయిత చూపిన జాగరూకత— ప్రశంసాపాత్రమే.

ఓల్గాను వెతుక్కొంటూ జవ్వలోవ్ ఏమే ప్రదేశాలు తిరిగిందో, ఆయాతావులు, పాతకులు చూస్తున్నట్లే భావించుకొంటారు.

రష్యా జీవితం చదువరులకు ఆకర్షణ కలిగిస్తుంది. ముఖ్యంగా శాస్త్రవిజ్ఞానానికి సంబంధించిన పరిశోధనాలయాల ఎంత గుర్తంగా, నిగూఢంగా వుంటాయో చదువుతుంటే సంభ్రమమే కలుగుతుంది.

ఇటు పట్టుణ జీవితం, అటు పల్లె జీవితం, ఇటు శీలవతి నుదుటిపై తెల్లవారిన బతుకు, అటు విచ్చరించి సంచరించే స్త్రీ జీవితంలో కలిగే ఒడి దుడ్డుకులు సమరంగా చక్కోన్స్కి చిత్రించిన తీరు గమనార్హం.

ఒక్కొక్కసారి జవ్వలోవ్ పిచ్చివాడా, చేతుల్లోని ఆనందం చేజితులా వదులుకొని ఆరా

హర్యంతలో గగనకుసుమాలు అలంకరించాలనుకొనే వెర్రివాడా అని అనుమానం కలుగుతుంది.

అతని అన్వేషణను అర్థం చేసుకున్నా, చేసుకోలేకపోయానా పాతకులుగానీ, నవలలో పాత్రలుగానీ పానుభూతి చూపటంకంటే గత్యంతరం ఉండదు. అసమయం—సమయంవధ్య విషమించిన మానసిక వ్యధలో తల్లడిల్లిన కోమల వ్యాధయుడు 'జవ్వలోవ్'

అనువాదం చాలా పాసేగా స్వేచ్ఛగా పోగింది. ఇంతపెద్ద అనువాదపు నవలలో దొర్లిన ఒకటి రెండు వివర్యస్తావలకన్నా అది గమనార్హాలు కావు.

వ్యక్తుల, ప్రదేశాలపేర్లు తొలగించి ఆంగ్లం పేర్లు మున్నగునవి కల్పించినా, ఈ నవల రష్యా జీవితమే బోధించే తీరులో వుంది గనుక ప్రయోజనం లేదు.

శ్రీ రెంటాల గోపాలకృష్ణ అనువాదం, స్వతంత్ర రచనలాగా మగమంగా వుంది. ఈ పుస్తకం ఆంధ్ర పాఠకులకానికి అందించిన అనువాదకర్తా, ప్రచురణకర్తలూ ప్రశంసాపాత్రులు.

. R.V.

అమృతంజనం

వాడి శీఘ్రంగా నివారణ పొందండి

ప్రాచీనంగా ఉండే తరచు నివారణ చేతుకోరానిక ఉంది? ముడుచు ఎందుకు వుచ్చుకుంటారు? నొప్పి ఉన్నచోట మీద అమృతంజన్ రాపి అమోఘంగా శీఘ్రంగా నివారణను పొందండి. ఏ అపాయం లేకుండా బెణుకులకు కండలాల నొప్పులకు కంనొప్పికి ఇంకా పిల్ల నొప్పులకు అమోఘంగా గుణమిచ్చే అమృతంజన్ 10 రకాల దివ్యతలు చేరిన మందు. అమృతంజన్ గుండెజలుకుకు పారాదణ జలుకుకు కూడా మంచి మందు. కొంచెం కొంచెమే ఉపయోగించవలసి ఉంటుంది. కాబట్టి ఒక పీచా మీ కుటుంబానికికా కలిపి వెలుతు కరెందీ వస్తుంది. అవసరానికి ఎవ్వరూ అమృతంజన్ ఉండుకోండి. అమృతంజన్ 70 ఏళ్ల ప్రసిద్ధిని పొందిన వచ్చుకమైన గృహ దివ్యత.

అమృతంజన్ దైన్యల జలుకుల నివారణకు 10 రకాల దివ్యతలు చేరిన మందు

బెణుకునొప్పి
ఎంత ఎక్కువగా ఉన్నా
బెణికినచోటేదా!

అమృతంజన్ టిమిలెక్.
మద్రాసు - బొంబాయి - కలకత్తా - ఢిల్లీ